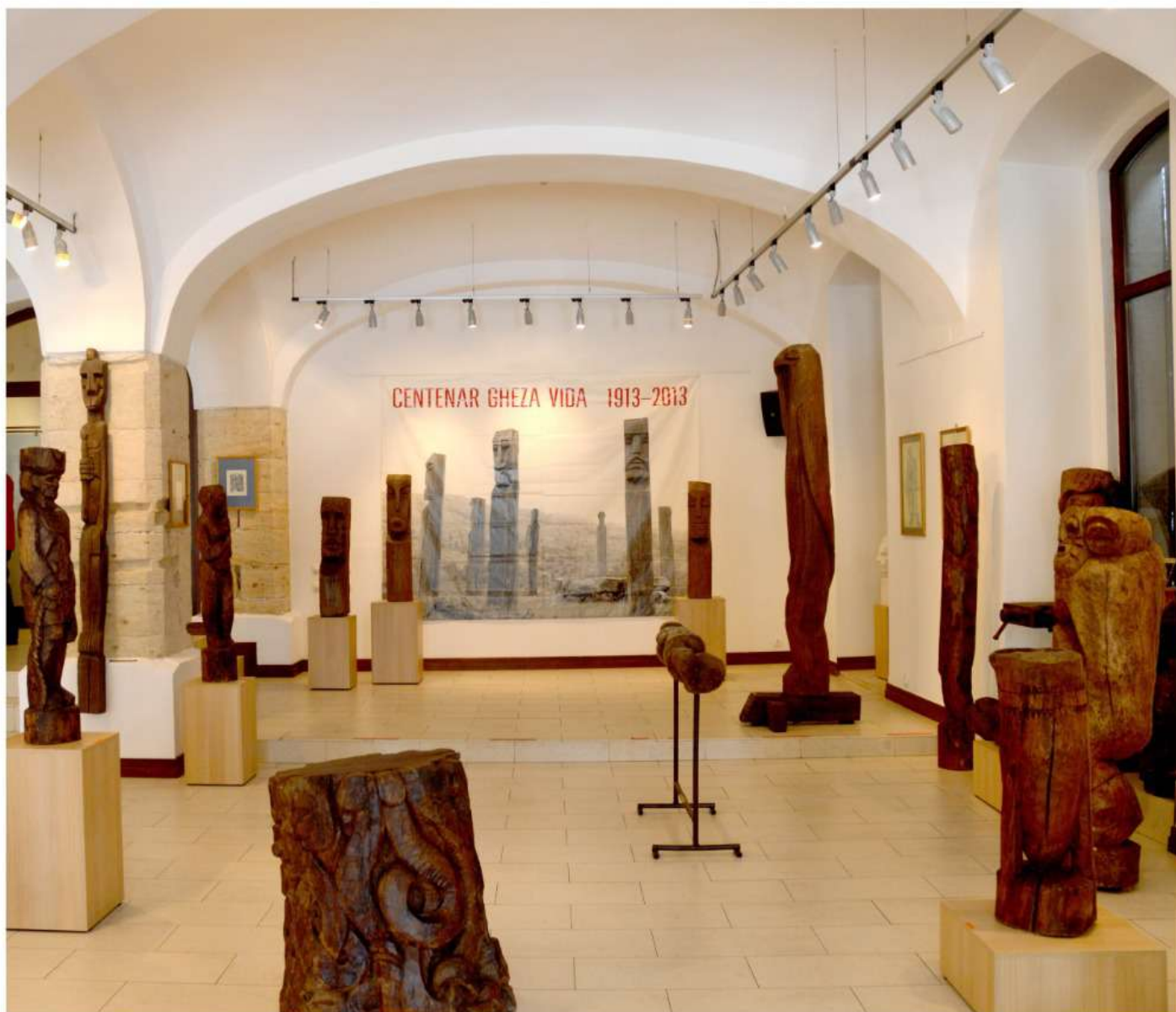

Nord Literar®

Revistă de cultură editată cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Maramureș. Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România.

Muzeul Memorial „Gheza Vida”

SUMAR

- **Elena CĂRĂUȘAN:** *Poemul lunii* (p. 2) • **Irina PETRAȘ:** *Răspunsuri/răspunderi II* (p. 3) • **Horia BĂDESCU:** *Semnul și ființa. Poetica semnelui la Lucian Blaga;* **Ion PAPUC:** *Spectre și măști* (p. 4) • **Delia MUNTEAN:** *Dincolo de ceea ce se vede* (p. 5) • **Viorel RUSU:** *Un epigramist (Cincinat Pavelescu) și doi oameni cu „un punct d’asemănare”: unul „gura”, celălalt „mina” de aur* (p. 6) • **Marcel MUREȘEANU:** *Poeme* (p. 7)
- **Ovidiu PECICAN:** *O parabolă politică neagră* (p. 8) • **Mircea POPA:** *Niculae Gheran – rebrenologul și scriitorul* (p. 9)
- **Dana BUZURA-GAGNIUC:** *Augustin Buzura – scrisori către părinți* (p. 10) • **Gheorghe PÂRJJA:** *„Nord Literar” și poezia la Iași* (p. 11)
- **Daniela SITAR-TĂUT** în dialog cu **Varujan VOSGANIAN:** *„Literatura nu poate fi corectă politic”* (p. 12-13) • **Marius PORUMB:** *Sculptorul Gheza Vida – un maramureșean pentru eternitate* (p. 13) • **Elena ABRUDAN:** *O întâmplare fantastică;* **Gheorghe PÂRJJA:** *Laurențiu Ulici – 80* (p. 14) • **Monica D. CÂNDEA:** *Paul Goma – o conștiință vie a generației sale* (p. 15) • **Mariana PÂNDARU-BĂRGĂU,** **Indira SPĂTARU:** *Poezii* (p. 16) • **Daiana FELECAN:** *Fierbințeala ultimilor fulgi* (p. 17) • **Dalina BĂDESCU:** *România senilă* (p. 18);
- **Pavel ȘUȘARĂ:** *Decalogul artistului de mijloc;* **Lucian PERȚA:** *Parodie* (p. 19) • **Elena Liliana POPESCU –** *Acropolis* (traducere multilingvă) (p. 20)

CĂRȚI ȘI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

POEMUL LUNII

Elena CĂRĂUȘAN

Taina mea

Pășesc desculță prin poveștile lumii
cuvintele aleargă în urma mea
le cerșesc secunda de răgaz
ecou să se piardă în orizont înseninat.

Ascunse-n cicatrici neînțelese
cuvintele încep să mă doară
îmbrățișate în formă de cruci
își destramă veșmântul nostalgic,
încerc să le acopăr urma.

Plutesc deasupra mea aripi
colorate, cadențate,
în șirul de umbre
mi-e teamă de aceste zburătoare
cu țipăt de păsări vânat-n văzduh

Cuvintele din aura mea
nu-mi lasă urma să se odihnească în lut
respir,
trăiesc în golul dintre cuvinte
mergem împreună ținându-ne de braț.

Aleg cuvintele subterane
răzvrătirea lor să se scurgă-n pământ
durerea lor împrăștiată-n izvoare
va spăla pietre ce știu veșnicia
acolo,
nu ne va ști nimeni înțelesul,
el va rămâne taina mea.

CĂRȚI:

- Mircea Braga, *Absolutul – de la destrămarea la reconstrucție*, Editura Limes, Florești, 2023;
- Marian Ilea, Mircea Bochiș, *Societatea de socializare din Medio-Monte*, piesă de teatru într-un act, traducere în limba engleză de Alexandru Ilea, traducere în limba franceză de Dominique Ilea, ilustrație de Mircea Bochiș, Editura Eurotip, Baia Mare, 2023;
- Menuț Maximilian, *Ultimul înger*, versuri, Editura Neuma, Apahida, 2023;
- Radu Chiorean, *Pasărea legată la ochi*, versuri, Editura Eikon, București, 2021;
- Dumitru Mălin, *Sub geana însângerată a asfințirii*, poezii, Editura Tipo Moldova, Iași, 2023;
- Mirela Orban, *Dezbracă-te, poezie!*, Editura Colorama, Cluj-Napoca, 2022;
- Sorin Cerin, *Sur les épaules de la mort, poèmes philosophiques*, Editura Estfalia, București, 2022;
- Sorin Cerin, *Filosofia iubirii – Fructul oprit: poeme filosofice*, Editura Estfalia, București, 2022;

- Șerban Dinger, *Involuția: generația telecomenzii*, eseu, Editura Someșul, Satu Mare, 2022;
- Marcel Miron, *Raze de lumină*, Editura Rawex Coms, București, 2023;
- Tiberiu Tudor, *Enisală*, versuri, Editura Mușatinia, Cordon, 2022.

REVISTE:

- *România literară*, nr. 18, 19-20/ apr.-mai 2023, București;
- *Tribuna*, nr. 497 / mai 2023, Cluj-Napoca;
- *Acolada*, nr. 4 / aprilie 2023, Satu Mare;
- *Convorbiri literare*, nr. 5 / mai 2023, Iași;
- *Orizont*, nr. 4 / aprilie 2023, Timișoara;
- *Litere*, nr. 4 / aprilie 2023, Târgoviște;
- *Caiete Silvane*, nr. 4 / aprilie 2023, Zalău;
- *Steaua*, nr. 4 / aprilie 2023, Cluj-Napoca;
- *Ateneu*, nr. 644 / aprilie 2023, Bacău;
- *Ex Ponto*, nr. 1 / ian.-febr.-mar.-apr. 2023, Constanța;
- *Caligraf*, nr. 5-6 / mai-iunie 2023, Alexandria;
- *Apostrof*, nr. 4 / aprilie 2023, Cluj-Napoca;
- *Răsunetul cultural*, nr. 4 / aprilie 2023, Bistrița.

IN MEMORIAM

Redacția Revistei de Cultură „Nord Literar” și Reprezentanța Maramureș a Uniunii Scriitorilor din România – Filiala Cluj-Napoca deplâng pierderea a doi dintre cei mai valoroși colaboratori ai publicației, autentice repere intelectuale și morale: conf.univ.dr. Carmen Dărăbuș – membră în Consiliul consultativ al revistei, și prof.univ.dr. emerit Mircea Braga – fost director al Teatrului Dramatic din Baia Mare. Suntem alături de familiile îndoliate

Carmen Cerasela Dărăbuș (n. Pavel; 3 febr. 1966, Baia Mare – 20 mai 2023) a fost profesoară, critic și istoric literar, eseistă. Absolventă a Facultății de Litere, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca. Doctorat în filologie (titlul tezei: *Funcții ale cuvântului poetic la N. Stănescu*) și masterat în sociologie, ambele la Universitatea din București. Debut absolut în revista *Echinox*, aprilie 1987.

Volume: *Literatura în interdisciplinaritate*, 2023; *Forme ale identității în literatura română*, 2020; *Despre personajul masculin. De la unitatea androginică la dispariția postmodernă*, 2019; *În lumea ex-ugoslavă – literatura ca studiu cultural*, 2014; *Literatura de limba română din Serbia și antropologia culturală*, coautor Virginia Popović, 2012; *L'application du scénario dans l'imagologie comparée*, 2010; édition revue et augmentée, Éditions Universitaires Européennes, Saarbrücken, Allemagne, 2016; *Comparatismul, întâlnire a spațiilor culturale*, 2008; *Despre personajul feminin. De la Eva la Simone de Beauvoir*, 2004; *Literatura universală și cunoașterea de sine*, 2003; *Nichita Stănescu. Experiment poetic și limbaj*, 2001.

Mircea Braga (n. 27 august 1938, Sibiu – 19 mai 2023, Sibiu) a fost critic și istoric literar, filosof al culturii. Absolvent al Facultății de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Doctorat în 1984 cu teza *V. Voiculescu. Studiu critic*. Debut absolut în *Steaua*, 1956.

Cariera: director, Teatrul Dramatic din Baia Mare; director, Teatrul de Stat din Sibiu; președinte, Comitetul pentru Cultură și Artă, jud. Sibiu; șef de secție, Revista *Transilvania*, Sibiu; director general, Casa de Presă și Editură „Transpres”, Sibiu; prof. univ., Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia; director, Editura „Imago”, Sibiu.

Cărți publicate: *Sincronism și tradiție* (1972); *Conjuncturi și permanențe* (1976); *Destinul unor structuri literare* (1979); *Istoria literară ca pretext* (1982); *V. Voiculescu în orizontul tradiționalismului* (1984); *Cultura – o utopie asumată* (2000); *Epoca marilor clasici* (ed. I, 2001; ed. a II-a, 2001; ed. a III-a, 2002); *Constantin Noica și Sibiul* (2007); *V. Voiculescu – Măștile căutării de sine (O hermeneutică a orizonturilor creației)* – 2008; *Ultima frontieră. Elemente de teorie culturală* (2018); *În căutarea sensului* (2021); *Absolutul. De la destrămarea la reconstrucție* (2023) ș.a.

„Monumentul tinerilor martiri”, Moisei

RĂSPUNSURI / RĂSPUNDERI (II)

Irina PETRAȘ

Vârste

Așa cum există *un loc al tău, casa onirică*, cea care te marchează pentru toată viața și te urmărește/urmează până la capăt, oriunde ai merge, există și *un timp al tău*, care te conține și prin care ești ceea ce ești. Toate clipele prin care ai trecut crescând, îmbătrânind, oricât de pline și de bune și oricât de rele și de pustii, sunt în tine pentru totdeauna, sunt chiar materia(lul) din care ești construit. Ești, până la urmă, un simplu (?) joc cu matrioșce. Vârstele succesive sunt toate prezente în vârsta ta de acum, care le e rezultanta.

Nimic mai van decât să crezi că te poți despărți vreodată de trecut ori că poți atinge viitorul visat doar cu o parte dintre matrioștile tale succesive. Importanță și rodnică rămâne evaluarea individuală a matrioștilor destinate componente cu acceptarea maleabilei lor implacabilități. Căci orice *timp al tău* îți este accesibil atâta vreme cât ai la îndemână gândul, visul, cartea. Fascinația vechilor fotografii vine din realitatea lor ireală. Privesc o veche fotografie. Sunt acolo eu, cea din urmă cu mai mult de o jumătate de secol. Nu pun la îndoială „realitatea” fetiței care mă privește, e un *punct* prin care, știu fără umbră de îndoială, am trecut. În timpul ei, ea era fără să mă bănuiască. În timpul meu, eu sunt, știind prea bine și extrem de vag, că ea mă locuiește, dar neputând-o actualiza cu precizie, căci sevele s-au amestecat în mine fără să le mai pot distinge. Îmi vine în minte gândacul din Tamisa, despre care am citit cândva: zace apatic în mlași în șir, iese apoi pe mal și se agață tenace de mușchi. Sub carapacea, înăuntrul său se întoarce la elementele esențiale, se preface în „supa” primordială. Aceasta lucrează în aparență nemișcare un număr de zile. Când carapacea crapă în cele din urmă, iese la iveală și își ia zborul o libelulă argintie, de neimaginat sub învelișul dinainte. Memoria are ochii ațipiți, dar o privire ațintită asupra trecutului îi poate trezi. Memoria, ca și visul, are funcție interpretativă. Pe câteva repere „reale”, poate lucra liber și legitim, deopotrivă, istorii întregi. Vechile fotografii pot revela detalii ale libelulei viitoare (nu neapărat argintie!) dacă le folosești ca *semne memorative*, ca relansatori în descifrarea de sine, lăsând în voia ei componenta fantasmatică a oricărei reconstituiri.

Am o foarte veche obsesie a morții, însă ea nu se traduce în predispoziții funebre și nici în spaime. Simplu spus, nu uit nicio clipă că sunt muritoare. Mi se pare „calitatea” mea esențială. Așa stând lucrurile, ocolesc orice ofertă de amăgire, indiferent din ce parte ar veni ea: țin la distanță și fireasca uitare omenească (ivită, aceasta, și din contradicția eternă dintre trupul trecător și mintea în stare să cuprindă, să viseze veșnicii, dar și din comoditate: dacă nu te gândești pe tine din perspectiva morții la pândă, ai voie să faci orice, de obicei lucruri rele, căci dispui mereu de timp destul ca să le îndrepti într-un viitor amânat cu nepăsare), dar și ofertele venite dinspre religie. Nu cred în viața de apoi ori în nemurirea sufletului, nu cred că răspunderea propriei mele vieți ar putea cădea în seama altora, oameni ori zei. Cred în memoria interioară, care te ajută să faci pasul următor în cunoștință de cauză. Trecutul nu poate fi uitat, iar viitorul se coace încet în noi,

e acolo/aici de la început. Viața mea nu poate fi altceva, pentru mine, decât uniunea „lucrețiană” dintre minte și trup. Moartea intră firesc în definierea mea, o gândesc cu luciditate și cu ceva care se poate numi seninătate. Toate întâmplările vieții mele au altă greutate din perspectiva morții asumate, intravitale. M-a derutat întotdeauna îndărătnicia cu care se poartă semenii mei ca niște „nemuritori”, am visat/mă visez încă o societate în care „știința morții” să fie deprinsă de timpuriu, ca instrument de trăit viața cu rost, după alte măsuri. De aici dorința de a scrie o carte despre moarte și dubla încercare de a o scrie.

Consumatorul erei postindustriale nu-i deloc încurajat înspre o relație naturală cu murit-dinea sa. Incitat să se înconjoare cu cât mai multe, mai noi și mai inutile, în ultimă instanță, obiecte, el sfârșește prin a se pierde din vedere. Ca să nu mai spun că ultrasofisticatele aparate la care, conectat, omul poate „supraviețui” artificial și nedefinit morții sale induc perfida speranță a nemuririi, a vieții fără de moarte, „protezate”. Așa se face că spaima de moarte e în creștere și devierile pe care le stârnește, imprezvizibile. Dacă știi, în limitele adevărului controlabil, la ce să te aștepti, te poți gospodări altfel, spre binele tău și al semenilor. Proiectele tale materiale ar reveni la dimensiunile vieții unice care ți-e dată, în vreme ce proiectele culturale, spirituale, cele care lasă urme, ar putea să crească liber și generos. Să crezi în nemurire e, până la urmă, să fi lipsit de generozitate.

Cât despre murit-dinea, am dorit un cuvânt care să numească faptul-de-a-fi-muritor. Moarte înseamnă și stare complementară vieții, dar și actul de a muri, ceasul morții. Mortalitate nu-l pot desprinde de sensul statistic. Murit-dinea vrea să însemne complexitatea destinului de muritor. Mie îmi convine.

Cum gândul morții, al murit-diniei, mai exact, m-a însoțit, deloc macabru, încă din copilărie, am dobândit curând un fel de înțelepciune; un bun instrument de cântărit ce (mi) se întâmplă și

de ales ce merită și ce nu merită atenția gândului meu. L-am numit „lungul nasului”. Să te știi provizoriu și trecător, dar să ai și orgoliul de a lăsa urme ale acestei treceri fugare.

Că îmbătrânesc nu mi s-a părut niciodată o dramă. E chiar definiția unei vieți lungi. Mi-am păstrat mereu o doză de neseriozitate, de joc, de haz de necaz, de ușurătate, i-aș zice, tocmai fiindcă multe lucruri mi s-au părut fie mai puțin grave, fie mai puțin neînsemnate decât altora.

Recunosc că, de-o vreme, mă tot surprinde vreo încheietură deloc dispusă să răspundă ca altădată la comenzile mele. Eu fiind, deci, creierul, lucrul la care țin cel mai mult (sunt la curent cu tot ce se mai află despre „viața” lui). Refuz orice mi l-ar putea aburi, chiar și temporar: n-am luat niciodată un somnifer. Luciditatea e o calitate scumpă mie. Dar și tot ce ține de visceral mă interesează, simțurile, câte mai funcționează, le pun la lucru în relația mea cu preajma. Am destule mijloace dinăuntru ca să mă țin în contact tineresc cu lumea, așadar, nu-mi cănesc părul, nu încerc să par mai tânără prin artificii exterioare. Nu mai sunt, firește, fata frumoasă de odinioară, dar nu văd cum aș fi putut rămâne neschimbată altfel decât murind de tânără.

Așadar, am vârsta mea dinăuntru și chiar arăt, pentru mine, pe măsura acestui interior, nu cum se vede în oglindă. E adevărat că, de o bucată de vreme, mi se întâmplă ca seara, gata să intru în slujbă onirică (în-speriența care completează ex-periența mea de viață), să șoptesc: „ce penibil!”, traversată de gândul ascuțit și negru al puținătății de timp de care mai dispun și în cele mai optimiste scenarii. Toată forfota mea de om activ, toate gesturile mari și mici mi se par atunci de o cumplită inutilitate. Gândul la bucuriile simple ale vieții, la ceea ce încă am, nu la ceea ce mi se va lua curând, repune lucrurile în ordine. Provizoriul și improvizatia, fragmentul și schița eseistică, iată instrumentele mele de lucru cu zâmbetul (tineresc?) pe buze.

„Monumentul Ostașului Român” din Carei

SEMNUȚI ȘI FIINȚA. POETICA SEMNULUI LA LUCIAN BLAGA

Horia BĂDESCU

Am ales abordarea poeziei lui Lucian Blaga din această perspectivă convins fiind că nu putem vorbi despre poezie fără să vorbim despre semn. Semnul înțeles nu în accepțiunea sa lingvistică, semiotică, ci în cea ontologică. Semnul ca memorie a Ființei și revelație a Realului, ca imanență a acestora în realitatea exprimată. Semnul înțeles ca forță dinamizatoare care duce la nașterea unui alt nivel de realitate, nivel în care ne regăsim îmbogățiți de sens, de sacru, de umanitate. Semnul care ne permite să percepem transcendența imanență și imanența transcendentă a lumii despre care vorbea Basarab Nicolescu în al său *Manifest al Transdisciplinarității*.

Din această perspectivă aș dori să rețin din vastul și atât de complex univers al liricii blagiene două elemente, esențiale, care se întrepătrund și formează una dintre axele demersului său poetic: minunea și semnul. Ele decurg dintr-o viziune care consideră ființa omenească în dimensiunea ei cosmică, în sacralitatea ei. Întreagă această viziune, întreg acest univers poetic izvorăsc din lumea copilăriei poetului, din universul rural în care acesta își află rădăcinile. Lumea magică a vechiului sat românesc, trăind, încă, la începuturile veacului douăzeci, ancorat în tradițiile lui milenare. O lume în care totul e miracol, în care totul este semn, iar Dumnezeu este fratele mai mare al omului. O lume unde „țărâna e plină de zumzetul tainelor” unde arhangheli ară pământul oamenilor, iar plugurile sunt „mari paseri negre / ce-au coborât din cer pe pământ”, unde „s-a născut veșnicia”, cea care face pasul să fie mai înțeles și unde „orologiul care ne măsoară destrămarea” pare a se fi oprit. Un univers unde cei ce se nasc, cei ce vin în lumină sosesc din orizontul monadelor pentru a împlini în lumea exprimată, în destinul lor, în existența lor destinul Ființei. Eterna reîntoarcere în sine a Sinelui, a Sensusului.

Satul lui Blaga, satul minunilor, e un spațiu fără geografie și istorie, un spațiu ontologic, un spațiu unde domnește un timp parmenidian (din care se naște însăși veșnicia), o *axis mundi* unde ieri și astăzi se întrepătrund, unde mâine se revelează cel mai adesea ca un altădată, unde *Realitatea* și *Inexprimabilul* se joacă de-a v-a-ți ascunseala pentru a locui unul într-altul. Un spațiu sacru, unde totul viețuiește întru Sens și-l semnifică, un spațiu care se situează în centrul lumii și se prelungeste în mit, cum ar spune poetul. Loc al tăcerii și al lacrimilor. Loc rezonând de monade, privilegiat, fiindcă de la-ncepături aici poți auzi „poveștile sângelui uitat demult”, cântecul mării treceri, cântecul Ființei. „Plin este satul de-aromele zeului / ca un cuib de mirosul sălbăticuimii”, spune Blaga în *Sufletul satului*. Al satului unde „Legi răsturnând și vădite tipare (coaja existențială a lumii) / minunea țâșnește ca macu-n secară”.

Dar semnul este acela care ne permite să vedem minunea și să înțevem drumul spre Ființă. El este cel ce aprinde „pe cale veche o lumină nouă” (*Catrenele fetei frumoase*) și, deopotrivă, pe cale nouă veche, eterna lumină a Sensusului. Fiindcă demersul poetic nu anihilează realitatea. Dimpotrivă, el dezvăluie Realul ascuns prin mijlocirea unei realități paralele, nu mai puțin reale în imaginarul ei, și care, paradoxal, dezvăluindu-ne această cale, ascunde în ea Realul din nou.

Ca și cunoașterea luciferică, cunoașterea poetică implică o criză a obiectului. O dublă criză, am putea spune. Aceea a subiectului *Eu*, considerat în postura lui obiectivă, și aceea a obiectului *Lume*, pe care, tentând să rezolve criza, *Eul* o duce cu sine dincolo de porțile percepției. O criză care implică „a isodi de pe pragul părții care se arată a unui mister, partea care se ascunde a acestuia” (*Cunoașterea luciferică, Gândirea*, an XII, nr. 78, p. 10).

În valea imminunării sale care, pentru a deschide calea de acces către Real, o închide pe cea spre realitate, poetul rămâne perplex dinaintea circularității unui spațiu a cărui deschidere conduce către propria închidere, fiindcă revelația Realului se producea în

Existândul acestuia, în propria sa Realitate. Poetul revelează nu Realul, ci doar semnele acestuia, urmele imanenței sale în tranzitoriu. Căci semnul este neuitarea, memoria de sine a Ființei dăruite propriului Existând. Iar poezia este ea însăși memoria acestei neuitări manifestată în nivelul de realitate al semnului, realitatea sa ontologică, sacră, pe care discursul poetic o transferă în realitatea semnelor sale specifice, în imaginarul său. Lumea sensibilă apare în concepția blagiană ca „un complex de semne ale misterului, un complex de simptome ale obiectului”. Nu al obiectului în sine, ci al Misterului, el însuși semn, aură a obiectului Ființă. Lumea se constituie astfel ca „o relație cu celălalt” (Basarab Nicolescu).

„Lumea e un cântec” spune Blaga. Dar un cântec care ne încântă. Care vine din noi și de departe și care ne transportă în el și cu el, în iminunarea, în miracolul lumii, în acel etern murmur al lucrurilor-semn prin care Cel-cu-totul-altfel, Cel-de-nespus și de-nevăzut – Ființa – își manifestă prezența. Asumându-și finalitatea descifrării semnelor acestui Cu-totul-altfel în infinitatea formală a tranzientului, actul orfic, ca arhetip liric, se constituie ca o perpetuă validare a sacralității și, în același timp, ca o permanentă căutare a *Stării de Ființă*, care reprezintă acordul sinelui cu *Conștiința* acesteia, recunoscută, în egală măsură, în *Sinea* și *Conștiința* universului.

Poezia este deci rezultatul unei crize de identitate, ceea ce presupune căutarea a ceea ce *sint a fi mai mult decât sunt*, a fi în sine și deopotrivă în *Lume*, criză concretizată în faptul de a exista întru Ființă. Această criză, această „rană deschisă sub haină”, despre care vorbesc cântăreții bolnavi ai lui Blaga, această „bolnavă” dorință ardentă îndreptată către ceva nedefinit, care sălășluiește în orice iubire epurată de carnal și traversează întreaga lirică universală, de la Orfeu până în modernitate, suferința sfâșietoare și indescriptibilă, nespuse de dulce, cum sună versul eminescian, nu exprimă decât tânjirea după ceva despre care *știm că este fără a putea însă spune ce este*, ignorând faptul că, în realitate, despre Ființă e vorba. „Când spiritul se trezește în lume – scria Constantin Noica – el o pune pe aceasta sub semnul întrebării. Căci tot ceea ce vede este *alteceva* (s.n.) decât îi pare la început: este un fel de cifru manifestat, este lege, sens, rațiune” (C. Noica, *Sentimentul românesc al ființei*. Ed. Eminescu, București, 1978, p. 25).

Acest cifru manifestat pe care îl constituie semnele, runele despre care vorbește poezia lui Blaga. Dincolo de care stau monadele, mumele, Ființa: „În chip de rune, de veacuri uitate, / poart-o semnătură făpturile toate. (...) Rune, pretutindeni rune, / cine vă-nseamnă cine vă pune? / Făpturile toate, știute și neștiute, / poart-o semnătură – cine s-o-nfrunte? (...) Subt ceruri mumele-o poartă pe frunte” (*Rune*). Unde altundeva ar fi putut învăța Blaga deslușirea acestor rune, a acestor semne purtătoare ale peceții sacre, dacă nu în satul minunilor, în binecuvântatul Lancrem, acolo unde se va fi născut însăși veșnicia?

Și cum să ne spună el toate aceste taine altcumva decât prin poezie? Căci poezia începe acolo unde cuvântul își pierde realitatea pentru a regăsi imaterialitatea sugestiei, sacral, starea divină inițială, unde Dumnezeu este Cuvântul însuși. Desigur, poezia nu dezvăluie chipul lui Dumnezeu, ci prezența Sa. Ea caută, așa cum ne spun versurile poetului, urma pașilor profetului și a zeului însuși, mărturia prezenței acestuia în armonia contingentului. „A nu strivi corola de minuni a lumii” înseamnă a face această prezență cât mai vizibilă posibil. Este puterea și condiția de a fi a poeziei.

Printre semne, printre rune, poezii sunt aici pentru a le citi, pentru a le interpreta. Interpretă silențioși, cântăreți bolnavi care tac, leproși care tânjesc în așteptarea Absolutului, dar care dețin puterea Verbului, puterea cuvintelor, ficele lor care „vor naște pe Dumnezeu / aici unde astăzi singurătatea ne omoară”.

SPECTRE ȘI MĂȘTI

Ion PAPUC

În școală, la lecțiile de fizică, mai exact la cele de optică, profesorul ne înfățișa la un moment dat Discul lui Newton, ale cărui fășii divers colorate dispăreau într-un alb indistinct în urma rotirii cu viteză a acestuia. Era demonstrația faptului că, în lumina amorfă din jurul nostru, stau cuibărite toate culorile.

Noi, toți oamenii, orbii, bolnavi generic de acromatopsie, nu distingem suficient culorile și trebuie să vină unul ca acest profesionist al picturii, un pedagog al artelor, Vasile Jurje, să ne instruiască asupra frumuseții de vifeim a lumii ce ni s-a dat, operând o disjungere inversă decât aceea oferită de Isaac Newton cu renumitul lui disc, nu ascunzându-ne ca acela, ci descoperindu-ne adevărul colorat al universului. În totul, opera maestrului din Cărlău, în indiferent care domeniu al ei, este un festival de spectre multicolore, o sărbătoare a sufletului, spectacolul unui carnaval.

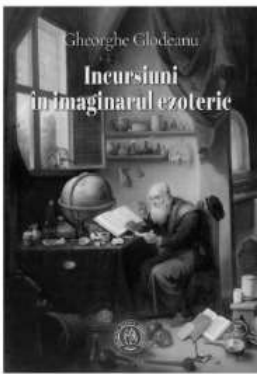
Ca să explic personalitatea lui Vasile Jurje în toată complexitatea ei de scenograf, pictor de șevalet și prozator, pornesc la drum amintind versurile lui Eminescu: „câci te iubeam cu ochi păgâni / și plini de suferință / ce mi-i lăsară din bătrâni / părinții din părinți”. În iubirea evocată a poetului, sunt implicate nu doar propriile sentimente, ci și cele ale întregului șir al celor care l-au precedat și care participă și ei, peste bariere de timp, prin însumare, la focul dragostei descendentului lor. Și cam tot astfel, la acest multiplu plastician, lumina cu care operează el nu este doar cea de astăzi, pe când nopțile noastre, fie și trăite undeva la țară, în vreun sat, sunt amarnic pătate de viforul de lumină artificiale cu care este întotdeauna și pretutindeni asaltat întunericul, ci chiar una din adâncul trecutului său genealogic. Astfel că, dacă nouă ni s-a întâmpat să viețuim sub un cer mult sărăcit de stele, mai degrabă întotdeauna vid de imaginea astrilor, în schimb picturii acestuia, mai mult decât octogenar, i-a fost dat să trăiască și într-o lume care încă nu fusese electricificată, pe când nopțile nu fuseseră ciobite de inserția de lumină, pe când cerul era întreg, cu toți aștrii înfipti pe bolta lui. Iar lumea de jos, cea îmbrățișată de întunericul nocturn, în jocul ei fantomatic de darobscur, cu atât mai mult era populată de ființe fantastice, de ingeri și de spectre! Precum poetul nostru a fost dotat cu iubirea înaintașilor săi, Vasile Jurje a pornit în viață cu ampla moștenire de astfel de făpturi închipuite, mai vii totuși și mai ale adevărului, el a pășit în viață cu o lume deprinsă genetic de la precursorii săi, născut cu ea adânc în subconștient. Paradoxal, dar tocmai aceste origini rurale și ascendențele sale genealogice explică și justifică profesia sa, opțiunea poate forțată pentru teatru, faptul că a fost în situația de a fi creatorul cadrului de verosimilitate a artei teatrale, la mijloc între artificiu și realitate, o lume care nu este reală în întregul ei, ci e doar aparență de realitate. Jocul cu aparențele – aceasta a fost ocupația, profesia artistului scenograf, scameator, care nu doar reproduce realitatea, ci adesea o completează și uneori chiar o inventează.

Mai spre capătul de drum al vieții, ca pentru a se explica pe sine și arta sa, el a prins să scrie. Mai întâi, într-o tentativă de autobiografie și, mai apoi, narațiuni fantastice, povestiri în care se insinuează, dar cu ce extraordinară finețe!, amenințătoare fantasmă, narațiuni ce par a fi realiste, dar întotdeauna sunt pândite de primejdia de a fi neverosimile, situate la granița a ceea ce este posibil. Cât despre capitolul de artă plastică din biografia sa, s-a spus, de fapt chiar s-a scris, că esența picturii acestuia ar fi masca. Într-adevăr, ce altceva ar putea fi mai al teatrului decât aceasta, ținând cont că, de la origini și apoi multe secole, actorul nu apărea pe scenă decât mascat? Masca, identitatea absolută a dramaturgiei, simbolul ei peren! Dar ea mai degrabă ascunde, indicând cel mult genul dramatic, tragedie sau comedie. Însă măștilor le-aș propune, ca mai adecvate în cazul lui Vasile Jurje, spectrele. Îndesobi atunci când pictează, acesta imaginează spectre, arătări în felul lor mult mai adevărate decât oricare alte imagini decupate din realitatea lumii, pentru că ele spun esențele, nu doar aparența, nu numai înfățișarea, ci chiar interiorul, sufletul prezent, chiar dacă invizibil. Ceea ce pictorul realizează în tablourile sale sunt realități din adâncul lumii oamenilor. De predicție, se întâmplă așa atunci când pictează portrete, mai întotdeauna profile feminine, dacă nu cumva doar de ingeri, chipuri inconjurate de halouri fosforescente, de o acută modernitate.

Pe de altă parte, prin origine și acum, la sfârșit, de-a dreptul și complet ca statut social, el este un maramureșean, pe cât se mai poate spune membru al Școlii de pictură din Baia Mare, întrucât ea mai există. În legătură cu această apartenență, aș aminti că ținutul acesta geografic a constituit o opțiune pentru mari artiști europeni datorită unei binecuvântate lumini a văzduhului băimărean. Ocrotite de acea lumină, în conjuncție cu impulsul caracterului mai special, mai bărbătesc al celor din această regiune de nord, la acești pictori culorile sunt tari, compacte, lipsite de ezitări, de nuanțe, întocmai cum sunt ele și la costumele populare și pe cergi ale locului. Față de ceea ce se întâmplă la precursorii săi, excepționalii Traian Bilițiu Dăncuș sau Costan Dișpe, fenomenul plastic la Vasile Jurje încă se mai adâncește prin folosirea pigmentilor acrilici, în chimismul lor și prin excelsul de străluciri tocmai bune pentru expresivele lui spectre.

DINCOLO DE CEEA CE SE VEDE

Delia MUNTEAN

Incursiuni în imaginarul ezoteric (Cluj-Napoca: Editura Școala Ardeleană, 2022). Pentru un cunosător al opere sale, noul volum al acestui locutor împătimit al Bibliotecii nu este neapărat unul inedit (în ciuda problematicii abordate), fiindcă semnatarul lui cochetează de mult timp cu autori ce tratează misterul, fantastul, oniricul, dimensiunea invizibilă a umanului, a existenței.

Dintre cele 27 de sinteze și monografii *lămurite* – vreme de trei decenii – în Athanorul cărturarului sătmărean (fără să ținem acum seama de numeroasele ediții pe care le-a îngrijit), sunt cel puțin câteva care prevestesc apariția din 2022: *Fantasticul în proza lui Mircea Eliade* (1993), *Poetica misterului în opera lui Mateiu I. Caragiale* (2003, 2010), *Narcis și oglinda fermecată. Metamorfozele jurnalului intim în literatura română* (2012), *Orientări în proza fantastică românească* (2014), *Între real și imaginar. Incursiuni în proza fantastică franceză a secolului al XIX-lea* (2020), *Rătăcind printre himere. O panoramă a literaturii fantastice* (2020). Avem de-a face așadar cu o înclinație spirituală aparte înspre ceea ce este mai puțin (sau chiar deloc) accesibil minții profane. De aici și patima cu care autorul răscolește bibliotecile și site-urile în căutarea de lucrări (românești și străine): nu doar pentru a-și potoli setea de cunoaștere ori pentru a urmări influența ocultismului și a supranaturalului în literatură, ci și pentru a-și limpezi lui însuși – atât cât este posibil – enigmaticele psihicului uman. E nevoit însă a recunoaște complexitatea și vastitatea domeniului, neputința de a realiza mai mult decât o sinteză, „o introducere în imaginarul ezoteric”, după cum o numește el însuși în *Argument*. Alege, prin urmare, autorii și cărțile mai relevante, care au lăsat urme sau care, prin neobișnuitul lor, ațâță mințile cititorului și îmbie specialiștii la căutarea de noi instrumente de comprehensiune a produsului literar.

[...] Există în volum, dacă ținem seama și de întinderea unor capitole, câteva personalități care au atras în mod deosebit atenția teoreticianului, unele dintre acestea făcând și obiectul lucrărilor anterioare: Bogdan Petriceicu Hasdeu, Mircea Eliade, August Strindberg, Marcu Mihail Avramescu, Cornel Ungureanu, Honoré de Balzac, Jorge Luis Borges, Joris-Karl Huysmans.

Secțiunea intitulată *Hasdeu, ezotericul e delimitat* în șase subcapitole și gravitează în jurul câtorva nuclee: o lucrare apărută în 2017, semnată de Jenica Tabacu și purtând titlul *Amurgul Demiurgului. Ultimii ani de viață ai lui B.P. Hasdeu*, precum și unul dintre volumele scriitorului, *Sic cogito*. Pe lângă acestea sunt comentate câteva texte aparținându-i lui Mircea Eliade, precum și un studiu redactat de Ion Opreșan (*B.P. Hasdeu sau setea de absolut*). Găsim, de asemenea, referiri la corespondența cărturarului cu fiica sa, Iulia.

Inițial teză de doctorat, cartea fostei directoare a Muzeului Memorial „B.P. Hasdeu” din Câmpina se oprește la perioada de după întoarcerea în țară a Iuliei, bolnave de tuberculoză, până la sfârșitul vieții cărturarului, în 1907. După cum se știe, B.P. Hasdeu, care la vremea respectivă era deja recunoscut internațional, a publicat, în memoria fiicei sale, întreaga ei operă și a construit două temple, un cavou în Cimitirul Bellu și castelul ce-i poartă numele de la Câmpina. Ceea ce îl interesează, în cazul de față, pe Gheorghe Glodeanu este însă predispoziția sa pentru ezoterism, orientarea insistență a preocupărilor lui Hasdeu către înțelegerea misterelor vieții și îndeosebi ale morții. Lăsând deoparte cercetările lingvistice și renunțând definitiv la existența în societate, enciclopedistul – aflăm pe parcursul capitolului – se informa în legătură cu magnetismul și cu somnambulismul, era preocupat de spectroscopie, voia să dea naștere unei noi discipline, spiritologia, și chiar a înființat un cerc de spiritism, condus de el însuși – toate acestea la modul cel mai serios. În plus, a redactat *Sic cogito*, „prima carte serioasă de spiritism scrisă de un autor român”, „o carte insuficient cunoscută și comentată” (p. 87), căreia Gheorghe Glodeanu îi face o prezentare consistentă și judicioasă documentată în ultimele pagini ale secțiunii dedicate autorului. Deși cei care luau parte la experiențele sale spiritiste (unii – ignoranți, alții – șarlatani) profitau de situația tragică în care se afla, alimentându-i obsesiile și acceptându-i stimulentele financiare pentru a-i „înlesni” comunicarea prin spirite cu fiica pierdută, pentru omul Hasdeu întâlnirile

cu aceștia aveau funcție terapeutică, transformându-se cu vremea în dependență.

În cazul lui Jorge Luis Borges, cercetătorul face trimitere la prelegerile susținute la Universitatea din Belgrano (Buenos Aires), publicate ulterior în volumul *Borges oral* (1979), conferințe având ca obiect activitatea lui Emanuel Swedenborg, cartea, nemurirea, narațiunea polițistă și timpul. În prezentarea lor, Gheorghe Glodeanu așază în prim-plan viziunea subiectivă a scriitorului argentinian asupra fiecărui aspect tratat, perspectivă susținută de un fundal ce traversează, nu o dată, secole întregi de literatură, de filosofie, de religie.

Figură enciclopedică, situată de posteritate în vecinătatea lui Leonardo da Vinci, suedezul Swedenborg – spun izvoarele biografice – a renunțat, în jurul vârstei de 55 de ani, la științe și la filozofie pentru a se orienta către teologie. În 1759, el tipărește un jurnal de călătorie, intitulat *Cartea de vise*, în care descrie o parte dintre viziunile sale, ce ar fi fost confirmate mai târziu. Lucrările lui fundamentale rămân însă *Arcana Celestia* sau *Heavenly Secrets (Secretele cerului)* și *Heaven and Hell (Raiul și Iadul)*, care și-au pus amprenta asupra opereii unor cărturari de marcă, precum Goethe, Kant, Balzac, Lavater sau Jung. Conferențiarul argentinian infirmă acelele de nebulie atribuite de unii cercetători lui Swedenborg, arătând că problematica acestor cărți e tratată lucid și echilibrat. Borges remarcă maniera originală în care autorul vorbește despre lumea de dincolo (considerând-o un fel de extensie a tot ceea ce s-a trăit în viața reală, devenită acum inferioară calitativ) și despre nemurire. Atrag atenția opiniile privind corespondențele/problematizările pe care le incită atât textul biblic, cât și existența propriu-zisă, cele vizând liberul arbitru post-mortem, mântuirea prin fapte și prin calitatea intelctului.

Fascinată se dovedește, pentru exegetul sătmărean, prelegerea despre *carte* – unul dintre subiectele preferate ale lui Borges –, unde autorul comentează principalele momente în evoluția ei ca obiect cultural: de la echivalarea sa, în Antichitate, cu „un substitut al cuvântului rostit” (o explicație a faptului că maestri precum Platon, Socrate, Pitagora, Hristos, Buddha au preferat comunicarea prin viu grai), apoi cu „o versiune oarecum degradată” a acestuia, trecând mai târziu prin gândirea lui Montaigne, pentru care lectura constituie o formă a fericirii. Este o idee pe care o împărtășește și gânditorul argentinian, fascinat pentru cărți prelungindu-se chiar și după ce absența vederii nu i-a mai permis să citească. Borges adaugă bucuriei lecturii și satisfacția actului de creație.

Conferința despre *nemurire* traversează, la rândul ei, convingeri ale unor figuri marcante din diverse epoci și spații culturale (reținem, de pildă, considerațiile asupra dialogului lui *Phaidon*, al lui Platon, Borges fiind impresionat de atitudinea împăcată a lui Socrate înainte de otrăvire, legitimată prin convingerea că „plăcerea și durerea sunt inseparabile”), între care universitarul argentinian construiește analogii pertinente și deschizătoare de noi drumuri. Borges – observă teoreticianul român – crede în imortalitate: cei dispăruți rămân vii în *memoria* semenilor și *prin ceea ce construiesc*. Avem de-a face, indirect, cu o pledoarie a celor doi cărturari întru gestul creator durabil.

[...] Ultima prelegere borgesiană comentată vizează problematica *timpului*, cu link-uri către gânditori din cele mai variate domenii (Henri Bergson, Sf. Augustin, Platon, William Blake, Bertrand Russell, Isaac Newton ș.a.). Conferențiarul conchide, pe urmele lui Heraclit, că pentru ființa umană timpul este asemenea unui râu în continuă metamorfoză, dar care păstrează și elemente de permanență, aflate încă sub semnul misterului.

Scriitor reprezentativ al spațiului nordic, irlandezul William Butler Yeats a fost pasionat nu doar de folclorul și de mitologia celtică, dar și de ocultism. În lucrarea lui Gheorghe Glodeanu, autorul figurează și cu volumul *Rosa Alchemica și alte scrieri* (Humanitas Fiction, 2016), cuprinzând narațiuni traduse de Mircea Ivănescu. Teoreticianul remarcă faptul că în ele „magia coexistă cu alchimia și cu misticismul” (p. 351), aspect care îl îndeamnă să cerceteze mai îndeaproape biografia autorului și studiile alocate opereii acestuia. El descoperă interesul aparte pentru poezia lui William Blake și pentru scrierile lui Emanuel Swedenborg, dar mai ales pentru roza-crucianism și pentru paranormal. Este însăși perspectiva din care va realiza comentariul uneia dintre prozele volumului, *Rosa alchemica*. Exegetul nu se mulțumește doar cu relatarea conținutului acestei bucăți narative, ci caută – scrupulos – prilejuri pentru a ajunge la simbolistica tandafurului (a rozei) în renașterea mistică, la alchimie, identificând motivul respectiv în titlurile mai multor opere din literatura

lunii. Popasuri cu folos face în preajma unor lucrări legate de mișcarea denumită „Roza-cruce” (o societate secretă, ai cărei membri sunt inițiați în hermetism și în Kabbala), apoi aduce lămuriri suplimentare din *Enciclopedia Universală Britannica*, apelează la nume cunoscute din spațiul misticismului, caută referințe în diverse dicționare. Pe toate le pune – *en détail* – la îndemâna cititorului, ispitindu-l să continue documentarea el însuși.

Informații mai deloc cunoscute publicului larg și deseori ignorate de exegeți găsim în secțiunea dedicată lui G. Călinescu. Ele dezvăluie o altă dimensiune a unei personalități impunătoare, a cărei întimitate cunoștea bulversări cu grijă adevărată, deși un cititor atent ar putea descoperi în opera lui zvăcniri care să îl trădeze. De altfel, autorul bucureștean ținea chiar o rubrică în *Jurnalul literar* denumită *Ocultism*, semnată însă Nostradamus. Cel care a scos la iveală aceste preocupări călinesceni – afirmă Gheorghe Glodeanu – a fost Ion Opreșan, îngrijitorul ediției din 1990 a volumului *Oglinda constelată*. El descoperă mai multe episoade biografice (criza mistică din adolescență, înclinațiile spre ocultism ale soției, căderi psihice etc.) care au determinat aplecarea criticului înspre parapsihologie. Călinescu deținea o bogată bibliotecă în domeniu, cu numeroase lucrări în original, achiziționate în timpul călătoriilor sale prin Europa. Era superstițios, se temea să conducă autoturismul personal în absența soției, nu se apuca de proiecte semnificative în ziua de vineri. Volumul prefațat de Ion Opreșan conține informații documentate despre aspecte precum metodele divinatorii, ghicitul în cafea, influența zilei de naștere asupra destinului individual, relația dintre grafie și temperament, pactul cu diavolul, despre superstiții, magnetism, hipnoză, magie, talismane, farmece ș.a. – elemente care pot îndrepta spre piste inedite radiografierea opereii românești a lui Călinescu.

Al patrulea hagialic. Exegeza nocturnă a Crailor de Curtea Veche e un studiu în care – conform lui Gheorghe Glodeanu – „simbologul Vasile Lovinescu ne propune una dintre cele mai incitante lecturi consacrate romanului” (p. 277). În capitolul ce i-l alocă, criticul sătmărean evidențiază faptul că, pentru Lovinescu, *Craii...* echivalează cu un basm, de unde și numeroasele extensii de natură simbolică. Dintr-o atare perspectivă, Pirgu, Pașadia și Pantazi sunt, de fapt, „veritabile proiectii lirice” ale autorului, ei „fiind mai mult descriși decât creați” (*idem*) și având funcție doar laolaltă. Lovinescu trimite la cei Trei Crai de la Răsărit – arătând totodată că aceștia desăfoară un ritual ezoteric, incompreensibil pentru neinițiați, „o liturghie a tăcerii” (p. 278) – și la Cavalerii maltezi. Și mai ispititoare se dovedește asimilarea Penei Corcoduș cu Văduva din mitologie, eroina (care, înnebunind, își plânge vreme de 33 de ani dragostea pierdută) fiind socotită un fel de „agent chimic, dând ființă celorlalți numai prin simplă prezență”, un „mator mut”.

[...] Ne aflăm, iată, înaintea unei lucrări pe cât de serioase, pe atât de captivante. Este – ne spune propriul exercițiu de lectură – o carte care oferă satisfacție intelectuală nu doar celor pasionați de ezoterism.

(fragment dintr-un text mai amplu)

Atelierul Memorial „Gheza Vida” din Baia Mare

UN EPIGRAMIST (CINCINAT PAVELESCU) ȘI DOI OAMENI CU „UN PUNCT D’ASEMĂNARE”: UNUL „GURA”, CELĂLALT „MINA” DE AUR

Viorel RUSU

La începutul secolului XX, un „magnat al aurului” de la Baia Mare (cum l-a numit presa) își făcea impetuos loc în elita vremii și își construia una dintre cele mai frumoase reședințe din zonă, pentru a etala și a impresiona, dar și pentru a fi gazdă onorabilă. Cel în cauză era Alexiu Pocol (1872-1935), iar între oaspeții care au început să-l cunoască la el acasă s-au numărat personaje fascinante ale culturii și ale politicii românești din Transilvania și din Regatul României, atât înainte, cât și după anul 1918.

Alexiu Pocol pe cal, în fața reședinței sale din Valea Borcutului. Tablou nesemnat, aflat în Colecția Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Maramureș

Epigramistul Cincinat Pavelescu (în 1905 și în 1910), prințul Leon Ghika (în 1905), istoricul și omul politic Nicolae Iorga (în 1906), avocatul și liderul politic Take Ionescu (în 1906 și în 1921), generalul Moșoiu (în 1922), scriitorul Duiliu Zamfirescu sunt doar câțiva dintre oamenii de seamă care au trecut pragul primitorului și impozantului conac de pe Valea Borcutului. Unii dintre ei au venit însoțiți de diplomați străini acreditați la București, precum consulii Franței, contele François de Roussy și contele Claude de Fountenelle (în 1910), sau primul nuntiu papal în România, Francesco Marmaggi (1921).

Cincinat Pavelescu (stânga), Alexiu Pocol (centru) și prințul Leon Ghika la Șişești, lângă casa parohială în care locuiau dr. Vasile Luca și familia (1905). Fotografie aflată în Colecția Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Maramureș

La mesele bogate organizate pentru distinși oaspeți, Alexiu Pocol invita și notabilitățile orașului Baia Mare, întâlnirile fiind un bun prilej pentru creionarea proiectelor personale, dar și publice, băimăreanul fiind un binefăcător al instituțiilor înființate de românii din Ungaria: politice (Partidul Național Român), culturale („Astra” și diverse publicații), economice (bănci și instituții de credit), sociale (fundații care acordau burse copiilor nevoiași).

Alexiu Pocol în fața minelor sale de pe Valea Borcutului. Fotografie din Colecția Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Maramureș

A continuat să fie darnic și în România Mare, inclusiv cu Casa Regală, căreia i-a donat, într-un demers bine apreciat în epocă, o cantitate impresionantă (3,6 kg) de aur pentru realizarea coroanei Reginei Maria cu prilejul încoronării din 1922.

Cucerit de generozitatea antreprenorului minier, oamenii l-au apreciat și elogiat, în funcție de talentul fiecăruia. Unul dintre admiratorii săi a fost Cincinat Pavelescu (1872-1934), care, din anul 1892, când a devenit prim-redactor la revista *Lucașfărul*, și până la moartea sa, în 1934, a fost unul dintre cei mai populari scriitori români. La 28 aprilie 1908, când s-a înființat Societatea Scriitorilor Români, a fost ales primul președinte al acesteia. Criticii sunt de acord că a fost cel mai de seamă epigramist din literatura română, remarcându-se prin talent, vervă, originalitate și concizie¹.

În 1906, pe o filă de corespondență personalizată cu antetul „Vila Negoi, Sinaia”, al cărei proprietar era Take (Tache) Ionescu (1858-1922), poetul Cincinat Pavelescu simte nevoia să-l cinstescă în versuri pe politicianul și oratorul de mare anvergură. Avea și de ce, acesta având una dintre cele mai prestigioase cariere politice din Regatul României. De-a lungul vremii a fost ministru exigent la Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor (1891-1898), la Finanțe (1904-1907), la Externe (1912-1914). Cariera politică și-a început-o la liberali (în 1883), a continuat-o la conservatori (din 1891), pentru ca în 1908 să fondeze propria formațiune, Partidul Conservator-Democrat. Pentru o perioadă scurtă, decembrie 1921 - ianuarie 1922, Take Ionescu a fost prim-ministru.

Revenind la documentul în cauză, Pavelescu își omagiază gazda cu următoarele versuri: „Muncit de naltul ideal / Ce-adânc în suflet îl nutrești, / Clădiși «Căsuța» ta pe deal / Cu fruntea'n cer, cu ochii'n zări / Să fie faru' ntregii Țări / Românești!”

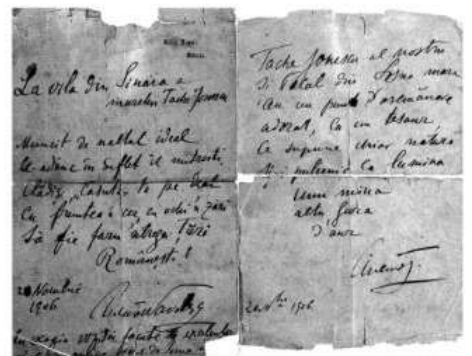
Sub epigrama semnată și datată 20 noiembrie 1906, autorul face o însemnare interesantă: „Cu ocazia vizitei făcută excelenței sale de musiu (domnul, n.n.) Pocol de Lozna mare”.

Informația este inedită pentru cunoașterea relațiilor statuate între membrii elitei românești, prezența proprietarului băimărean de mine la vila lui Take Ionescu în 1906 nefiind până acum vehiculată în literatura de specialitate, care semnala doar vizita politicianului bucureștean la Baia Mare din același an. Subiectul merită aprofundat în contextul analizării legăturilor dintre liderii românilor ardeleni din Monarhia austro-ungară și cercurile decizionale din Regatul României.

În continuare, pe pagina următoare, Cincinat Pavelescu scrie o epigramă încântătoare dedicată celor doi oameni care îl impresionaseră și care aveau un „punct d’asemănare”, unul „gura”, celălalt „mina” de aur: „Tache Ionescu al nostru / Și Pocol din Lozna mare / Au un punct

d’asemănare / adorat, ca un tezaur, / ce supune chiar natura / și-i puternic ca lumina / unu mina / altu gura / d’aur”.

Analizând-o succint, observăm că epigrama se încadrează în categoria celor ocazionale, care constituie majoritatea absolută a creațiilor autorului, însă nu este un caz obișnuit (cu patru versuri), datorită faptului că vizează doi oameni pe care îi prețuia și îi admira. Prin urmare, spre deosebire de cele mai multe dintre epigramele sale, care au poante sarcastice, negative, aceasta are un mesaj pozitiv, apreciativ la adresa personajelor, care aveau în comun „un punct d’asemănare”, respectiv aurul: unul al oratoriei (Take Ionescu fiind supranumit în epocă „Tăchiță Gură de Aur”), celălalt al minelor sale bogate în acest metal nobil (Alexiu Pocol).

Fila de corespondență se păstrează în colecțiile Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Maramureș² și este publicată acum pentru prima dată în facsimil. Conținutul epigramelor nu este menționat sau reproduș în volumele tipărite de autor în timpul vieții și nici în edițiile critice întocmite după moartea sa.

Documentul relevă o poveste frumoasă, care aparține istoriei literare, dar nu numai acestui domeniu. El transmite un mesaj puternic și sugestiv referitor la prietenia și respectul existente între oamenii care au făcut o Țară, ideal pentru realizarea căruia nu au pregetat să sacrifice timp, energie și mulți bani.

Alexiu Pocol (1872-1935). Fotografie aflată în Colecția Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Maramureș

Numeroasele istorii secvențiale ale acestei veritabile rețele sociale, din care au făcut parte personaje din toate provinciile locuite de români, pot fi reconstituite prin apelul la diverse surse documentare, inclusiv scrieri, precum cea pe care am prezentat-o, acestea având avantajul, prin redarea sentimentelor și a emoțiilor, de a umaniza istoria.

1. Victor Crăciun, „Studiu introductiv” la volumul Cincinat Pavelescu, *Versuri. Epigrame. Amintiri. Corespondență*, București, Editura Minerva, 1972, p. XIX.

2. Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș, *Colecția de istorie modernă*, nr. inv. 1879 (documentul a fost achiziționat de către instituția muzeală în anul 1993 de la Pop Petru din Valea Borcutului, Baia Mare).

Marcel MUREȘEANU

Locuri

1
Împușcă-mă tu!
zice iubita mea
pe când zboară
cu stolul
spre țările calde
și astfel voi cădea
în brațele tale pe veci!

2
Pe mijlocul pieptului meu
pică din aer sămânța crucii
și-n fiecare zi un braț al ei
înmugurește.
Crucea care crește din mine
va rămâne goală
până când un alt Dumnezeu
se va răstigni pentru noi
la fel de zadarnic.

3
Prin nimic nu se deosebește
un nimic de altul.
Sunt eu capul în poala mamei mele
Odihna!
Trăiesc secunda veșnică
de dinainte de cuvinte,
de pe când nu erau
sfârșituri. Ud buzele
mortii!

Ziua recunoștinței

Născându-mă în cămp
maică-mea,
n-a avut cine să-mi taie
buricul.
Singură l-a rupt cu dinții,
l-a înodat, m-a bătut
cu mâna stângă,
cea mai puternică,
pe spate și mi-a urat:
avanti, fiule!
Totmai se întorsese
de la muncă
din însorita Toscană,
și ținuse minte
cuvântul
cu care o biciuia
stăpânul:
avanti, putana!

Ultima recunoaștere

Treceam de la un pin la altul,
de la un ac la altul al pinului,
demult nu mai văzusem
un uger plin,
testoasele păscuseră iarba
și pe plăcile lor tectonice
stăruiau urmele meteoritilor.
Și, totuși, mirosea a fân,
iar greieri în frac pluteau
pe promenada narciselor.
În zigaretale stupilor
se auzeau zumzete.
O mână cu degete lungi
îmi răscolea părul, cerându-mi iertare.
Pe tăvi de argint mi se ofereau
boabe de zmeură de pe care
nu se uscasc culoarea.
Ultimul sânge, al nostru,
se strecura în pământ,
salvându-și partea lui
neomenească.

Ceașca

Cafeaua e tot mai neagră
și tot mai mulți condamnați
din infernul ei încearcă să se cațere
pe pereții abrupti și lunecoși ai ceștii
și să se zmulgă din întunericul zațului.
Pe câți îi voi putea salva? Câți vor reuși
să se prindă de degetele mele?
Văd chipurile lor înfricoșate
și hecatombele de trupuri strivite
sub copitele cailor.
Întâi copiii, întâi copiii!
le strig eu disperat și întind
ultimele scări care mi-au mai rămas.

Sărman nenorocos...

Niciun proiect nu ți-a ieșit,
nici măcar acela
de a-ți lua viața cu tine
când vei muri!
Nici acela de a coase
doi munți între ei
sau de a-ți putea deschide
amândoi ochii deodată!
Acum, când ești pe punctul
de a înmuguri în aprilie,
a nins toată noaptea
și a înghețat, iar Maria
a fugit singură în Egipt
prin crăpăturile zilei.

Oaspetele cel mic

Ce-ai zice văzând că-ți intră în curte
un pui de rinocer alb sudic
venind incognito din îndepărtata Australia,
cu un corn abia înmugurit?
Deschideți, deschideți! lovește el
cu acel corn înmugurit în poarta voastră,
sunt ultimul moștenitor al unei familii ilustre.
E vreunul care nu i-ar deschide?
E vreunul care n-ar ascunde puiul?...
Până la urmă el se va refugia în altar,
sub aripa unui serafim și va sta acolo veacuri,
până când Dumnezeu va face
un alt pământ, alte ape și luminișuri
unde nu vor mai fi rinoceri albi sudici,
acești incurcă-lume care nu știu
decât să bată cu mugurul lor
la ușile cerului!

O plecăciune

Încă nu s-a născut
cel care să mă oprească din scris
și să zică: nerușinatule,
până aici ți-a fost!
Ia-ți mâna ta murdară
de pe sânul poeziei!
Totmai trece un convoi
spre Siberia, strecoară-te
printre nenorociți aceia
și bătătoarește alături de ei omătul!...
...Încă nu s-a născut!
Încă nu-l văd, nu-i simt
mirosul de lemn
și nici acele lui înroșite
nu mi-au intrat sub
unghii!
Dar, oare, prigorie sfântă,
cascadă urlătoare,
n-aș putea fi chiar eu
acela?

Coborâre de noapte

A răsărit soarele, aldunitul,
crapă semințele.
Dinții noștri mușcă din carnea zilei!
Lupoica tânără din vârful nucului
strigă aum, aum, aum, aum!
Coboară în numele tatălui!
Coboară în numele mamei!
Numai în brațele iubitelui meu mă arunc!
El a plecat de la tine!
El a plecat în depărtarea adâncă!
zice tatăl.
Soarele asfinte.
Lupoica tânără tace.
Noaptea ea va cobori
tiptil și va da foc
vieții sale.

„Miner în ocnă”

O PARABOLĂ POLITICĂ NEAGRĂ

Ovidiu PECICAN

Florin Bănescu a recidivat – nu fără alte popasuri, mai apropiate de ideea valorificării tradiției românești – în genul aventurilor exotice de factură occidentală prin *Portocale pentru vinovați* (1982). Cu un an înainte deja, scriitorul îl publica săptămânal în serial, în traducerea germană a lui Anton Pálfi, sub titlul *Todesorangen* (*Portocalele morții*), în *Neue Banater Zeitung*. În acel moment, romancierul aspira ca, prin ziarul destinat șvabilor din Banat, citit curent în R.F. Germania de germanii care părăsiseră definitiv România și, probabil, și de mulți dintre românii din exil, să se impună atenției unui public internațional¹, fie și printr-un roman foileton, în maniera lui Dumas, a lui E. Sue, a lui Paul Féval și a altor măestri ai genului (printre ei, în Rusia, se numără și F.M. Dostoievski).

Faptul că prozatorul și-a conceput serialul anume pentru un public de altă limbă, aflat în mare măsură în Occident, în afara sferei de acțiune riguroasă a cenzurii – care se ocupa și de presa în limbi străine, dar utiliza o „foarfecă” mai blândă în asemenea cazuri –, i-a permis să decidă un titlu după plac. Cred, de aceea, că titlul original al romanului a fost tocmai cel de *Portocale mortale* (sau *Portocalele morții*), deși, în absența posibilității de consulta manuscriselor din arhiva familiei, dovezi în acest sens lipsesc. În aceste împrejurări, *Portocale pentru vinovați* pare să fie titlul negociat cu Valeriu Râpeanu, directorul Editurii Eminescu și, totodată, cel care, debutându-l pe scriitor, găsește oportunitate și să se deplaseze la Arad pentru convenita lansare de carte, întărind o legătură profesională printr-una personală.

Dacă s-a socotit cumva că *Portocale pentru vinovați* ar fi un titlu mai puțin tranșant, mai convenabil, mai oportun, s-ar putea ca această interpretare să fi fost eronată. În fond, ceea ce se spune el este nu – cum pare la prima vedere – că vinovaților li se distribuie câte o portocală (una otrăvită, mortală, o știm din prima versiune a titlului), ci că vinovații sunt mereu răsplătiți cu portocale, cu daruri exotice. Această lectură alternativă pare mai degrabă semnul revoltei că justiția nu se produce și că vinovații sunt mereu beneficiarii situațiilor de viață. O asemenea ambiguitate îi putea conveni scriitorului, chiar dacă lectura cărții dezvăluia că portocalele distribuite vinovaților erau nu recompensa hedonică, ci pedeapsa letală livrată acestora.

Odată trecut de frontul edificului epic al romanului bănescian, cititorul descoperă însă, dacă se pasionează de astfel de anchete, altceva. Și de astă dată, ca în cazul *Semintelor dimineții*, Florin Bănescu scrie într-o manieră reactivă, „seismografică”, atentă la evoluțiile literare și cinematografice relevante, într-un fel sau altul, pentru subiectul pe care și l-a propus. La fel ca în cazul *Semintelor...*, prozatorul preia anumite imagini („clisee”), motive și teme din filme și romane bine cunoscute, de succes, internaționale sau românești, remodelându-le după nevoile propriului *story*. Cadrul în care își dezvoltă narațiunea este cel al anti-utopiei sau al utopiei negre, faimos printre români, în acel moment, mai ales prin cunoașterea – în original sau grație lecturilor lor la emisiunile *Europei libere* (Virgil Ierunca și Alain Paruit le-au transmis in extenso) – a romanelor 1984 și *Ferma animalelor* de George Orwell. O lectură recentă din

proaspăt apăruta carte a lui Horia Aramă, *Colecționarul de insule* (1981), putea însă impulsiona și alimenta imaginarul utopico-negativ al autorului arădean.

Existau însă și alte „aluvii” pe care marea culturală le trimitea înspre Florin Bănescu și care se pot regăsi în orizontul romanului său nou. Titlul și atmosfera solară, exotica, „sudică” din carte par îndatorate unui succes românesc mai vechi, dar memorabil. *Moarte și portocale la Palermo* (1966), romanul lui Vintilă Corbul și al lui Eugen Burada, pare să fi fost, în finalul deceniului al șaptea, semnalul unei noi deschideri, după ce, în deceniul anterior, o serie de cărți românești (de exemplu, cele semnate de Sergiu Fărcășan, *I.B.C. trece cortina*, 1962, și jurnalul de călătorie *America la ea acasă*, 1963) înfășeră „cu mânia revoluționară” agonia prezumată a lumii de dincolo de Cortina de Fier. De altfel, solocul dintre moarte și portocale este prezentă și în romanul bănescian, semnaland că apariția semnată în 1982 poate fi interpretată și ca o preluare parodică a motivului de a cei doi conaționali într-o utopie neagră și, în același timp, burlescă. Povestirea editată în 160.000 de exemplare a lui Vintilă Corbul și a lui Eugen Burada a oferit un model consolidat de o nouă carte scrisă de cei doi autori în aceeași manieră, *Cenușa și orhidee la New York* (1969). Dar tot în 1969 se lansă filmul – devenit curând clasic – *Clanul sicilienilor*, cu Jean Gabin, Alain Delon și Lino Ventura, adaptat pentru ecran după romanul omonim al lui Auguste Le Breton și difuzat curând și în România. Același an era și cel în care scriitorul american de origine italiană Mario Puzo își lansă romanul *Nașul*, ecranizat ulterior cu enorm succes de Francis Ford Coppola (prima parte în 1972, a doua – în 1974). Discuțiile despre reușita filmului au precedat cu mult traducerea romanului respectiv, dar nu au lăsat nicio îndoială asupra tematicii lui și nu există nicio îndoială că Florin Bănescu era la curent, în linii mari, cu materia lui.

Nici primilor autori care au reacționat la apariția romanului nu le-a scăpat înrădirea lui de atmosferă cu scrierile altora. Gheorghe Schwartz identifica un ecou din Graham Greene acolo. Anumite motive – de pildă, cel al plantelor care cresc, dintr-o dată, frenetic – circulau și prin alte artefacte (în serialul american *Pierduți în spațiu*/*Lost in space*, transmis și de televiziunea română pe la sfârșitul anilor 1960 – începutul anilor 1970²). Același motiv este însă comun în romanele grafice și în comics-urile S.F. sau *horror* occidentale.

Nu trebuie însă uitat că romanul bănescian survenea după voga traducerilor din romanele despre dictatori ale latino-americanilor: Miguel Ángel Asturias, *Oameni de porumb* (1949), Augusto Roa Bastos, *Eu, supremul* (1974), Gabriel García Márquez, *Toamna patriarhului* (1975). Din acest punct de vedere, anii '70 au marcat „boom”-ul romanului latino-american pe piața de carte românească, prima marcă a acestuia pătrundând și în mod clar *Racul* (1976), ultimul roman de Alexandru Ivasiuc. Plasat într-o țară generică din America Latină, acțiunea acestui roman vizează explorarea, cu mijloacele prozei beletristice, a dictaturii. După cum observa Ioan Stanomir,

„statul este, aici, un imens mecanism dedicat unui singur obiectiv: contaminarea întregii societăți cu frica ce paralizază și cimentează complicități”³. La Florin Bănescu, în *Portocale pentru vinovați*, politica aduce moartea, are efecte obligatoriu letale și este, în esența ei, thanatică, dincolo de decurul idilic sau chiar paradiziac pe care scenografia ei îl afișează.

Ca Ivasiuc, dar cu alte mijloace, Florin Bănescu dă la iveală – în cel mai îndrăzneț roman al lui – o parabolă filosofică plasată într-o parte îndepărtată de lume, anume pentru a adormi cerberii cenzurii de partid și de stat. Meditația lui despre violență amintește de *Portocala mecanică* (*A Clockwork Orange*, 1962), romanul lui Anthony Burgess, cunoscut printr-o faimoasă ecranizare omonimă a lui Stanley Kubrick (1971). În această familie de romane politice, creația lui Florin Bănescu se înscrie aducând cu sine o semniată și o bună dispoziție care semnifică sarcasmul. Deși aventura thanatică a lui Abe – un Abel biblic incomplet sau un Abraham contras – e scrisă voios și chiar cu umor parodic (a se ține seama de onomastica personajelor: Abe etc.), cartea nu-și poate înșela cititorul cu privire la seriozitatea tematicii pe care o dezbate. În același timp, efectele ei nu trebuie căutate în vreun exercițiu major, modalitatea cea mai înrudită cu ea părand să fie caricatura politică sau desenul animat parabolic.

Principiul listei și al genealogiei biblice se adaugă apoi sugestiilor onomastice veterotestamentare. „Când li s-a impus un guvernator s-au supus. [...] S-ar putea spune că a apărut din senin. El se numea Abel. După el a urmat Abel. Pe urmă Cabel. Apoi...” (p. 30). Și șirul continuă, într-o succintă evocare a evenimentelor care au marcat viața Insulei. .... După Cabel a venit Dabel, apoi Eabel și așa mai departe. [...] Eabel a lichidat mișcarea de rebeli din Insulă. Fabel a încercat să încurajeze artele. Sub Gabel, Compania a ajuns stăpâna adevărată a Insulei, guvernatorii fiind simplii ei funcționari. Sub Habel a început declinul Companiei [...] Ce rost avea să înșire chiar tot alfabetul? Eventual să-l mai pomenească pe Vabel, sub care Insula se angajase în război. Simbolic, firește, cine avea vreo treabă cu Insula lor? Și peste toate el fusese impotent, așa că locul i-l luase Wabel, cel care a avut un fiu, pe Zabel, ramolitul ăsta de acum” (p. 40). Șirul – echivalent cu o genealogie politică, unde trecerea la următoarea verigă a lanțului este marcată prin apariția unei noi inițiale conforme cu ordinea din alfabet – al guvernatorilor Insulei, de la Abel la Wabel, valorizare creatoare a sugestiilor biblice, este, în fond, tot o persiflare, o răs-tăl-măire, o distanțare sarcastică ce trimite la o istorie paralelă, ficțională. Aceasta aparține în exclusivitate literaturii, căci – așa cum s-a putut constata – depinde de respectarea riguroasă a alfabetului. Or, acolo unde alfabetul disciplinează și supune istoria nu încap îndoială că suntem într-o lume beletristică, aparținând prin excelență literaturii.

Altminteri însă, personajele nu au contururi fizice realiste și se mișcă pe un ecran bidimensional. La Florin Bănescu – ca și la prietenul lui apropiat, prozatorul Gheorghe Schwartz, companionul la partidele de rumny din fiecare final de săptămână, de pe strada Eminescu, nr. 5, în chiar domiciliul de la etajul I al soților Bănescu – preocuparea pentru realism nu vizează și numele protagoniștilor. Abe la unu, Poole la altu, sunt mărci identitare care nu au nimic de a face cu cele înscrise în buletinele oamenilor de pe stradă⁴. Nu aduc nici cu protagoniștii desemnați printr-o inițială (K.) din unele romane ale lui Franz Kafka. În schimb, par să se înscrie de minune în orizontul ființelor de hârtie care populează prozele scurte ale lui Daniil Harms.

Intr-adevăr, o anume pornire compatibilă cu avangarda se poate descifra la acest nivel, dar ea se regăsește și în burlescul evenimentelor narate ca atare, și în nonșalanța cu care se preiau motive clișeizate sau pe cale de clișeizare din spațiul cultural al actualității anilor 1970 – 1980 într-o manieră care prefigura postmodernismul, dar care se hrănea din sugestiile *pop art*.

1. Florin Bănescu, *Muschetarii Câmpiei de Vest*, I, Nădlac, Ed. Ivan Krasko, 2000, p. 73. „În cadrul rubricii *Araden Autoren* (grație căreia nu atât cititorii timișoreni și arădeni ai ziarului *Neue Banater Zeitung* aflau ce mai face scriitorii din urbea noastră, cât cei plecați în acea Germanie numită, atunci, de Vest)”.
2. „Pierduți în spațiu (*Lost in Space*) este un serial TV CBS din 15 septembrie 1965-6 martie 1968 creat de Irwin Allen.[1] Seria a avut 83 de episoade a câte 49 de minute. Este vag bazată pe romanul din 1812 *The Swiss Family Robinson* (*Un Robinson chețean*) de Johann David Wyss și pe cartea de benzi desenate *The Space Family Robinson*.// A fost refăcut în 2018 de Matt Sazama și Burk Sharpless”. Vezi: [https://ro.wikipedia.org/wiki/Pierduți_in_spațiu_\(serie_din_1965\)](https://ro.wikipedia.org/wiki/Pierduți_in_spațiu_(serie_din_1965))

3. Ioan Stanomir, „Alexandru Ivasiuc: «Racul» sau teroarea”, *LaPunkt*; vezi: <https://www.lapunkt.ro/2017/10/alexandru-ivasiuc-racul-sau-teroarea/>

4. Nu este, de altfel, singura corespondență (compatibilitate) dintre cei doi prieteni care poate semnala valențele literare ale unui dialog prietenesc permanent și ale unei înfrățiri întru creație. Și Florin Bănescu, și Gheorghe Schwartz au apelat la principiul genealogic în elaborarea unora dintre operele lor. Vezi ideea centrală a megaromanului în unsprezece volume *Cel o sută scris* de Gh. Schwartz.

„Sfatul bătrânilor”, din Baia Mare

NICULAE GHERAN - REBRENOLUGUL ȘI SCRIITORUL

Mircea POPA

Se pare că, în ultimul timp, am ajuns să scriu doar despre oameni apropiați care au plecat dintre noi în aceste zile, săptămâni și luni, lăsând în urma lor goluri tot mai greu de umplut, pe care le resimțim nu numai la nivel individual, ci și colectiv, național. Între acești oameni neprețuiți, care au lăsat în urma lor o operă durabilă, s-a numărat și Nicolae Gheran.

Cine l-a cunoscut mai de aproape pe acest inepuizabil și plin de vervă partener de dialog știe că editorul și monograful lui Liviu Rebreanu a fost un ales om de spirit. Nu a existat discuție, întâlnire publică sau privată în care să nu iasă la lumină mușcătura sa malițioasă, spusa zeflemistă, plăcerea cozierii picante, aplecarea spre șuetă, spre rostirea în doi peri, cu accentuate trimiteri caracterologice. Gheran era un mare iubitor de anecdotă savuroasă, pe care am gustat-o până aproape de plecarea lui dintre noi, deoarece mi-a făcut cinstea de a dialoga cu el prin e-mail. L-am prins nu de puține ori în situații dificile, în stări de criză sau de abandon, dar tonusul misivelor lui era la fel de ilariant și incitant ca în plină tinerețe, când m-a onorat cu mesaje scrise. Asta și pentru că m-am numărat printre acei iubitori ai scrisului lui Rebreanu pe care a putut conta ani întregi, la „Zilele Rebreanu” de la Aiud sau Bistrița-Năsăud. Venea însoțit la aceste întâlniri de o întreagă echipă bucureșteană, aduceau cu ei informații diverse, lucrări bine blindate, nu de puține ori chiar polemice, cum a fost cazul cu Ilderim Rebreanu, trecut și el în împărăția umbrelor. Nivelul discuțiilor era temperat și moderat de marea sa știință în materie de Rebreanu, gata să-ți ofere și numărul revistei sau data documentului invocat. Memoria lui prodigioasă era totdeauna fără greș.

Ultimii ani ne-a adus în scenă un altfel de Gheran decât rebrenologul, care ne-a dat ediția operelor în cele 23 de volume, dar și jurnale sau corespondență. Prin el, Rebreanu a fost unul dintre scriitorii restituiți definitiv. După 1989, s-a pus întrebarea dacă avem literatură de sertar sau nu, și atunci Gheran a considerat că poate scoate din adâncurile memoriei sale imbatabile o parte dintre multe plăceri ale epocii socialiste, la inaugurarea căreia a luat parte, ca tânăr dornic să descopere viața nouă promisă. În locul ei, au ieșit la iveală structurile luptei pentru parvenire. A fost un martor neprețuit al epocii, iar calitatea de observator necruțător a declanșat eliberarea de „poveștile” pe care le purta de multă vreme cu el. Adevărat colecționar de întâmplări și scene picante, păstrate cu întreg coloritul lor viu, nefalsificat de o minte clară, atență la detalii, ele au ieșit la iveală cu destine caricaturale și cu etalarea unui „dosar de existență extrem de viabil”. Noua „comedie umană”, pe care ne-a oferit-o, vine să se adauge lecturilor celor mai spumoase pe care le-au dat literaturii române atâția oameni înestrați cu simțul umorului și al picturii de moravuri. Răspunsul colegului nostru literat a venit prompt și fără drept de apel, tocmai când mă așteptam cel mai puțin, la o vârstă când cei mai mulți dintre scriitorii noștri de seamă au pus condeiul jos. Bătrânețea sa tinerească i-a fost favorabilă și l-a ajutat să nu ducă cu el în acea lume multimea de povești și întâmplări care ne-au descrețit frunțile. O mică parte dintre acestea au fost reținute de volumele sale de memorii și comentarii literare (în *Sertar*, în primul rând), dar cele mai multe n-au putut fi spuse și nici plasate în mediul lor de origine. Scenele reținute au căpătat o transpunere epică savuroasă, furnizând materia a trei romane, străbătute de un puternic spirit caragialesc, intitulate *La Moși și Oameni și javre*, reunite sub titlul comun *Arta de a fi păgubaș*, dar continuate apoi cu volumele trei și patru. Cel de al patrulea a apărut în 2014, cu subtitlul *Bordel nou cu ștoarfe vechi*. Nu știu la ce s-o fi gândit autorul când a dat acest titlu generic scrierilor sale, deoarece numai „păgubaș” n-a fost el în viață. A trăit în preajma unor oameni importanți, a unor scriitori de primă mână, despre care a dat câte o „felie de viață” în *La spartul târgului*, a avut noroc de urcușuri și coborâșuri spectaculoase, dar n-a dorit să intre în categoria de „mahări”, pe care îi detesta cel mai mult. N-a fost însă nici „spulberat”, nici trimis la închisoare sau la munca de jos, cum au pățit-o alții, ci, dimpotrivă, iată-l acum pe punctul de a-și încheia cariera literară nu numai în calitate de mare editor, ci și de mare prozator și pictor de moravuri. Muncă literară de „recuperator” și „restaurator” al unei epoci de tristă amintire.

Titlul dat acestui ciclu, *Arta de a fi păgubaș*, traduce mai cu seamă o atitudine justițiară, dar și o anume lehamite interioară, autopersiflantă, la adresa unei stări de spirit pe care a încercat-o de-a lungul timpului, aceea de a nu forța mâna destinului și de a prefera să stea mai degrabă în spatele protagoniștilor, în loc de a fi el cel care să dea tonul într-o societate pe care o detesta în chip fundamental.

Nicolae Gheran (1929-2023)

A putut asista astfel la scene de neuitat. Conștient de aspectul efemer al lumii în care trăia, al personajelor de mucava pe care avea datoria să le servească, cu o cultură îndoieală, dar cu fumuri de personaje providențiale, omul de cultură Gheran a preferat calitatea de observator și judecător imparțial, adunând în fiecare zi noi scene și episoade dintr-o saga plină de umor și maliție, pe care o va scrie la anii senectuții. Desigur că abordarea ar fi putut să îmbrace un chip eminent memorialistic, dar s-ar fi pierdut „sarea” sugubeață și cantitatea de maliții pe care proza sa suculentă, apăsat caricaturală, o produce, ca dintr-un corn al abundenței fără istov. Oricum, convențiile genului l-ar fi obligat la temperarea suflului „demonic”, pe care amintirea sa l-ar fi estompat, pe când registrul polifonic al prozei a putut să-i ofere un spațiu mai larg de manifestare, „defularea” propriuzisă nemaintâlnind niciun fel de piedică pentru încălcarea de spunere „pe ulița mare”, cum ar fi spus Creangă. Povestea este integrată unui flux existențial dinamic, creația de personaje e vie, dinamica acțiunii trepidantă. Metoda la care a apelat a fost aceea a „prozei cu cheie”, metodă însușită la perfecțiune, pentru a stimula curiozitatea cititorului.

Cel dintâi element care sare în ochi atunci când deschizi romanele lui Nicolae Gheran este pitorescul, un nestăvilit joc cu cuvântul, o sete aproape monstruoasă de a surprinde limbajul subburban, capcanele stilului pitoresc, de mahala, acea mușțită superbă care se etalează în viața de fiecare zi a personajelor și care se lipește „ca marca pe scrisoare” pe existența lor diurnă. Bucureșten pursânge, el a fost copârțas la multe dintre scenele evocate, intrând de tânăr într-o echipă de uteciști dornici de a schimba lucrurile, iar vorbele „de la lume adunate și iarăși la lume date” sporesc autenticitatea cazurilor. Un prim caz de defulare l-a făcut în *Cu Liviu Rebreanu și nu numai*, în *VIP-uri și vipere*, urmat în *De ieri și de azi*, unde regăsim fauna vieții editoriale lăfându-se în toată splendoarea sa. Gestul insolit al lui Vladimir Streinu de a-l așeza pe nevolnicul Bănuță în vecinătatea lui Argeheș sau competiția stărmătită dintre Bănuță și Ilea Melinescu ating comicul cel mai nebul. *Oamenii și javrele* cu care vine în contact prefigurează întâmplările „lumii pe dos”, aduse în România de regimul comunist, care se reciclează treodind prin balcanica „Jumea a Moșilor”, unde scriitorul ne răsfășă cu poveștile copilăriei și ale adolescenței.

Prin fața noastră defilează o întreagă colecție de Mitici autohtoni, precum Ionel Roșu, Moise Neagu, Gică Grăbitu, Tiți, Herșcu, Gorică, Deftu, Vasile Giurgiu, Lordul, Ion Pătruțenaru-Moțu etc., trăgând după ei destine insolite și întâmplări cu haz. Vorbirea împiedicată, amintind de lumea de la coada vacii, va caracteriza această lume „de graniță”, aflată la întretăierea dintre Bine și Rău, dintre Lume și Nelume, dintre Ordine și domnia Bunului plac. Autorul ține o contabilitate strânsă a unor episoade care de care mai înflorate, spre a le însoți în permanență de vorba sa mucalită, trecută ușor pe la școala lui Creangă, în care se concentrează „morală fabulei”: „Cinici până la Dumnezeu și-o palmă deasupra, i-au lăsat să se p... împotriva vântului”; „Vorba ceea: ne-am născut despuiați, ce-i pe noi e de căpătat”; „Precum toate animalele de același sex, la început freamătă în preajma femeii, pentru ca ulterior să se comporte lamentabil, sub nivelul focului de tabără de la sfârșitul unei parțide de vânătoare, deși mulți se întorc la casele lor cu traista goală”; „Făcea toți banii, după cum banii o făcuseră pe zi ce trece și mai bună”; „Șoarece era el, îl fitase un partid cât o căcărează”; „Când văzură că încetul cu încetul li se usucă punga, au închis robinetul”; „Fugiri ca potârnichele de ne lăsară cu curu-n baltă”; „Am luat din realitate doi bărbați: unul cam fătălău, altul cotoi bătrân, curvariu patentat, miordlând pe toate burlanele”. Cazuistica acestor personaje, care își duc destinul în Târgu Moșilor, devine demnă de epoca trăită și de toposul mahalalei, acolo de unde provin. Între acestea se distinge figura absolut pitorească a Moțului, tovarăș de afaceri cu tatăl său, cel care a fondat cooperativa „Aprovizionarea motilor”, furnizând unei capitale amenințate de frigul unei ierni siberiene lemnele de foc necesare. Înfundat lașagul de la Tg. Jiu, de unde iese însă „recondiționat”, ca unul care a fost persecutat de legionari.

În aceeași măsură, surprins într-un insectar pe măsură, un atare Vasile Giurgiu din Fânari, strungar la I.O.R., care vrea neapărat să se însoare cu o fată mare, dar când Panait tâmplarul îi livrează o huidumă ca Muma Pădurii, ciocușă pe deasupra și „început”, balamucul stărm de el nu mai are limite, răsturnând tot cartierul cu susu-n jos.

Lumea oamenilor mari e privită uneori prin ochii de copil ai scriitorului, redimensionată și restructurată în așa fel ca haloul ei de povești să-și capete o identitate cât mai precisă. Sunt invitați în scenă și tovarășii și prietenii de zbențuie ai tânărului Gheran, cu întâmplările memorabile de la școală, cu fantezia unor jocuri și a unor farse puse la file pentru neuitare. Personaje precum Spilka rusul, Jirai armeanul, Cornel Șase-Luni devin protagoniștii unor scene de neuitat, spre a alimenta poveștile mahalalei o bună bucată de timp, dar și pentru a întreține dorii adolescenței, idealuri și încercări de tot felul. Nu este lăsată pe dinafară nici viața profesorilor de la liceu „Cantemir”, unii dintre ei intelectuali cu faimă, trecând și ei prin ciurul și dărmonul școlilor școlărilor. Toate aceste întâmplări sunt narate pe fondul unor iminente schimbări social-politice, când eroul nostru asistă la lupta pentru putere a legionarilor, la viața plină de restricții din epoca antonesciană și la condițiile grele de război, resimțite la fiecare pas, dar și la nevolnicile aduse de pătrunderea rușilor în țară. Tânărul Gheran se lasă ademinit de sloganurile noi puteri, prinzându-se în jocul promisiunilor alimentate de social-democrați sau de comuniști, participând la diferite serbări și acțiuni culturale organizate de către aceștia, astfel că instalarea noului regim îi găsește într-o poziție avantajoasă, de activist la Uniunea Patrioților. De unde va putea fi propulsat spre vârful de conducere ale editorilor, unde colecția de tipuri va fi îmbogățită în *Oameni și javre* și *Îndrățul cortinei*. Umplu rând pe rând paginile cărții personaje reale, precum Petre Dumitrescu, Constanța Crăciun, Gheorghe Florescu, Ion Gheorghe, Leonard Brătescu, Dragomir, Ion Punnea, Florea Chiță, Gheorghe Vasiliu etc., ce aduc cu ele întreg bălegarul unei epoci a javrelor, destinate să sporească și mai mult haosul proletcultismului general, al politicii de cadre și al luptei de clasă. Căderile și ridicările, maziările și căpătuielile fac deliciu unor comentarii acide, din multimea de încercări-lume invadate pe peici, pe colo și efivile nepătatate ale unor își luminăți, ca Paul Cornea, Mircea Malița, Mircea Sintimbreanu, G. Pienscu. În ansamblu, epoca stă sub semnul imposibilității. „Restructurarea – scrie prozatorul – a primenit programa corpului didactic, prin venirea tovarășilor Erwin Glaser, Israel, Onescu, Schreiber ejusdem farinae. Istoria românilor a scris-o Mihai Röllner, mâna dreaptă a tovarășului Răutu, și el la C.C., devenit membru în noua Academie Română, odată cu îndepărtarea altora, precum Blaga. La facultate, unde acum domnește Barbu Cămpina, aproape că-ț-teamă să pronunți numele lui Iorga, Giurescu sau P.P. Panaitescu, izgoniți din bibliografia cursurilor universitare. La Litere s-a lucrat cu aceleași preferințe, mai feresc să le etichetez, George Călinescu fiind înlocuit cu Ion Vitner. Marginalizarea lui a început când i-au fost îndepărtați asistenții, Adrian Marino, Ovidiu Papadima, Dimu Pillat și Alexandru Pîru, profesorul aflând abia la ultimul curs, fiind la începutul anului 1949, că a fost descusnat. Studenții s-au zburât și protestul lor a fost atribuit, cum știți, unor provocatori”. Răul cel mare vine de la dogmatical Leonte Răutu, personaj diabolic, un adevărat Beria al culturii, urmat de Porenălniceanu, și isprăvile lor, întregite în capitolele *La porțile Orientului* și *Roata lumii, Bordel nou cu ștoarfe vechi*, din 2014, în care autorul ajunge cu saga lui mai aproape în epoca contemporană, născută odată cu „răzmerița” din ‘89 și populată de figurile politice ale primelor decenii ale României „libere”, populate de noi „mișcultați”, ce frizează patologicul, precum cele ale lui Silviu Borcan, Al. Mărlădeanu, Radu și Vasiliță Vărzaru, Max Drăguș sau Ionuț Niculescu, oameni cu „școala vieții”, dar lipsiți de școala moralității. Faptul că „trădarea la români e ca lăutarii la muntă” pune în ecuație o mulțime de elemente sumbre, care au pecetluit soarta noastră timp de câteva decenii.

Tonurile intemecate în care este surprins acest viespar de intrigi și patimi îi sunt la îndemână prozatorului, care, prin personaje din mediul editorial, precum Gumăreanu, Giurcă, Herșcu, își reverberază cercul de relații de sus până jos, de la etapa convertirilor dirijate până la aceea a Institutului Cultural și de la episoadele legate de publicarea dicționarului Zăciu până la transparente întâmplări din viața lui Grigore Traian Pop. Sulemeneala e în cele mai multe cazuri de suprafață, identificarea cu personaje și situații reale primind încălcătură de pamflet literar. La cei 92 de ani ai săi, cât i-a trăit până deunăzi, el stă în fața noastră cu o operă de editor încă negalată de nimeni și cu o creație romanescă pe care a dorit s-o lase ca un testament generațiilor tinere să nu se mai lase înșelate de fel de fel de veleitarii și aventurieri, care au dus țara și poporul român în fundătura de față. E mesajul cel mai de preț pe care acest om de aleasă cultură a considerat necesar să-l transmită generațiilor de tineri scriitori, sugerând nevoia adâncă de schimbare, de întoarcere la valorile autentice ale neamului.

AUGUSTIN BUZURA - SCRISORI CĂTRE PĂRINȚI

Dana BUZURA-GAGNIUC

În vechiul dulap din dormitor, exista un raft cu lucruri care nu erau pentru copii: scrisorile mamei de la tata și scrisorile lui unchiu' Augustin către părinți. Toate așezate sub hârtia albă care acoperea raftul, peste care era pusă o cutie rotundă din tablă, în care cândva fusese halva turcească și unde mama ținea primii ei cercei din argint cu piatră turcoaz, două inele rupte, niște monede vechi cu chipul regelui, un set de bijuterii cu pietre primite de la unchiu' Augustin și tot felul de lucrăsoare femeiești care n-au folosit niciodată la nimic.

Mama se jena ușor când vorbea despre scrisori. „N-am aruncat niciuna, chiar dacă, în majoritatea lor, Augustin scrie lucruri triste, unele chiar jenante: că i s-au spart pantofii, că i s-a găurit paltonul, că n-a avut bani să se tundă. Poate, nici n-ar trebui spuse...”. „Ba da, mami, ar trebui spuse...”

Era, de fapt, un mic teanc de scrisori îngălbenite, puse într-o punguță, îngălbenită și ea, trimise de Augustin Buzura părinților, mamei, unchiului Ștefan, prietenului lui, arhitectul Gheorghe Hereș – băiatul preotului din vecini –, și chiar una pe care i-o trimisese tușica lui, în perioada în care ea se pregătea pentru admiterea la Filologie.

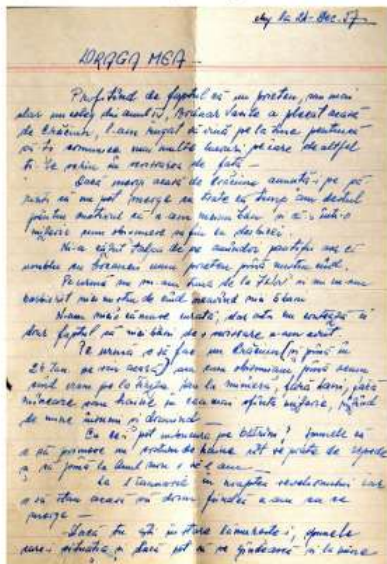

cu febră mare, când a dat admitere și starea aceasta i-a sporit teama de eșec. Între primul și al doilea examen, le-a trimis părinților o scrisoare pe care mama bună a perceput-o ca fiind de adio.

„În momentul când vă scriu aceste rânduri, nici nu știu bine ce am.”

La examene m-am prezentat bolnav și acuma vă scriu din pat. Nu ni s-au comunicat încă rezultatele, dar sunt sigur că am căzut, așa că nu mai am nicio soluție.

Vedeți cum se schimbă toate? Acuma pot să rădă toți și să se bucare. La București n-am de gând să mă duc și nici n-am de gând să mă rămân la Cluj. Nici eu nu știu ce am să fac. Nu vreau să spună nimenea că m-au băgat neamurile lor. Da, sunt bou, măgar, tot ce vreți, dar credeți-mă am făcut tot ce am putut, însă sunt lipsit de noroc. Decât să mă duc în armată și să rămân pe urmă un biet funcționar și să rădă toată lumea de mine, mai bine mor. Acasă nu mă mai întorc NICIODATĂ! Da, niciodată! Cum să mai pot veni în sat? Dvs. fiți mulțumiți că ați făcut tot posibilul pentru mine și de aceea vă mulțumesc foarte mult.”

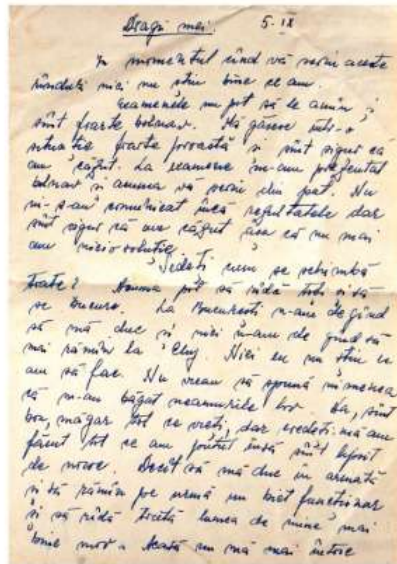

În toamna lui 1957 a fost epidemie de gripă. Mama spune că a fost cea mai cumplită gripă pe care a făcut-o. Era în clasa a VIII-a și era deja elevă la Liceul „Gheorghe Șincai” din Baia Mare. O toamnă bogată în scrisori, ca un semn de încă nedesprindere de acasă, cu mereu reluatele îngrijorări și sfaturi. Scrisorile acelei toamne au în ele duioșia tânărului matur și maturizat de vremuri, recunoscător pentru eforturile părinților de a-l ține la facultate, mereu preocupat de sănătatea lor, de pulsul satului, de ulița Dâmburilor și de oamenii ei. Mama era alintată fie Mărișca, fie Gugu, iar lui unchiu' Ștefan îi zicea, în glumă, Ciocănel.

Scrisoarea aceasta, din 29 noiembrie 1957, vine după ce primise bani de-acasă.

„Nici nu știu cum să vă mulțumesc pentru sacrificiul pe care l-ați făcut pentru mine, dacă aș fi mai aproape, v-aș pupa mâinile. Nici nu vă dați seama ce fericire mi-ați făcut. Aș fi în stare să vă fac orișice, însă momentan n-am cum să vă mulțumesc, decât să învăț.”

De asta nu aveți însă nicio grijă, că mă țin foarte bine. Acum pot spune că îmi place la medicină și pe lângă asta mă pot ține și de literatură, ceea ce îmi place foarte mult. Vă împac și pe Dvs. și mă împac foarte bine și pe mine. (...)

Prima din 2 septembrie 1957, înainte cu o zi de a se înscrie la Facultatea de Medicină din Cluj. Erau patruzeci de locuri și 2400 de candidați, iar examenele se anunțau a fi foarte grele.

„În orice caz, eu învăț zi și noapte, sperând totuși că poate voi avea norocul să intru, ceea ce nici mie nu-mi vine să cred.”

Pe aici îmi vine greu, fiindcă sunt absolut singur și când ești singur e cam greu.

Eu vă rog trimiteți-mi pentru orice eventualitate 200 sau 250 lei, fiindcă sunt aproape sigur că plec la București.

În caz că s-ar întâmpla să reușesc (ceea ce e imposibil) n-o să cheltui banii.”

Apoi, a urmat cea din 5 septembrie 1957, după primele examene scrise, când stătea la căminul studențesc de pe strada 30 Decembrie. Până la acel examen la Medicină trecuseră niște episoade cu iz de ușoară aventură tinerească în viața lui, după ce se consumaseră anul de studenție la Filosofie în București și cele câteva slujbe încercate prin Baia Mare și prin Valea Neagră, toate derulate la limita sărăciei. Mama bună îl trimisese la București să dea admitere la Facultatea de Medicină Veterinară, unde era profesor fiul preotului din vecini, viitorul academician Vasile Gheție. Își făcuse ea niște planuri că domnul profesor va putea fi un sprijin la nevoie pentru băiatul său, însă Augustin a dat admitere la Facultatea de Filosofie. Când ea a aflat adevărul, spus chiar de profesorul Gheție, i-a întrerupt finanțarea și aventura lui bucareșteană s-a stins după foarte puțin timp. După ce-a venit acasă și a experimentat cele câteva locuri de muncă, toate degradante și nepotrivite, s-a decis să se apuce nebanește de învățat pentru admiterea la Facultatea de Medicină și Farmacie din Cluj. Era bolnav,

Poate, scrisoarea aceea a trebuit să se întâmple, pentru a testa niște limite: acelea de „forță a naturii”, cum o numea Buzura pe mama bună. În mintea ei, aceea scrisoare a construit scenarii pe care simțea că doar ea poate să le zădărnicească. În mod cert se gândea la sinucidere. „Dacă Augustin nu vine acasă? Să nu să facă oarece!” Mama bună spunea povestea aceasta de fiecare dată ca și cum ar fi pentru prima oară, ca și cum și ea ar descoperi atunci și s-ar uimi de detalile unei întâmplări nemeapomenite.

„M-am dus în drum și m-am aruncat înaintea mașinii care o venit prima. «Femeie, ești nebună?! Vrei să te omor?! Vrei să faci pușcărie?» «Fă bine, domnule, și du-mă în Baie, că mi-i musai! Io trebe să ajung în Cluj. Mi-i feciori' acolo, dă examen la facultate. Și o scris că, dacă nu intră, să omoară». Nu știa nimic despre Clujul în care nu mai fusese niciodată. Auzise doar că Augustin stă într-un cămin studențesc pe aproape de o „biseriică cu lanțuri” (clădirea Teatrului Național) și s-a gândit că aceasta ar putea fi un bun reper pentru a ajunge la el. Ajunsă în Baia Mare, s-a oprit pe la cumnata ei, „mătușă Anuca”, și a rugat-o să mergă cu ea la Cluj. S-au pierdut detaliile drumului, ale acelei călătorii cu trenul în noapte, dar a rămas descrierea reacției lui Augustin, care a înlemnit când s-a trezit cu ea în ușa camerei. Era limpede că nu vorbise foarte serios, că era un puseu de furie tinerească în scrisoare. „Mamă, ai înnebunit?!” Mama își amintește doar că primirea scrisorii acelea i-a prins fără băni. „Mama s-a dus urgent peste drum la lelea Mărie din Coastă, a împrumutat bani și a plecat în stația de autobuz. Cum or fi mers ele cu mătușă Anuca în Cluj, noaptea, cum or fi schimbat trenurile... nu mai știu...”

A doua scrisoare, trimisă după trei zile, în 8 septembrie, e liniștitoare, pentru că între timp se aflaseră rezultatele la scris, care erau bune. Au urmat apoi scrisorile proaspetei studenții clujene.

Deci singurul lucru cu ce vă pot bucura e că, în 13 ianuarie, când vin acasă, o să vă aduc note foarte bune. (...)

Mama să mergă la medic să ia ceva de băutură. Cu tata să mergeți la medic imediat.

Mărișca să învețe. Ștefan, să te ții de muncă și să scutești pe mama de lucru.

Vă mulțumesc din suflet și vă rog scrieți-mi. Cu drag, Augustin

P.S. Vă trimiț și o fotografie de la sala de disecție. – Augustin”

Niciodată nu mi-aș fi putut imagina Crăciunul departe de casă, străină de parfumul sărbătorii, de colinde și de atmosfera aceea care doar acolo se poate trăi, absorbi, respira. Poate de aceea am citit de multe ori scrisoarea din 21 decembrie 1957 adresată mamei, cea mai lungă dintre toate și, cred, cea mai tristă. Era Crăciunul și el era singur în cămin pentru că nu-și permitea să vină acasă.

„Mi-a căzut talpa de la amândoi pantofii, așa că umbiu cu bocancii unui prieten, până nu știu când. (...) Scrieți-mi cum ați petrecut Crăciunul, chiar dacă nu-mi trimiteți nimic. Simion, Mihalea, Vili u-au vizitat sau au fost acasă? La fel vecinii din Coastă sau popa.

Aștept să-mi scrieți despre toate și, dacă vreți, lămurește-i sau spune-le care-i adevărata situație. Eu îți cer seuză încă o dată și dacă mergi acasă spune-le tot.

Gândiți-vă numai atât că, în timpul când la geam o să vă vină colindători, când o să petreceți cu vecini, rude, îmbrăcați, sătui, eu... culcat într-un pat, netuns, neras, mă voi gândi cum petreceți și poate voi fi flămând și eu, atunci voi vrea ca să ies în stradă și voi fi nevoit să cer bocancii împrumut de la un coleg.”

(Fragment din volumul în pregătire Buzura la Berința)

NORD LITERAR ȘI POEZIA LA IAȘI

Gheorghe PĂRJA

Dimpreună cu poetul Nicolae Scheianu, membru al Uniunii Scriitorilor din România, am fost invitați la cea de-a IX-a ediție a Festivalului Internațional de Poezie de la Iași (7-14 mai).

Poezia la Iași, în Festival. Directorul acestei manifestări literare cu rezonanță internațională, poetul Adi Cristi, un veritabil gospodar de spirite alese, a fost steaua care a magnetizat, timp de o săptămână, universul unor valori lirice de anvergură. Reprezentanții poeziei din Albania, Armenia, Belgia, Brazilia, Canada, Columbia, Egipt, Franța, Grecia, India, Italia, Israel, Kosovo, Liban, Maroc, Republica Moldova, SUA, Spania, Turcia. Peste șaizeci de scriitori la acest festival. Fiecare poet, cu personalitatea lui lirică, cu mesajul țării sale. Deși unii au mai multe țări de trai, nu au uitat limba țării în care se exprimă. Fiecare avea însușirea de a fi el însuși. Fiecare a venit la Iași cu uvertura personală. Poetul Adi Cristi, directorul Festivalului, a plasat evenimentul ieșean din acest an, 2023, sub descoperirea tainică a emoției, a acelei stări de grație prin care omul reușește să se adauge timpului prezent, asemenea aerului deja respirat.

Arcadie Suceveanu, Adi Cristi, Sona Hambarzum, Valeriu Stancu, Gheorghe Pârja, Muzeul Municipal „Regina Maria”, Iași.

La această ediție s-au celebrat liniștea și pacea între neamuri. Deci nu am fost străini de ceea ce se întâmplă în jur, dar prietenul nostru ne-a invitat să privim realitatea cu luciditate și cu grija firească, dar fără a ne lipsi calmul interior. Îndemnul poetului Adi Cristi ne-au fost de bun augur. Un calm liric, în care cuvintele își văd de lumina lor, ascultă de gândurile noastre, se prefac în păsări cântătoare, se duc spre oameni să le bucare întrebările. Dar, cum spuneam, ni s-a adus aminte pe ce lume trăim. Că spunea directorul festivalului, în cuvântul de întâmpinare din elegantul caiet-program, în care sunt cuprinși toți participanții: „Poezia poate fi în același timp împăcare, dar și provocare. Este rana care scoate rana din strigăt, așa cum poezia ajunge să fie trecerea palmelor înspre mângâiere și alinare. Poezii lumii au venit la Iași, în spațiul în care poezia pune mână de la mână, sugerând monumentul Veșniciei prin vers, sensibilitate și solidaritate. Acest tip de compoziție oferă celor de lângă noi șansa noului pas zidit pe notele cântecului strigător la cer, pe aripile căruia încercăm să se nască iubirea fără de care nicio formă nu ar fi capabilă să-și asume dimensiunile și legile universal valabile. Deasupra lumii zboară un porumbel cu pene de aur. Zboară porumbelul păcii sprijinit de mâna întinsă sub formă de curcubeu a lui Picasso”.

Și în acest an i s-a dat dreptul poeziei de a se ridica în picioare de câte ori iubitorii acesteia vor aplauda. Și am fost martor la un respect profund și sincer pentru poeți din partea elevilor unor colegii ieșene, din partea profesorilor, în instituții de învățământ unde au predat Mihai Eminescu ori au fost elevi Nicolae Iorga, Mihail Sadoveanu, Ionel Teodoreanu, Nicolae Labiș și încă foarte mulți.

Eu și confratele Nicolae Scheianu am făcut parte dintr-o grupă lirică cu poeți din Grecia, Italia, Spania, Franța, Maroc, Albania și România, coordonată de poetul Gellu Dorian. Ne-am făcut prietenii literare. Seara, la Muzeul Municipal „Regina Maria”, au avut loc recitaluri extraordinare. Am susținut și noi, cei din Maramureș, recitaluri din poemele noastre. Și am prezentat revista de cultură *Nord Literar*, care s-a bucurat de sincere aprecieri din partea scriitorilor prezenți.

Confratele Arcadie Suceveanu, din Chișinău, a remarcat legătura permanentă a revistei cu fenomenul cultural basarabean. Poeta și traducătoarea indiană Mamta Sagar, a apreciat deschiderea revistei spre poezia lumii. Poetul, eseistul și editorul turc Metin Cengiz, o prezentă tonică în festival, s-a arătat dispus să colaboreze cu revista din Maramureș. Scriitorul francez Sylvestre Clancier, președintele de onoare al PEN Clubului francez, cel care prezidează Academia Mallarmé, a mulțumit revistei pentru publicarea poezilor francezi contemporani. În semn de respect, ne-a dăruit o pagină de poezie în traducerea Mariei și a lui Valeriu Stancu. Poetul, romancierul și eseistul columbian Juan Manuel Roca mi-a spus că dorește colaborarea cu revista *Nord Literar*.

Nicolae Scheianu Gheorghe Pârja

M-a bucurat interesul acordat revistei noastre de către unul dintre cei mai mari dramaturgi egipteni, Mohamed Salmaway, fost președinte al Uniunii Scriitorilor din Egipt și secretar general al Uniunii Scriitorilor Arabi, un răsfățat al editorilor și al scenelor teatrale, semn al valorii operei sale.

La Iași, revista noastră a ieșit în lume. Că în țară este cunoscută și apreciată, precum și în Maramureș. Am reținut și cuvintele potrivite pentru revistă rostite de scriitorul Varujan Vosganian, primvicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din România, prezent la manifestarea de la Iași.

Da, istoria literară a acestui oraș își sprijină destinul pe un trecut marcat de mari cărturari ai neamului, care au vegheat la crearea României moderne. Recitalurile din colegii m-au emoționat. Aici am citit misiunea: recunoașterea dreptului elevilor de a fi inteligenți și datorii de a fi înțelepți. Cu asemenea întâlniri nu ai cum să nu rezonezi cu un calm interior care îți lămurește multe întrebări. Cu organizatori ca poeții Adi Cristi ori Valeriu Stancu, care știu cărarea spre Primăria Iași, unde este un primar care înțelege mesajul Cuvântului, Poezia de la Iași este auzită în lume. După cum se vede și în Maramureș. Dar și lumea aude de Iași, de România. Concertul liric de acum, unic în această parte de Europă, merită a fi cunoscut. Să se vadă că se poate. Trebuie minte, inimă și sprijin financiar. La Iași toate și-au dat mâna.

Și de astă dată am cunoscut personalități care marchează cultura Europei și a lumii. Am deslușit miracolul Cuvântului care, și în 2023, a debutat în sala „Diotima” a Casei de Cultură „Mihai Ursachi”, unde director este poetul Adi Cristi. Excelent caietul-program al festivalului, coordonat de Ana Partenie. Mulțumesc și lui Marius Chelaru, care mi-a favorizat înțelegerea cu unii scriitori străini. Și celorlalți scriitori ieșeni, care au priment spiritul înalt al festivalului.

„NORD LITERAR” – 20 retrospectivă în imagini

În 2023, Revista de Cultură *Nord Literar* împlinște două decenii consacrate literaturii, culturii, valorilor perene ale acestui spațiu. Dedicăm rubrica „remember” aniversării celor douăzeci de ani de existență, aducând în prim-plan fotografii-document din viața revistei.

Augustin Cozmuța, George Vulturescu, Delia Muntean, Gheorghe Glodeanu

Ioan Es. Pop, Horia Bădescu

Ion Papuc, Adrian Popescu

Gheorghe Pârja, Răzvan Voncu, Delia Muntean, Aurel Rău

Ioan Nistor, Aurel Pop, Alexandru Zotta

„LITERATURA NU POATE FI CORECTĂ POLITIC”

Daniela SITAR-TĂUT în dialog cu scriitorul Varujan VOSGANIAN

• *Domnule Varujan Vosganian, ați lansat recent, la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, înconjurat de amici literari și politici, dar și de membri ai comunității armenilor, volumul „Patimile după Gödel”, apărut în urmă cu doi ani la Editura Polirom din Iași. Ați menționat atunci că anumite episoade sau personaje au prototipuri reale, cum ar fi cel personal al fugii de securitate. Vă rog să detaliați.*

Nu înțeleg exact ce înțelegeți prin „fuga de Securitate”. Cuvântul „fugă” nu se aplică în ce mă privește, tocmai asta e, că n-am vrut să fug din România, pentru mine ar fi fost ușor, aveam rude în străinătate, mulți armeni din România emigraseră spre continentul american și nu numai. N-am plecat nici din eroism, nici din lașitate, am avut un presentiment că am ceva de făcut aici, poate și pentru faptul că seriam în limba română. Am avut mai multe incidente cu Securitatea, dintre care câteva sunt notabile. În 1981, după ce am scris câteva articole în revistele studențești care nu au plăcut deloc – unul s-a numit chiar *Asociația Studenților Comuniști, putere fără glorie* – am fost pus sub supraveghere, s-a cerut chiar exmatricularea mea. Cum însă eram șef de promoție, Senatul ASE a ezitat să aplice măsura aceea extremă. Dar, deși am terminat cu zece la toate examenele, nu mi s-a permis să rămân ca asistent sau să lucrez într-un institut de cercetări, cum era Institutul de Economie Mondială. A doua oară a fost prin 1985, când am fost abordat de un ofițer de securitate care mi-a promis marea cu sarea dacă accept să colaborez. Îmi interesa mai ales descifrarea corespondenței în limba armeană. N-am acceptat, cu consecințe administrative de rigoare. A treia oară a fost în decembrie 1989, nu doar față în față cu scutierii, dar și în sediul Securității și în camera de tortură din strada Eforie, despre care se știu puține lucruri. A patra oară a fost în 2006, când am fost prima propunere a României pentru funcția de comisar european. Securitatea mai veche și mai nouă și-au dat mâna pentru a împiedica numirea mea. Au fost și altele, unele pe care le știu, altele pe care nici măcar nu le știu.

• *Laudele de la această lansare au fost multiple, ba chiar ușor gonflabile, așa spune. Un singur comentator, conf. univ. dr. Florian Roatiș, și-a menținut o atitudine critică mai rezervată, fiind de părere că densa cultură generală a protagonistului este neveridică, dar și că teoriile filosofice prezente în roman sunt tratate superficial.*

Dacă laudele au fost excesive, puteți fi înțelegători, așa se întâmplă, de obicei la lansările de carte. Eu nu mă amăgesc, încerc să ponderez laudele. Nu-mi amintesc ca Florian Roatiș să fi spus ceea ce menționați, am citit și prezentarea lui de pe internet și n-am găsit ceva asemănător, dar, presupunând că ar fi spus, așa dori să explic. Performanțele culturale ale protagonistului nu trebuie puse la îndoială. El are, în roman, exact aceeași vârstă la care, cu nouăzeci de ani în urmă, Kurt Gödel își publicase lucrarea privind teorema incompletitudinii. Tineri care la douăzeci și cinci de ani să fi avut performanțe intelectuale de excepție sunt nenumărați în istoria civilizației, unii chiar mai de timpuriu. Nu înțeleg de ce trebuie să credem că tinerii de azi sunt mai proști decât cei de acum un secol sau din timpurile moderne. În carte sunt evocați câțiva filosofi și câte o frântură din gândirea lor, dar romanul meu nu e un tratat de filosofie. Eu sunt absolut de matematici, așa fi putut să prezint teorema lui Gödel, dar nu asta e scopul literaturii. De altfel, într-un fel de prolog, prezint teorema incompletitudinii într-o formă simplă, dată de Gödel însuși, mai ales în dimensiunea ei care vorbește despre însușirea în lume, despre relația cu divinitatea, argumentul ontologic, cum îi plăcea lui Gödel să spună. Nu e singura „erezie” din roman, teorema lui Darboux este explicată prin *Povestea lui Benjamin Button* a lui Scott Fitzgerald, Kant e prezentat ca un internaut *avant la lettre* etc.

• *În ce măsură biograficul își face loc în această carte? Ce anume din istoria personală a matematicianului Vosganian este împrumutat lui Cip, cyborg solitar, IT-ist ce are ca vocație deificarea lumii prin cyberspațiu?*

Că tot vorbeam de verosimilitatea protagonistului. Cred că, exceptând din motive lesne de înțeles deprinderile computericești, sunt puține lucruri din cele pe care le știu personajul din carte și pe care eu nu le cunoșteam, acum patru decenii, la vârsta de douăzeci și cinci de ani. Cred că în unele privințe, chiar mai multe ca acum, căci unele lucruri între timp le-am uitat. În liceu voiam să fac filosofia, din păcate facultatea s-a desființat înainte ca eu să termin liceul. Am fost olimpic la matematică. Am urmat cursuri de limbi clasice opționale la Universitate, am și tradus câteva fragmente din Platon. Semănă însă mai mult cu protagonistul, așa cum a devenit spre final, nu cu cel din prima parte. Eu nu am fost un clinic. Relația dintre om și computer mă frământă. E o relație faustică. Oferă confort, dar vinde sufletul.

• *Referirile la comunism sunt multiple, deși trama e postcomunismă.*

Interesant să vedem în roman modul în care un tânăr născut după revoluție abordează comunismul. E o temă interesantă. Cei care au până în treizeci de ani comunică mai greu cu noi, tocmai din cauza unei experiențe diferite de viață. Ciprian Poenaru (trimitea la inventatorul stiloului e ușor ironică, eroul meu nu are nici măcar un creion în casă) spune că, de fapt, comunismul n-a existat. Și are dreptate, căci dacă ar fi existat, am fi fost și acum în comunism. Dacă a intrat în colaps, înseamnă că era bătut de contradicții, ceea ce e incompatibil cu comunismul, societate fără contradicții, una a armoniei universale. Termenul de comunism se folosește nu pentru că ar fi adecvat, ci pentru simplificare. Iar postcomunismul, cum spuneam, e o absurditate. Personajul din roman consideră comunismul ca tentativa unei generații eșuate de a obține din partea istoriei circumstanțe atenuante pentru eșecul ei. Și nu greșește.

• *Un suprapersonaj și o temă deopotrivă este computerul, iar romanul este construit tocmai pe această disjuncție om-mașină de gândit fără sentimente. În ce măsură credeți că a alterat această lume virtuală comunicarea reală, interpersonală, mai ales acum, după doi ani de reclusiune forțată?*

În loc de răspuns, prefer să vă anexez un text care se numește *Elogiul computerului* și care este inedit. Dacă-l puteți publica, deși e cam lung, ar lămurii multe. Are oarecare legătură și cu romanul. Poezia, de fapt o suită de poezii, va apărea într-un volum spre sfârșitul primăverii. Acolo găsiți răspunsul la întrebarea asta.

• *Cum ați depășit această etapă pandemică și cu ce beneficii scripturale s-a soldat ea?*

Am fost, în pandemie, apt combatant, dacă se poate spune așa. M-am declarat împotriva reclusiunilor forțate, *lock-down*-ul a fost o eroare care a costat

România peste zece miliarde de euro și disfuncționalități economice și sociale majore. În Parlament am votat împotriva. Am fost împotriva dezvoltării, pe spinarea noastră, a unor industrii profitabile și, în mare parte, inutile care au oferit produse obligatorii, de la izolette și spitale de campanie nefolosite până la testări nesfârșite și campanii abuzive de vaccinare. Eu nu sunt, cum se spune, antivaccinist, socotesc ca fiecare să facă ce vrea, ba chiar pe unii, pentru confortul lor sufletesc, i-am sfătuit să se vaccineze. Eu n-am făcut-o și am fost profund revoltat că a trebuit să suport marginalizarea socială din cauza asta. Marele învins al pandemiei a fost democrația, s-a dovedit limpede că drepturile omului sunt negociabile în lumea de azi. N-aș spune că a fost o catastrofă, într-o catastrofă suferă toată lumea. Pandemia a fost o bună oportunitate de afaceri pentru fondurile de investiții, pentru sistemul bancar, pentru industria informatică, pentru industria pharma. Teama s-a transformat în ideologie. Se dovedește că societatea e din ce în ce mai vulnerabilă.

• *Deși „Patimile...” au fost nominalizate printre cele mai bune cinci cărți de proză ale anului 2020, v-ați retras din competiția finală datorită calității dumneavoastră de prim-vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor, gest onest, apreciat ca atât mai mult cu cât alți colegi ai dumneavoastră au iscat umori severe cu premii autoadjuocate fără vreun dram de etică.*

De când sunt prim-vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor, adică din 2005, m-am retras de la toate selecțiile finale ale premiilorUSR. Cel puțin în ce privește *Cartea șoptelor* și *Patimile după Gödel*, așa fi jucat cu oarecare succes în finală, dar poziția mea instituțională obligă la prudență. Faptul că am primit misiune de a conduce breasla e o onoare în sine. Trăim într-un exces de premii. Premiile confirmă valoarea literară, n-o creează. Îi dau notorietate dacă valoarea există, o ridiculizează, dacă e modestă.

• *Romanul este pe Amazon, cu mențiunea „romanian edition”. Pe când versiunea „Kindle edition”?*

Până una alta, se lucrează la traducerea în limba bulgară. Institutul Cultural Român, care promovează traducerea, m-a trecut, de ani buni, la index.

• *Cât/când credeți că va „prinde” la noi cartea în format electronic? Au apărut audiobook-urile, dar pare-se că cititorul nostru, la fel ca și cel de peste ocean, își dorește cartea-carte, nu cartea volatilă, fantomă...*

Cred că foșnetul cărții este inimitabil, creează o stare de intimitate pe care ecranul nu o poate înlocui. Pe de altă parte, mersul civilizației nu poate fi oprit. Am avut tăblițele de argilă, apoi papirusurile, sulurile de la Marea Moartă, incunabulele Evului Mediu, cărțile din teacurile lui Gutenberg, acum e-book-urile. Probabil că într-o zi vom citi de pe holoame sau de-a dreptul prin telepatie cu scriitorul însuși sau cu ecurile cugetului său. Suportul e important, dar mai important e textul, emoția pe care o stârnește. Florile, și nu glastra.

• *Cum scrieți? Când? Cât rescrieți?*

Scriu numai cu stiloul și cerneala, apoi transcriu pe computer. După ce termin, mai durează cam un an până când mă încumet să încredințez cartea tiparului. Poezie scriu mai ales dimineața și noaptea. Proză scriu cum am timp. Pentru poezie e nevoie de o stare de desprindere de lume, de coborâre în trepte spre suflet, de ceea ce se numește inspirație, adică o fractură logică. Pentru proză mai trebuie răbdare. Și pentru ambele, o stare de empatie cu lumea cu tot ce are ea, oameni, ape, văzduh, verdețai și jivine, dar și o cunoaștere cât mai exactă a ei. Numai cine cunoaște lumea își poate asuma dreptul de a o transfigura.

SCULPTORUL GHEZA VIDA - UN MARAMUREȘEAN PENTRU ETERNITATE

Acad. Marius PORUMB

• *Cărțile dumneavoastră de proză sunt opera aperta. De ce această predilecție pentru finalul deschis?*

Arta nu pune concluzii. Vocația unei științe este aceea de a ajunge la o concluzie, eventual recunoscută unanim. Literatura nu pune concluzii. Aș zice chiar că ele, concluziile, omoară arta. Dacă vrei, cu tot dinadinsul, să pui concluzii, atunci poți scrie un pamflet sau o declarație politică, nu o operă literară. Dacă literatura pune concluzii, atunci ea nu ar mai avea nevoie de cititori. Autorul depune, prin scrisul său, mărturie, cel care judecă și dă sentințe este cititorul. Din această perspectivă, literatura nu este de netăgăduit, nu aparține adevărilor definitive, ci poate fi interpretată. Ea nu stabilește coduri, nici măcar ale moralei, nu-și propune să facă o apologie a binelui și o ostracizare a răului. Binele poate să învingă sau nu, un personaj poate fi socotit bun uneori sau rău alteori, sau bun și rău în același timp. În literatură nu există clape albe și negre, literatura nu este un instrument temperat. Are nuanțe, glissandouri, tonurile sunt împărțite în numere infinite de intervale. Sunt Othello sau Macbeth personaje pozitive sau negative? Dar Anna Karenina, Emma Bovary, Ana din *Moara cu noroc* sau Thérèse Desqueyroux, eroina lui François Mauriac? Merita Meursault, personajul din *Străinul* lui Albert Camus, să fie condamnat la moarte? Toate acestea ne duc la concluzia că literatura nu poate fi corectă politic. O literatură corectă politic nu este o operă literară, ci propagandă. Literatură oficială, „purificată” de incorectitudine nu poate exista. În literatură singura eroare este lipsa de valoare estetică. Personajele nu sunt infailibile, și *happy-endul* e, mai degrabă, o excepție.

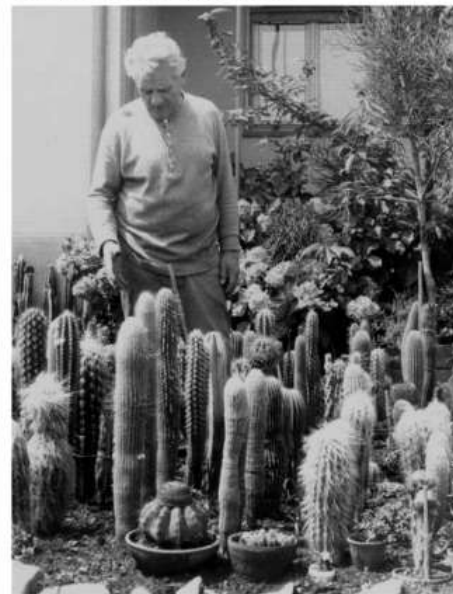
• *Ce surprize ascunde laboratorul de creație al lui Varujan Vosganian?*

În primăvara asta îmi va apărea un volum de poezii. Iar spre sfârșitul anului un roman în care, de data asta, chiar eu, Varujan Vosganian, sunt protagonistul. Este, cum se spune, o autoficțiune.

• *Cum reușiți să vă împărțiți timpul între numeroasele și feluritele dumneavoastră activități? Dați-mi o mostră de program cotidian.*

Unii spun: vă apreciez ca scriitor. Alții spun: l-am invitat astăzi pe scriitorul Varujan Vosganian, nu pe omul politic. Când eram ministru de finanțe, mă întrebam dacă nu scriu bugetul în versuri. Eu n-am avut o problemă din faptul că eram și om politic, și demnitar, și scriitor, și mai știu eu ce. Problema era a unora cu care interacționam. Între a fi om politic, economist sau poet nu există incompatibilități. Istoria literaturii e plină, cu asupra de măsură, de dovezi. Nepotrivirile apar din lipsa de autenticitate. Dacă ești autentic în ceea ce faci, lucrurile se potrivesc. Eu am o fire ciudată. Sunt atras de spațiul intim, al tăcerilor scrisului și cititului, dar și de spațiul public. E crucea mea, n-am ce face, trebuie s-o duc. Programul zilnic e atractiv, trepidant, dacă e ceva ce nu mi s-a întâmplat în viață și că nu m-am plictisit. Și eu, din recunoștință față de acest dar, m-am străduit să nu fiu plictisitor. Dar, deși programul e înțesat cu dialoguri, vizite în teritoriu, demersuri pe lângă autorități, scris, citit, plimbat câini etc., etc., nu mi-e așa de greu pentru că am colaboratori destoinici. Cât despre programul de viață, nu doar cel cotidian, semnul destinului, pot să vă spun, trecând prin toate cele, că un poet e mai mare decât un ministru. Dacă nu eram ministru, s-ar fi găsit cineva să-mi ia locul, te sperie gândul ce buluceală ar fi fost. Dacă nu aș fi fost poet, versurile mele nu le-ar fi scris nimeni altcineva. Poetul este efigia unicității ființei umane.

Anul acesta se împlinesc 110 ani de la nașterea maestrului Gheza Vida, unul dintre cei mai importanți artiști ai României postbelice. S-a născut la 28 februarie 1913 la Baia Mare, străveche localitate minieră, a cărei faimă artistică internațională se datorează școlii de pictură întemeiate la sfârșitul secolului al XIX-lea și dezvoltate ca un centru artistic european cu sprijinul direct al României interbelice și postbelice.

Vida a început să sculpteze încă din tinerețe, mai întâi personaje din lumea satului maramureșean sau inspirate din viața minerilor, manifestând o puternică comuniune și admirație față de arta populară, care îi va fi un permanent izvor de inspirație. Atmosfera artistică de la Baia Mare l-a influențat încă din 1932, frecventând atelierul pictorului Sandor Ziffer, care mereu afirma că Vida va avea un strălucit viitor. Debutul artistic și expozițional are loc în 1937, la Baia Mare, când expune două sculpturi (*Miner* și *Tăran legat de stâlp*), lucrările fiind elogiate în presa locală. În toamna aceluiași an pleacă spre Spania, unde participă ca voluntar în Armata republicană. Traversează întreaga Europă și se întoarce la Baia Mare în 1941, orașul împreună cu întregul Maramureș fiind, în urma Dictatului de la Viena, sub ocupația horthystă. Fiind român și având cetățenie română, a fost atent supravegheat de poliție, ajungând de trei ori concentrat în detașamentele de muncă forțată din Ungaria. În timpul șederii la Budapesta urmează cursurile Academiei de Belle-Arte (1942-1944), având ca profesor pe Jenő Bori. După eliberarea de sub ocupația horthystă, Vida s-a înrolat voluntar în Armata Română, luptând pe frontul antihitlerist.

Revenind după război acasă, la Baia Mare, Gheza Vida sculptează și participă la expoziții începând cu anul 1946 la Cluj, iar în 1948 expune la Expoziția Regională a Transilvaniei grupul statuar *Dans oșenesc* și *Buciumașul*, lucrări ce în decembrie, același an, au fost expuse la București la Palatul Republicii, fiind admirate și apreciate elogios de critica de specialitate. „În sculptura în lemn, Gheza Vida este, alături de Brâncuși și Ladea, cel mai apropiat de linia tradiției populare, iar *Dans oșenesc*, cioplit dintr-un trunchi de copac de către Vida, este una din pilduitoarele înfăptuiri în acest material” (Petre Comarnescu, 1958).

În anii următori artistul participă la numeroase expoziții personale și colective din țară (Baia Mare, Cluj-Napoca, Brașov, Satu Mare, București) și în străinătate (Bienniala Internațională de la Veneția, Moscova, Cairo, Alexandria, Damasc, Bratislava, Berlin, Praga, Budapesta, Sankt Petersburg, Sofia, Paris, Varșovia, Belgrad, Helsinki, Bologna, Torino, Roma, Londra, Haga, Oslo, Bruxelles).

În 1964 se inaugurează, la Carei, *Monumentul Ostașului Român*, operă datorată sculptorului Gheza Vida, care a colaborat cu arhitectul Anton Dâmboianu, grandiosul complex monumental fiind o realizare de excepție a artei monumentale de for public din România.

Opera maestrului Vida, sculpturile sale de o remarcabilă vigoare înfățișează adesea personaje în atitudine genuină din viața cotidiană a maramureșenilor (*La fân*, *Odihna*, *Horitoarea*, *Tăranca cu coșul*, *Cap de țaran*, *Butimanul*, *Tropotita*, *Dans oșenesc*, *Veselia*, *Recolta*, *Miner cu lămpăș*, *Mineri*, *Miner citind*, *Copil cu pasăre*, *Copil mâncând*, *Muncitor forestier*, *Femeie împovărată*), precum și personaje și secvențe ale istoriei românești (*Horia*, *Cloșca și Crișan*; *Balada lui Pinte*, *Pinte*, *Grigore judecând un boier*, *Dragoș Vodă*, *Menumorat*, *Voievodul Gelu*, *Bogdan Vodă*, *Răscoala*). Un mare grup de sculpturi au o bogată încărcătură metafizică, fiind inspirate din universul mitic maramureșean (*Omul apelor*, *Omul dintre focuri* – *Foca*, *Omul nopții*, *Omul pădurii*, *Cuşma dracului*, *Mărtoaia*, *Vâlva mineilor*, *Varvara*, *Carnaval*, *Botejunea de pe Iza*).

Cioplit mai întâi în lemn în 1966, *Monumentul tărânilor martiri de la Moisei* a fost transpus în piatră în 1972. Criticul Constantin Prut scria că monumentul complex este „o sinteză a spiritualității românești atingând acea tensiune unică la care s-a afirmat vocația ordinii, a echilibrului psihic și cosmic, a locului împregnat decisiv de umanitate, de sanctuarele dacice sau din spațiile brâncușiene”.

Călătorind prin Maramureș, Geo Bogza nota: „În vara trecută, oamenii Maramureșului nu s-au desmințit și au ridicat la Moisei, din trainic și nobil lemn de stejar, un complex monumental, cum nu se mai găsește... căruia i se poate spune așa pe bună dreptate, ca acelaia ridicat de Brâncuși la Târgu Jiu. Totul este sobru, sever, plin de simboluri și semnificații profunde și reintegrând în nobilele tradiții ale Maramureșului amintirea celor douăzeci și nouă de fii ai săi, ucși de cea mai rea fiară ce și-a purtat pașii pe acolo. Autorul acestui monument inspirat din sanctuarul dacic este sculptorul Gheza Vida, a cărui faptă merită lauda întregului nostru popor”.

Sfatul bătrânilor, realizat mai întâi în lemn (1973) și apoi în piatră, amplasat la Baia Mare ca un simbol în vecinătatea Palatului Administrativ, este un grup statuar impresionant, cu o largă deschidere filosofică, ce vine dinspre străvechea civilizație a satului românesc.

Ansamblurile monumentale create de Vida au devenit simboluri naționale în conștiința publică românească, *Monumentul Ostașului Român* de la Carei sau *Monumentul tărânilor martiri de la Moisei*, excepționale realizări artistice, sunt adevărate repere în evoluția sculpturii contemporane românești.

Vasta și valoroasa operă înfăptuită de maestrul Vida se află în patrimoniul a numeroase muzee din țară, dar și din străinătate, opera sa fiind încununată cu numeroase premii și distincții: Premiul de Stat (1953), titlul de Maestru Emerit al Artei (1957), Artist al Poporului (1964), Steaua Republicii (1978). În 1974, Gheza Vida a fost ales membru al Academiei Române, cel mai înalt for științific și cultural al țării. Fiu al Maramureșului, Vida a lăsat o valoroasă moștenire, îmbogățind patrimoniul cultural național. Atelierul memorial, întemeiat în 2013 prin donația familiei, cu sprijinul municipiului Baia Mare, este ofrandă închinată orașului natal. În orașul de la poalele Dealului Florilor, arta sculptorului este mereu prezentă în Muzeul de Artă, la Muzeul Memorial din Centrul Istoric, prin monumentele de for public *Sfatul bătrânilor*, *Statuia Minerului* sau prin statuile de lemn ale monumentului de la Moisei, aflate sub aripa protecției a Muzeului Etnografic, Colecția de Cactuși din Parcul Central, străjuite de figura în bronz a maestrului (realizare Ioan Marchiș), sunt tot atâtea locuri în care ne întâlnim cu nemuritorul Vida.

La împlinirea a 110 ani de la nașterea marelui sculptor român Gheza Vida, orașul Baia Mare, în care s-a născut, Maramureșul și România îl omagiază cu recunoștință și pioasă amintire.

O ÎNTÂMPANARE FANTASTICĂ

Elena ABRUDAN

Lectura celei mai recente cărți scrise de Andrea Hedes și lansate la Cluj, *Marea e frumoasă ca tine* (Cluj-Napoca, Neuma, 2023), mi-a stârnit interesul pentru că aveam impresia că citesc o poveste foarte elaborată, pentru oameni mari și, mai ales, pentru că am descoperit o scriitoare tânără, care mănuieste cu iscusință temele și structurile narațiunii fantastice. La fel de înbietor a fost și faptul că întâmplările stranii ale romanului sunt perfect întreprinse cu realitatea cotidiană și cu referințe culturale care configurează spațiul în care este așezat colțul nostru de lume, spațiul central european.

Romanul începe cu o știre de senzație, specifică jurnalismului contemporan: descoperirea unui automaton, în podul uneia dintre clădirile Universității din Viena. Întâmplarea este însoțită de toată vânzoleala publicului care vrea să-l vadă, a istoricilor care vor să-l dateze, a specialiștilor în restaurare. Explicațiile referitoare la faimosul ceasornic care l-ar fi făcut, la mecanismele automatului, descrierea vestimentației, parcă nealterate de trecerea timpului, completează relatarea de tip jurnalistic, care anunță o descoperire de excepție. Mărturisesc că, încă din aceste pagini de început, gândul m-a dus la experiența acumulată de autoare în activitatea sa de publicist și de editor de revistă. Cartea continuă, oarecum fără legătură, cu descrierea călătoriei unui universitar vienez în Vietnam, în scopul încheierii unei cercetări despre teatrul de păpuși pe apă, specific spațiului cultural oriental. Acum devine mai clară proiectarea autoreferențială a autoarei, creatoare de lumi ficționale pentru copii și pasionate de descoperirea

și descrierea obiectelor vechi, care conotează atmosfera caldă a copilăriei și a personajelor care populează acest spațiu familiar. Specifică postmodernității, grija manifestă pentru artefactele trecutului marchează încercarea omului de a procura, de a reabilita, de a păstra și refolosi fragmente ale trecutului capabile să aducă în prezentul agitat și, uneori incomprehensibil, ceva din ordinea și siguranța oferite de obiecte și de obiceiuri consacrate în timp. Descrierea detaliilor obiectelor și a naturii, a variatelor aspecte ale vegetației, ale viețuitoarelor, ale aerului și ale apei, care poate fi calmă și neliniștitoare în același timp, se bucură de atenția autoarei, care ne oferă relatarea jurnalistică a călătoriei personajului principal. Cele câteva sintagme care se repetă în descrierea obiectelor și a naturii se datorează, probabil, revenirii asupra textului și adăugirilor ulterioare. Important este însă să amintim că talentul de povestitoare al autoarei o ajută să integreze armonios atenția spre detalii în descrierea călătoriei lui Leander în Vietnam, care, uneori, capătă nuanțe specifice reportajului de atmosferă.

Numele călătorului ne avertizează că, asemenea personajului mitologic, bărbatul își va găsi aleasa, dar și că undeva, în cursul călătoriei sale, se va pierde. Lectura devine tot mai incitantă, pe măsură ce întâmplările prin care trece personajul ne apropie de punctul culminant al povestirii, introdus printr-o situație fantastică, în care lumina crepusculară a peșterii cercetate de Leander și ecoul furtunii izbucnite cu violență în Marea Chinei de Sud introduc semnele apropiierii neverosimilului. Trecerea în fantastic este bruscă, în timpul somnului, prin apariția unui personaj neobișnuit, care afirmă că este păzitorul peșterii și care îi dăruiește o păpușă veche, asemenea celor folosite în teatrul de păpuși pe apă, dar mult mai mare. În mod firesc, la trezire, eroul nu poate demonstra prietenului său, Bao, verosimilitatea celor întâmplare, în ciuda faptului că poate să-i arate păpușa primită în dar. Întoarcerea lui Leander

acasă și tot ce ni se povestește de aici înainte va sta sub semnul îndoielii, conducând la un final neașteptat.

Se știe că situația fantastică se bazează pe fapte reale, dar presupune intruziunea supranaturalului sau a unei invenții tehnologice. În acord cu acest demers, autoarea ne oferă istoria reparării și a transformării păpușii de către Leander într-un mecanism care îi conferă atribuție aproape umane. Minuțiozitatea cu care se documentează eroul pentru a reabilita păpușa este egalată doar de meticulozitatea cu care o repară, o șlefuieste, o învește într-o rețea din fir de aur și introduce mecanismul care îi asigură mișcarea și spunerea celor câteva propoziții înregistrate. Păpușa se transformă sub ochii noștri într-o frumusețe înveșmântată într-o rochie de culoarea mării. Floare de păr este numele acestei păpuși care, de acum, era în stare să-l însoțească pe Leander în plimbările sale și să-i țină companie, oricât de neverosimil ar părea. Neîcrederea în veridicitatea întâmplărilor prin care trece Leander este întretinută de Jäger, un fel de alter-ego al eroului, un fost coleg și partener de competiții școlare, care le vorbește studenților tocmai despre unicitatea ființei umane – creație a divinității, și despre dreptul la viață al fiecărui om, încă înainte de a se naște. Ajunge la urechile eroului, prin ferestrele deschise, ecurile acestor prelegeri contribuie la decizia lui Leander de a avea grijă de sufletul său, după moarte. Povestirea se precipită spre finalul neașteptat, prin descoperirea de către Leander a moștenirii lui Nicola Tesla, sub forma unei formule magice care permite transmutația sufletului în corpul păpușii. Dar Jäger înțelege că automatul descoperit în podul ce servise drept locuință eroului nu este Leander și pornește, fără succes, în urmărirea păpușii însuflețite. Apărut pe neașteptate, păzitorul peșterii o însoțește în călătoria spre Klausenburg, spre ținutul transilvan, pe care-l știm bogat în legende, mituri și întâmplări fantastice. Povestea poate continua.

LAURENȚIU ULICI - 80

Gheorghe PĂRJA

În aceste zile dificile, în care realitatea ne solicită griji sub semnul urgenței, memoria parcă s-a retras pe un loc secund. Mai ales amintirile care au zidit cultură. Așa am trecut și eu de ora exactă, 6 mai, când un bun prieten ar fi împlinit optzeci de ani. Este vorba despre importantul critic literar Laurențiu Ulici, cu rădăcini paterne în Nord. El a crezut că Maramureșul a fost mai ferit de presiunea deformatoare, uneori reformatoare, a mentalității generale orientale. Tatăl lui, Petru Ulici, fiind șef de gară, a fost mutat prin mai multe orașe, pe atunci ceferiști fiind a doua armată a țării. Deci, ordinul se execută, nu se discută! Așa, Laurențiu se naște la Buzău, dar urmează școli la Sighetu Marmăției, Oradea, Ploiești. Termină două facultăți, în București: Filologie și Filozofie. Și un doctorat în critica literară. A rămas cu neamuri paterne în Maramureș, mai ales în Rona de Jos. Pe multe le-am cunoscut și eu. Fiindu-i în preajmă mai bine de un sfert de veac, i-am detectat magnetismul, profund asumat, pentru spiritul Maramureșului. Laurențiu Ulici degeja înțelepciune și spirit ludic, inteligent și logică, o poftă continuă de a comunica, creând în preajma lui un spațiu intelectual și un tonus vital, care nu înțepeneau în proiecte și idei fixe. Era preocupat de destinul acestui popor, în multe dintre ipostazele sale, plasat între spiritul lui Mitică și cel al lui Hyperion.

Trăia în Oximoronia (România), unde Mitică și Hyperion, cei doi poli ai netăgăduirii noastre, coabitau în viziunea lui Laurențiu. Mi-a mărturisit, într-un interviu, că, pentru el, toată viața, Steaua Polară s-a numit Maramureș. Își amintea adesea că, undeva, în apropiere de Sighetu Marmăției, dar într-o altă țară, stă înfiptă o bornă ce vestește călătorului că se află în centrul geografic al Europei. De la această bornă până la Atlantic e tot atâtă distanță câtă este de la ea până la Urali. Așa a formulat conceptul „Kilometrul zero” al Europei, în literatură, plecând de la borna din nordul Sighetului.

A intuit că în Maramureș există o mișcare literară care avea nevoie de aripi. Și s-a făcut ziditor, dar și dătător de zbor. Ne-a spus, în repetate rânduri, să nu uităm: „O să dureze mult, foarte mult, până o să facem ceasuri ca elvețienii, mașini ca nemții sau rulmenți ca suedezii, dar avem un avantaj competitiv indiscutabil asupra lumii întregi, nimeni nu face cultură română mai bine ca noi”. Pe un asemenea ecran a proiectat generații și promoții literare. Ne-a mai atras atenția că limba română este mult mai inteligentă decât românii.

Laurențiu Ulici la Desești

Nici nu ne trece prin cap că suntem vorbiți de limba română, ne spunea adesea. A fost mentorul, puțin zis, al Festivalului de Poezie de la Sighetu Marmăției, socotindu-l una dintre acele rare oaze de poezitate necoruptă. Din 1974, avându-l alături pe Laurențiu, ne-am făcut o onoare secretă de a respinge producțiile lirice tributare mediocrității, apelând la tactici dintre cele mai inventive, pentru a împlini strategia păstrării nealterate a condiției estetice, proprie discursului poetic. Optzeciștii și nouăzeciștii care au trecut pe la Sighetu Marmăției și pe la Desești cunosc bine atmosfera de atunci. Care ne încuraja.

La Sighetu Marmăției a inițiat o intersecție literară, un „Kilometru 0” al literaturii române tinere. Iar din 1979, la Desești, am fixat nordul poeziei românești, lămurindu-l pe Nichita să fie nașul acestui nou punct cardinal în poezia contemporană. Era și semnătura stelară a lui Laurențiu Ulici. Cu o discretă diplomatie omenască, cu autoritatea lui critică s-a implicat în primirea valorică a festivalului de poezie sighetean și, cu spirit sincer, parcă multiplicat, în manifestarea de la Desești. Prin el a sporit aura întâlnirilor din satul de pe Mara.

Laurențiu a fost primul care a văzut în satul Desești un Centru Național, chiar european, al Poeziei. În 1986, l-am invitat pe Marin Sorescu la Desești. Marele poet din Bulzești a acceptat invitația, întrucât spiritul lui Laurențiu Ulici se instalase în sat, dar și în conștiința multor scriitori. Dicționarul poezilor care au sfințit Maramureșul cu versul lor are multe pagini. Așa-i, prietene Gellu Dorian? Așa-i, dragi confrăți Lucian Vasiliu, Daniel Corbu,

Vasile Proca, Valeriu Stancu, Adrian Alui Gheorghe?

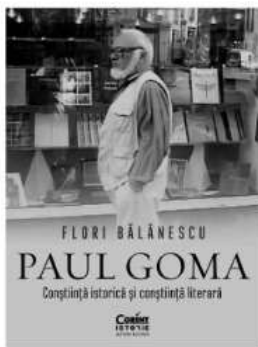
Ca președinte al Uniunii Scriitorilor din România, pentru câteva zile muta sediul instituției în Maramureș. Dicționarul literaturii române, scris prin prezența multor scriitori în Nord, i se datorează și prietenului nostru Laurențiu. Când a inaugurat Sala „Nichita” din Desești, la un an de la moartea poetului, Laurențiu a invitat scriitorii din multe orașe ale țării. Noi eram la început câțiva entuziaști: Ion Ardeleanu-Pruncu, Gheorghe Mihai Bârlea, Echim Vancea, Spiridon Pralea, cărora m-am alăturat de la început. Apoi energia manifestării a fost sporită de alți confrăți sigheteni. Într-un dialog cu el, îmi vorbea de certitudinii. Mi-a povestit despre un proiect prin care invita la Desești mari scriitori din Europa. A trimis invitații și eu confirmat nume ilustre. Dar, în urmă cu 23 de ani, s-a întâmplat tragedia. S-a stins din viață brusc! Așa au ratat să urce pe Ulița Bisericii din Desești Umberto Eco, Valentin Rasputin, Günther Grass, Ismail Kadare, Vadav Havel ori Arpad Goncz. Lista, care purta sigiliul Uniunii Scriitorilor, era mai lungă, iar pentru Laurențiu proiectul era extrem de serios. Câțiva au confirmat prezența. Așa dorea să marcheze trecerea poeziei românești în mileniul trei. El pleca de la ideea că Festivalul de la Struga (unde Nichita a primit Ciumna de lauri și în cinstea aceluși eveniment am botezat Serile de Poezie de la Desești) însemna pentru Macedonia mai mult decât tot comerțul macedonean. Dar în anul 2000, în noiembrie, s-a întâmplat nefericita ruptură dintre el și lumea pământeană.

Laurențiu s-a stins din viață într-un mod stupid. Atunci a fost doliu și la Desești. Mama Docea, pretinzându-l nespus de mult pe domnul Ulici, a pus să se tragă clopotele bisericii din sat de joi până duminică. În această biserică, Laurențiu Ulici s-a rugat de multe ori. După plecarea lui Laurențiu, într-un fel i-am împlinit gândul. Pe covorul de iarbă al curții părintești au călcat nume sonore din Basarabia, Ucraina, Serbia, Ungaria, Israel, Statele Unite, Elveția, Belgia.

Laurențiu Ulici a fixat Steaua Polară a poeziei românești tinere, din ultimele trei decenii ale secolului trecut, în Maramureș. Noaptea, din pridvorul casei părintești din Desești, văd cu limpezime stelele multor consacrați de astăzi. Nu-i așa, Matei Vișniec, Ion Mureșan, Ioan Es. Pop, Carolina Ilica, Lucian Vasilescu? Steaua Polară, fixată de Laurențiu Ulici pe cerul Maramureșului, lucește cel mai bine în luna mai, la venirea lui Laurențiu pe lume. În urmă cu optzeci de ani. Iar Laurențiu a rămas viu printre noi. O cărare luminată.

PAUL GOMA – O CONȘTIINȚĂ VIE A GENERAȚIEI SALE

Monica D. CÂNDEA

Istoria este povestea vieților noastre împlinite în viața mai largă a lumii, iar literatura nu este legitimă fără această funcție a ei de reflectare a realității. Cultura umană, așa cum o cunoaștem azi, e strâns legată de textul

scris, de mituri, istorii, povești, ficțiuni, de personaje și de autorii lor. Textul immortalizează, dar și trădează realitatea, în favoarea ficțiunii, ca exercițiu de sublimare sau de eliberare interioară. Cuvântul scris în intimitate conservă în sine atât povestea eului, cât și pe aceea a mediului, a contextului în care acesta trăiește.

Literatura scrisă sub comunism, fie ea ficțională, autobiografică sau documentară, constituie, de mai bine de un sfert de veac, un centru de interes atât pentru criticii și istoricii literari, cât și pentru o categorie largă de intelectuali români dornici să afle adevărul lumii din care venim, pentru a întrevădea direcții spre viitor. Cărțile aparținând literaturii de graniță au devenit tot mai numeroase și mai atractive, iar pasiunea pentru studiul biografic al autorilor s-a amplificat la rândul său, viața omului care scrie devenind la fel de incitantă ca opera sa. Eul și conștiința constituie autoritatea supremă a creației, cel care impune atât legile textului, cât și soarta receptării acestuia. Disidența, exilul, diaspora, rezistența sunt concepte deja clasificate în discursul despre destinul intelectualității românești după Al Doilea Război Mondial până la Căderea Cortinei de Fier, în anii '90. Paul Goma rămâne în conștiința românească o figură emblematică pentru atitudinea vehementă împotriva regimului comunist, atât în țară, cât și în exil. O figură emblematică, dar și controversată, singulară am spune, o conștiință vie a generației sale, care a înțeles că trebuie să spună cu orice preț adevărul lumii în care a trăit și să o salveze de uitare.

Impunerea oricărei scrieri în conștiința publică este rezultatul unui proces îndelungat de popularizare și promovare, datorat criticilor, istoricilor, recenzorilor, cititorilor avizați, dar și celor amatori, care au răbdarea și curiozitatea de a deschide și redeschide cartea, adevărata cutie a Pandorei pentru memoria subiectivă. Flori Bălănescu, autoarea tomului de față, specialistă în cercetarea totalitarismului, acordă de multă vreme o atenție specială disidentului și scriitorului Paul Goma, atât în calitate de cititor și exeget, cât și de reprezentant editorial al acestuia (2007-2020), soldată cu apariția seriei de autor de la Editura Curtea Veche (2008-2014), respectiv a seriei „Ratio et Revelatio” (2014-2020). De asemenea, Flori Bălănescu participă, de-a lungul anilor, la o serie de evenimente publice dedicate lui Paul Goma (conferințe, simpozioane, festivaluri, mese rotunde, interviuri) și susține promovarea scriitorului în mediile virtuale.

Volumul monografic *Paul Goma. Conștiință istorică și conștiință literară*, apărut în 2022 la Editura Corint, pare a fi o încoronare a tuturor demersurilor de până aici, o sinteză a tot ceea ce poate fi spus despre o personalitate de talia lui Paul Goma. Cele peste șase sute de pagini ale cărții reunesc atât povestea omului, cât și pe cea a scriitorului și a militantului politic, prezentate cu toată acuratețea cercetătorului pasionat de obiectul studiului său, pe care îl abordează sistematic, folosind tot instrumentarul științific de care dispune – căci la origini cartea este teza doctorală a autoarei. Dacă opera lui Goma însuși este una de graniță, fiind redevabilă atât istoriei, cât și ficțiunii, Flori Bălănescu își articulează materialul documentar împlinind aceleași coordonate. Capitolele cărții, intitulare sugestiv, urmăresc cronologic povestea personalității eponime, fiind însoțite de un aparat critic minuțios alcătuit (*Prefață, Listă de abrevieri, Bibliografie selectivă, Anexe – Scriitori deschise și nedeschise, Indice selectiv de nume*), care facilitează navigarea cititorului prin ampla narațiune documentară, menită să dezvăluie și contextul istoric care a generat cazul Goma.

Cartea a fost deja lansată pentru publicul larg, printr-o serie de evenimente care au avut loc în diverse locuri, rămânându-le de acum cititorilor sarcina de a

redescoperi povestea, de a o integra și de a-i da sens în contextul propriei viziuni asupra lumii românești. Pentru cercetători, studiul rămâne un reper fundamental, deoarece, așa cum subliniază Mioara Anton în *Prefață*, „reconstituie cu minuțiozitate un întreg univers existențial și etic în care regăsim o lume eterogenă ale cărei ritmuri, opțiuni și direcții au fost influențate chiar de natura regimului comunist: de la teroarea stalinistă a anilor 1950 la dictatura național-ceaușistă a anilor 1980”, față de care Goma are o atitudine justă, rezumată în sloganul care l-a animat pe tot parcursul vieții sale: „Nu uit și nu tac!”.

Evenimentul major, care a scos la suprafață numele lui Paul Goma, este *Mișcarea pentru drepturile omului*, manifest fațis împotriva regimului Ceaușescu și care ulterior l-a determinat să ia calea exilului. Originar din Basarabia, Paul Goma trăiește inițial drama refugiaților din fața rușilor ocupanți (1944), care trăiesc experiența lagărului de la Sighișoara, urmând ca la numai șaptesprezece ani să fie arestat, prima oară, pentru opt zile, în mai 1952. În ciuda originii sale, este admis atât la Facultatea de Filologie de la București, cât și la Institutul de Literatură și Critică Literară „Mihai Eminescu”. În 1956 este arestat din nou de Securitate, considerat un element periculos, din cauza atitudinii sale de revoltă față de intervențiile comuniste în mediul universitar, fiind acuzat de instigare și de acțiuni dușmănoase, contrarevoluționare. Deși dovezile sunt insuficiente, este condamnat la doi ani de închisoare corecțională și apoi la încă trei ani de domiciliu forțat la Lătești (Ialomița), unde îi are ca tovarăși de suferință, printre alții, pe: Adrian Marino, Nadia Russo, Maria Antonescu, Romulus Pop, Costică Iliescu. Pedepșa îi este prelungită cu încă doi ani, fiind considerat în continuare foarte periculos pentru siguranța statului.

Aparenta liberalizare culturală de la mijlocul anilor '60 va favoriza preocupările scriitoricești ale lui Goma, care, în 1971, reușește să publice, în Germania!, romanul *Ostinato*, punct de plecare pentru un conflict fără ieșire cu regimul politic comunist din România epoci, dar și cu lumea literară, care până atunci învățase să coabiteze cu regimul, să își asume compromisurile pentru a supraviețui. O dublă disidență va marca de aici înainte traseul scriitorului: față de regimul politic și față de propria breaslă scriitoricească. Manevrele de control și de supraveghere ale Securității se dovedesc foarte ingenioase în cazul său, în tentativa de marginalizare și reducere la tăcere. În 1977, după Charta cehoslovacă, Goma inițiază *Mișcarea pentru drepturile omului*, convertindu-se în cel mai periculos dușman al regimului, fapt care conduce la o nouă arestare. Cu sprijin extern, este eliberat și nevoit să ia calea exilului, în Franța, fiind în continuare șicanat de securitatea românească, care îi insceneză inclusiv tentative de asasinat.

Cercetarea este complexă, pornind de la o reconstituire a contextului istoric al epocii până la identificarea coordonatelor psihomentale care au generat nonconformismul și atitudinea distinctă ale lui Paul Goma față de regimul de la București. Bibliografia aflată la dispoziția autoarei a fost completată de dialogul direct cu scriitorul, „investigația orală de tip istoric” fiind și sursa unui volum insolit, intitulat *Paul Goma 80. Memorie și istorie a cotidianului (2006-2015)*, în care este conturat un portret menit să demistifice toate controversalele create în jurul său. Flori Bălănescu are șansa de a asista în timp real la nașterea bibliografiei critice Goma și de a scoate la lumină, în premieră, informațiile despre scriitor din dosarele Securității.

Autoarea însăși afirmă că structura cărții are două axe principale: una orizontală, care vizează biografia în raport cu istoria, respectiv una verticală, care investighează receptarea scriitorului opozant în epocă, fenomenul de etichetare peiorativă atât de către lumea literară, dar mai ales de către instituțiile responsabile cu represiunea. Monografia are caracteristicile unui studiu istoric, dar și valențe interdisciplinare și metadisciplinare, precum și o miză asumată explicit: „interpretarea lumii românești în timpul regimului comunist” prin „urmărirea modului în care au evoluat persoane, situații, istorii mai mici sau mai mari din punct de vedere al psihologiei sociale sau al antropologiei culturale”.

Paul Goma devine astfel subiectul unui studiu de caz complex, răspunzând integral acestui deziderat, reprezentând tipologia individului incomod, nonconformist, insurgent, dar totuși model etic și estetic, prin consecvența cu care își exercită dreptul de a se exprima liber, în ciuda oricăror consecințe nefaste, previzibile fără doar și poate. Utilizarea Modelului Contextual-Dinamic în studiul vieții și al operei lui Goma o conduce pe psihologul Tatiana Slama-Cazacu la o concluzie grăitoare privind sinceritatea mărturisirilor scrise, care generează identificarea operei cu autorul – cu carnea și sângele acestuia, precum în celebrul mit cristic, fapt care aduce un argument în plus pentru valoarea documentară a literaturii lui Paul Goma și pentru relevanța acesteia în cadrul cercetării de față.

Citatele cu care se deschide studiul sunt grăitoare atât pentru scopul demersului asumat de Flori Bălănescu, cât și pentru portretul moral al lui Paul Goma. Reținem afirmația actriței Rodica Radu, de la Teatrul Național din Craiova: „El a făcut un act de curaj, cu poporul acesta al nostru care e de o lășitate uluitoare” (1977). Români au nevoie încă de un astfel de spirit insurgent, de „mentalitatea Goma”, cum îi spune autoarea într-un interviu recent, de o voce care să strige, cu toate riscurile, ce nu e bine, când nu e bine, de curajul fără limite care să contrabalanseze lășitatea românească generalizată, pe care o incrimina și Noël Bernard, afirmând: „El este singurul dintre voi toți care a avut curajul să stea în două picioare și să-l înfrunte pe Ceaușescu și Securitatea. Iar voi nu v-ați solidarizat cu el, nu pentru că îi lipsește prestigiul, ci din lășitate”.

Mesajul este clar, susținut prin impresionanta muncă de cercetare, prin acuratețea decelării adevărilor istoriei recente, greu elucidabile: înțelegerea unei întregi epoci totalitare, cu efecte încă puternice în lumea contemporană nu se poate face altfel decât prin analiza minuțioasă a tot ceea ce a însemnat viața indivizilor, începând de la resorturile mentale până la „modalitățile de exprimare și reacție sau nonreacție ale unor categorii profesionale”, dintre care cea mai reprezentativă este cea a scriitorilor. Volumul semnat de Flori Bălănescu este o carte a conștiinței românești exemplare, o restituire de tip testamentar a valorilor promovate de Paul Goma, o carte adresată fiilor, în mod particular – fapt ce reiese din dedicația ce precedă textul: „Lui Filip-Ieronim Goma, respectiv, fiului meu, Pavel-Stefan”, dar și la modul general, căci toți contemporanii scriitoare, precum și generațiile care vor veni sunt descendenții acestui înaintaș și au ceva de învățat din *lecția Goma*.

„Butinarul”, Muzeul de Artă din Cluj-Napoca

Mariana PÂNDARU-BÂRGĂU

Departele meu

Ca o sferă de foc
Gândul meu se rostogolește spre tine
Tu ești Departele de care n-am reușit
Încă să mă desprind

Ești cerul și inima mea laolaltă
Ești poemul început și neterminat
Ca un cântec fără sfârșit
Risipit printre umbrele serii

Privesc peisajul cu iriși
– lumânări albe –
În nemărginirea verdelui
primăvăratec...

Și-ntr-un dor de pământescă trăire
Departele meu
Și-n același timp Aproapele
Se contopesc într-o singură Taină
fără de moarte.

Timpul roadelor

Fă-mă Doamne o vrabie
O vrabie Doamne!
Născută din cântec
Și zbor necuprins
Cu inima cât o alună
– în flăcări
risipindu-se întruna
văzduhului...

Fie-ți milă
De toate încercările mele
De-a învinge fantasmele
Din imediata apropiere
Și învață-mă când și unde
Să-ăștept cu speranță
Timpul Roadelor Tale.

Purtători de rare semințe

Stăm față în față
Eu oglină
Tu umbră
Și din ochii noștri izbucnesc flăcări
În loc de cuvinte

Oră de oră
Vinovați de tot ce se-ntâmplă
Adunăm iluzii de pe câmpul deschis

Și dintr-o dată
Devenind purtători de rare semințe
Ne strecurăm tăcuți
Înspre noaptea luminată
de luna cu cearcăn.

Emoție

Abia acum înțeleg
cât de ușor se poate câștiga
pariul cu viața
E ca și cum ai privi fulgerul
Fascinat de mirajul luminii
și-ai prinde curaj
să treci pe malul inverzit
sub aprigă și târzie ninsoare

Lumina cade, mistuită de flăcări
Peste rotundul asfințitului blând
Ca o inimă trezită-n emoție
de cuvânt, de cuvânt...

Pasărea Flamingo

Pasărea Flamingo
înger pe cărare de ape
își reazemă umbra ei rozalie
pe arșița verii

Pasărea Flamingo
stă maiestuoasă
în calea trecerii
urmărind atentă
fiecare mișcare
a celui ce sunt
– intrusul
pe neașteptate apărut
în nemărginirea de ape –
dar flautul cuvintelor mele
îmblânzește până și inima
acestei păsări exotice
acceptându-mi liniștită prezența
inflăcărată.

Mama

Mamă –
Născătoare a cuvintelor mele

Prin ochii tăi
văd lumea din urmă
așa cum prin ochii fiului meu
văd lumea ce va să vină

Tu ești rădăcina
El e coroana
Trunchiul ce poartă
Pecetea de la tine la el
Sunt eu
Buna mea mamă
– Eu Iujerul crescut
Din plăpânda ta
Tinerete.

Indira SPĂTARU

Ipostază

Câteodată
te cufunzi în basm
ca în realitate
câteodată te simți
de nicăieri venit
spre niciunde
porți un hohot de râs
izgonind parcă moartea
porți un plâns
de cădere în trufie neroadă
un stindard între aripi
o predare spre cer.

Meditație

De ziua începe când talgerul din soare
a bate incede precum călugărul frământă toaca
de humus pâine, la apus
astfel și chipul nostru încet se estompează
scânteia sângerie a vieții
lucește mat în ochiul privegherii
o pasăre plonjează
și țipă în zori pierit
transpir cu tine în noapte
iar ziua mă înec.

Antract

De țin în mâini oglinda
totuna,
chipul ți-l disting în ea
și rama grea, cu heruvimi minusculi drăcușori
mă prinde în lumea-i înghețată de sub ea
cum pe actor o mlaștină îl absoarbe în rol.

Sunt într-un teatru vechi
demult actorii au jucat totul pe o carte
iar publicul a râs, a plâns
la drame, comedii.

Deasupra, raid de avioane
cortina cade grea, plafon și candelabru vienez
la Lojă îmbrăcată-n roșu
Moartea își face pasiența
și scena se dărâmă peste sufleurul din cușetă
ce suflul și l-a dat!

Clipa suspendată

O, și ce fericire inexprimabilă trăim
și Moartea devine balerină
într-un cadran de ceas Pobeda
uitat la mâna vreunui stărv soldat!
Stă Pacea ca un stârc pe stâncă
Eternele regrete fiind egrete moarte!

Frica

Unde să fugim?
Și acest mouse șoricel să fie
sau e doar cenușiul nostru creier?
Dumnezeule, cât ne renegi
prin labirint, necunoscută căi
o mie și una de nopți?
Prin întuneric uneori discerni
aspecte vii din viață, ce au emis scânteii,
al vieții trup e șarpe
la asfințit
unește cap și coadă.

Minutele au așternut paiete pe scoarța cerebrală
acordeonul se aude pe străzile pustii
ziua ridică juponul nopții peste râu.

Plaja verde

Pe când eram bronzată
timpul spiona din ceașca de cafea
seara luam forma unui telefon lasciv
prosopul adulmea pe nisip forma trupului.
Vino, tu, mai încoace! – spunea
catedrala se înalță din mare, tot mai clar auzeam
ascunsele clopote viind abisal.

„Botejunea de pe Iza”

FIERBINȚEA ULTIMILOR FULGI

Daiana FELECAN

Pentru că nu am dat în vileag tot despre tine, pentru că nu ești definibilă într-un singur text, pentru că nu te-am terminat de citit atât cât mi-ai fost sub simțuri... S-a săvârșit un an. Aștept dintr-o clipă într-alta să se declanșeze și perioada mea de doliu. M-am pregătit: astăzi, mi-am adăugat garderoba cu o rochie neagră. O versiune din vestiarul Malenei. Îmi pune talia în evidență. Și picioarele tale. Nu mai știu pe la ce vârstă mi le-ai împrumutat. Eram într-o pauză la gimnaziu, iar al mai răvnit băiat din școală s-a aplecat și, de la o distanță apreciabilă, mi-a le-a evaluat. Au trecut testul validării. Umbla vorba că am cele mai lungi membre inferioare. S-a luat în calcul, chiar dacă etajul superior nu fusese mobilat matematic. Niscaiva gramatică și o țăr' de talent literar m-au salvat să am pe unde scoate cămașa. „N-ai mers niciodată la Calea Crucii”. Este un reproș? Îmi supraveghezi ieșirile și intrările? „Îți umpli pauzele cu magazine.” Ai dreptate. Mă macină o foame disproporționată de a poseda. Mi-am triplat toaleta în anul de resemnare. „Inutil. Tot ca mătușa Anișcă te imbraci.”

Trebuie să-l fi iubit într-o oarecare măsură (cuantificabilă) pe M., deși niciodată nu ne-am vorbit despre asta. Găseam că ar fi o impietate să aducem în discuție un alt bărbat în afară de tata. M-aș fi jenat să-i dai drumul din inimă spre mine. Chiar dacă îți sălășluia în continuare pe suflet. Te voiam doar pentru noi, familia ta; îți repudiam dreptul la alte opțiuni. Nu admitem că ai și tu adâncuri. Asemenea picioarelor, mi le-ai transmis mie. Doar că este dureros dacă cineva își pune bocancii – pffffiiiiuuuuu, sunt un accesoriu la modă – și intră în ele. În schimb, tu știai mai tot despre mine, dar cu reținere și elegantă te-ai abținut mereu. Ai murit cu cinci zile mai înainte să te stingi cu adevărat. Acel interval ne-a fost dăruit să ne dezmeticim, dar am orbecat tot bezmeticii. Atunci te-am cuprins și ți-am dat, fără să bănuiesc, ultima îmbrățișare. Credeam că mâine va fi la fel, dar n-a mai fost. Da, eu eram în acea duibă, cu părul împletit în două cozi, în compania bărbatului enigmatic. Până și arborele genealogic i-l intuiseși. Poate n-am fost destul de precaut. Sau poate voiam să te fac părtașă la abaterile mele comportamentale. Fugeam de lume. Tu ți-ai întors stingerită privirea, zâmbind cu înțeles doar de tine știut și recunoscând că ai fost confidenta unuia dintre acele episoade în care fiica ta decăzuse, deliberat, din orice drepturi. „Să fie omorâtă cu pietre!” s-ar fi cerut într-o altă cultură. M-ai încurajat în orice demers. Și ce dacă așa fi fost excomunicată?! „Mami te iubește oricum.” Adoram să te aud cum găseai explicație pentru orice neorânduială sufletească ori trupezască de-ale mele, chit că era imposibil să ai expertiză în toate domeniile existențiale. Cuvintele tale îmi ridicau apăsarea, erau salvatoare. Doamne, cât îmi lipsește de-acum... Mi-ai monitorizat bătaile interzise ale inimii; mi-ai numărat toate aritmiele necanonice. Mi-ai ascuns mânușile negre de cum mă tăvălisem prin zăpada murdară. Și vinovată. Am încasat porții de frig până mi-a înghețat șira spinării. M-ai dezbrăcat complet, m-ai învelit cu un lîntoiu cald și m-ai ținut în poală. O pietă deplorabilă, ce își delira aventurile serale. M-ai iertat. Înțelesurile tale mergeau mereu mai departe de ceea ce îți depănam eu. Cred că asta am admirat cel mai mult la tine: lipsa tăioasă de curiozitate! Mă prelingeam în sufletul tău din priviri. Vorbele ne strămtorau pe amândouă. Nu din reiterarea unei rutine similare ori din inteligență ne pătrunde mama, ci din prea marea dragoste. Și nu este defel deranjată că fiica ei cea mare are un suflet nomad. Se lasă iubită de o altă femeie. Nu se tânguie nimeni, viața își duce cursul mai departe. Am senzația că tu nu ai dormit niciodată. Cele mai multe indulgențe le-ai dobândit în insomniale care nu ți-au răpus buna dispoziție. Până și vechile ți le-am preluat. Îmi vine să râd: în loc să te fi preocupat să-mi lași o moștenire mai acătării, tu mi-ai predat stafeta de virtuoză a stărilor de gri, a nesomnului și a unui ambalaj estimat ca prezentabil. Nimeni nu m-a iubit așa ca tine. Din banca (bancul?) ei. Nu sunt o corabie eșuată. Nici gând! Deși de asta mi-a fost teamă cel mai mult. Țin bine direcția și vălește atât cât pot de des înspre tine. Înspre ceea ce mi-a rămas din tine.

Lucrurile sunt toate la locul lor. Dacă m-aș apuca să întind cearșafuri albe, m-ar deprima. Astfel, istoria nu este modificată. Din scenariu, lipsești doar tu, dar într-un fel plauzibil. Acum na, nimeni nu se obișnuiește cu moartea, dar absența ta e calificată. Stăruii în tristețile noastre bizare. Dacă ți s-ar fi adevărit visul de a urma cursurile facultății de farmacie, de bună seamă că nu ai fi conviețuit cu moartea cinci zile. Te-ai fi prins tu că undeva este înfundată instalația și ai fi luat măsuri de prim ajutor. N-ai fi stat la discreția medicilor de urgențe și de ambulanță. În schimb, ai învățat multe despre plante, fluturi, albine și alte zburătoare. Cred că de acolo ți se trage înțelegerea pentru lipsa mea de statornicie în polenizare. Trăsătura asta nu de la tine am moștenit-o. Tu ai fost o ființă dedicată vetrei, ai făcut doar ce s-a cuvenit.

Ești atât de sfidător de tânără cum stai cumpănită deasupra pervazului ferestrei, studentă, îmbrăcată sumar, cu privirea pierdută spre puzderia de miracole ale grădinii botanice... Nimeni și nimic nu-ți distorbă și nu îți poate macula păcla de liniște din orașul zgomotos. Ești definiția Vieții înseși și oricine privindu-te îi râde morții în față. Ești făcută ca să ne-mori. Ești o izbândă a veșniciei și a eternei întoarcerii la viață într-un ciclu care mă va îngropa și apoi mă va învia și pe mine. Așa gândesc: copiii pot fi readuși la viață doar de părinți. În cadrul ferestrei, ești Rugăciunea simplă, nesofisticată a tuturor mamelor, din toate timpurile și de pretutindeni, care se rostește fără istov, pentru ca mlădițele lor să aștepte puterea de a nu osteni, de a nu pregeta, de a nu uita să reînfiorească. Rămân în răsăritul ferestrei...

Astăzi se face anul de când te-am îngropat. La parastas, am intonat cântecul meu preferat. Când eram mică, adăstam în biserică după liturghie, ca să-mi unesc vocea în paos cu acelea ale aparținătorilor rămași. Mă treceau fiori de plăcere! „Tu ești Dumnezeu care te-ai coborât la Iad.” Porți o blană ecologică de culoare plămânie. Lungimea ei îți retează genunchii. Ți-ai pus mânuși din dantelă, iar capul ți l-ai acoperit cu o căciulă neagră rusească. Când ți-ai lepădat hainele, în odaia bunicii s-a răspândit un miros de mere gutui coapte pe jar. Buzele îți erau arămii sidefate. Ți le dăduseși cu rujul tău preferat. Ai luat acordeonul și l-ai fixat pe rochia albă imprimată cu un trandafir săngeriu imens, crescut parcă din propriu-ți pântece. Interpretai melodii de petrecere. Ți-a fost atât de dragă viața! Prietene tale celei mai bune i-a explodat inima la propriu când a murit. Cuceriserăți lumea. Erați sufletul oricărui bal. Deschideți dansul împreună, pe muzica glorioșilor ani '70. Înebnute după Gianni Morandi, coafate și îmbrăcate în stil Brigitte Bardot. Aveai toată colecția de almanahuri Cinema. Erai o mondenă, la zi cu gusturile fiecărei decade. Mîntea aceea de ștrengărită ți-ai conservat-o toată viața. Te știai frumoasă și asta te ajuta să-ți faci calcule anticipate pentru fiecare gest. „Știi cât de friguroasă era maică-ta?” A fost un martie suierând a vânt și cernând burniță. Nu mi-a fost frică de nimic în afară de ceață. Densă și cleioasă. Am privit îndelung cum se astupă groapa cu pământul jilav. Nu m-aș fi dat dusă. Mă crispam să văd cum se acoperă fiecare particică ce se mai păstrase din tine. Te-au ciopârțit. Te-au tratat ca pe un obiect. Asta nu mi-o voi ierta vreodată. De-atunci mi se trage fiurul rece de pe spate. Cristina a renunțat în grabă la îndatoririle ei de a fi ospitalieră cu cei din cortegiu. S-a temut că poate voi juca un act de tragedie greacă. M-a luat de mână și mi-a șoptit să plecăm. O simțeam aproape și caldă. Era momentul să dea frâu liber afecțiunii. Cred că orice om care pierde pe cineva drag are nevoie de doze nemăsurabile de iubire. Altfel, le extrage prin tubul de oxigen. Aveai momente în care îți tremura tot corpul. Mă uitam la tine cu ochi de copil neputincios, dar

care pricepea totul. M-ai ținut, cât s-a putut, departe de toate relele care s-au abătut peste copilăria mea. Jucam „Vieți”. Mă durea des capul. Aveam probleme cu ficatul și mi se administrau antibiotice injectabile pentru răceală. Atât s-a putut cu știința medicală de la acea dată. Preotul și preoteasa au fost măcelăriți de un delincent. Ai depășit cu dificultate momentul. Cultivai o relație apropiată cu elevii tăi. Eram atât de fericită când mă luai cu tine la școală! Apărei mereu dichisită și mă mândream să te regăsească admirată de privirile învățăcelilor tăi. Doamna profesoară de biologie! Nu ai fost niciodată „tovarășă”. Impuneai respect la clasă, dar și un soi de complicitate. Toți te iubeau mai ales pentru mîntea ta adolescentină, pe care ai îngropat-o întocmai când ți-a sosit ceasul. Căci doar așa îmi explic dispariția ta. Tu nu aveai motive să mori. Erai atât de veselă și de copilăroasă în ciuda tuturor deceniilor pe care le-ai adunat! Trăiesc cu teama că va veni o zi în care voi plăti tributul liniștii mele inexplicabile, în care voi da uitării totul și îmi vei lipsi până la sufocare. Cine îmi va umple atunci tulburătoarea singurătate de neumplut? După ce mama moare, încep să renaști din ea. Mamele moarte sunt niște ființe cu burțile umflate de copiii lor (ne)născuți. Îți văd cu ochii minții palmele de școlăriță, codițele împletite, înghețate de atâta întârziată la sănășu. Mi-e atât de dor de palmele tale mici, mami...

Ai fi dorit să intervii și să astupi golul meu ontologic în care m-am zvârcolit în ultimii cinci ani. N-ai îndrăznit să crezei oportunități ca să vorbim despre asta. Am vrut doar să te țin departe de supraviețuire. Tu însemnai viață, zbor... Eu eram lipită cu jumătatea solară de lut. Îți observam zburata că nu-mi poți fi de ajutor. Băgai de seamă cum fac eforturi supraumane să mă curăț de tină, să mă târăsc. Pentru început, mi-am amputat partea inferioară. Mă sprijineam în mâini și încercam să ridic bucată de trup care rămăsese intactă. Cel mai rău mă durea mijlocul: era tîntuit în țărâna care ți-a devenit mai apoi așternut. Jumătatea din mine care a murit de-a lungul acelor ani ești tu. Și aceasta din cauză că nu oboseam să țeș ipoteze plauzibile. Nu trebuie să te gîndești prelung la moarte. Devine boală contagioasă când, de fapt, te ia cât ai clipi. Atâta ține dispariția cea reală. Cufundarea în repausul metaoniric. Se pare că am păcătuit des și grav de nu pot să (te) plîng.

Stăteam atârnată de gardul preotesc într-o așteptare febrilă. Trecuse mult de când nu te-am văzut. Șase zile echivalau cu veșnicia. Tu erai vacanța mea. Mă trimiteai la mare cu D. În prima noapte, nu puteam să dorm. Schimbare de domiciliu. Urmăream cu privirea, la lumina felinarului din fața hotelului, cum mă traversau gândaci. La început, mă îngrețoșau. Apoi, m-am împrieteni cu ei. Nu cred că te-am iertat deplin că nu erai tu însoțitoarea mea din escapadele estivale. Nu i-aș mai fi dat drumul mâinii tale dintr-ale mele. Îți idolatrizam bunătatea și așa fi vrut să o zugrăvesc pe întreg ecranul orizontului meu sufletec. Ar fi funcționat ca o poliță de asigurare pe viață. Din nefericire, nu-ți semănă întru totul. Eu nu mă sfiam să strivesc sub talpă furnici ori alte insecte preocupate să-și consolideze banculul. Nu aveam remușcări. Mă consideram jalnicul inchizitor al unei lumi liliputate. Am râs de Christ. Tinicheaua din care era confecționat, roasă de apăsarea anilor, îi dăduse o expresie facială hidoasă, o grimasă. Mă simțeam bine în postura de clown, doar că imprudența de atunci nu-mi va permite vreodată să mă pripășesc la Curtea Împăratului. Mereu voi rămâne o umbră, învaluită în zdrențe și aur, cerșind iertarea. Sunt fericită și mă tem. Știu că ai face trucuri chiar și acolo unde te afli ca să îmi dai o veste. Simt că sunt încă în grija ta. Aici, pe pământ, te-ai debarasat de zădărnici. Ofereai cu toată ființa. De aceea moartea ta a fost înălțare: te eliberaseși de balastul care ți-ar fi îngreunat aripile. Mișcarea ta în văzduh n-a fost în jos, așa cum moartea ta gândesc că este hoinară. Tu nu ești prinsă într-o stare, ci pulsezi într-un dans secret al anotimpurilor. Tu ești reverie, beție de culori și sunete din preajma echinoctiului din germănar. De asta ai plecat atunci când iarna se încheie. Prin tine, moartea s-a desprîmăvărât.

ROMÂNIA SENILĂ

Dalina BĂDESCU

Orice drum prin țară a devenit scenariul unei tragedii enervante, uneori horror, alteori absurde, cu protagoniști cu porniri de superman, care sfidează orice normă de circulație, ca și cum ele ar fi acolo pentru a-i asupri, și nu pentru a-i ține în siguranță. Și grija mea nu-i privește atât pe ei, căci uneori par a-și merita întâlnirea apoteotică cu un copac sau cu un gard de pe marginea drumului, ci pe ceilalți, care s-au pornit la drum pentru a ajunge la destinație și nu pentru a câștiga cursa cu moartea. Cunoaștem cu toții motocicliștii care descoperă o a patra dimensiune a spațiului printre benzile de circulație, unde aparent nu se mai aplică nicio lege a fizicii, șoferii care consideră că o linie dublă continuă este doar o convenție pentru fraieri și evident deja notorii trotinetiști electrici

Barca RAD

care au deosebita capacitate de a se preschimba instantaneu din mașini în pietoni și viceversa, în funcție de culoarea propice a semaforului, ieșind de fapt în afara oricăror reguli. Iar această deingroladă vorbește clar, alături de multe altele pe care le vedem în jurul nostru, despre diagnosticul lumii actuale, din păcate unul care ține de resemare în fața sfârșitului și nu de luptă în fața bolii: România suferă de senilitate. Iar aceasta nu este una senină, așa cum o găsim în ochii albaștri ai bunicilor, ci involburată, contorsionată, ca titanii mitici evadați în sfârșit din Tartar, perturbând întreaga fire a lumii cu setea lor de răzbunare.

Și poate că toți se grăbesc pentru că au de ajuns urgent undeva, cum ar fi de pildă la un protest, la un târg de artă contemporană sau poate la amândouă, succesiv sau simultan, căci cele două pot fi în definitiv asimilabile una alteia, așa cum vom vedea în continuare. Cu câteva zile în urmă, la București au avut loc două manifestări aparent distincte, coagulând în perimetrul lor grupuri de oameni diferiți: primul s-a numit RAD (Artă Radicală, Disruptivă) și s-a desfășurat în incinta unui hotel de lux privat, iar cel de-al doilea *Apărăm România!*, desfășurat în plin spațiu public, în fața Guvernului, în Piața Victoriei. Primul, o adunare cu pretenții culturale înalte, destinat în realitate unui grup foarte restrâns de colecționari și consumatori de artă contemporană, autodefiniți implicit drept unul select, proclamă sus și tare valorile și direcțiile occidentale,

vrând să demonstreze că și noi, românii, putem fi „ca afară”, că și noi putem crea material artistic *comme il-faut*, ca la Veneția, Berlin sau Basel. Această artă „radicală și disruptivă”, adusă pe simezele hotelului „Caro” din fosta Fabrică de Glucoză a fost prezentată, bineînțeles, ca fiind una accesibilă publicului larg, încurajând în teorie tinerii participanți să devină colecționari de lucrări ieftine și, mai important, ca fiind parte a unei *ample demitizări a artei contemporane ca fiind una destinată clasei elitiste*¹. În același timp, în mod paradoxal, vizitatorul este pus în fața unor lucrări ermetice, specifice artei conceptuale, sau doar pseudo-, extrem de greu digerabile pentru un neofit, în care explicația artistului sau a curatorului devine mai importantă decât obiectul în sine.

PROTEST AUR "NU NE VINDEM ȚARA!"

Lucrări militante, angajate social, aspirând spre estetica minimalistă sau refugiindu-se în conceptualism, mai mult din lipsă de posibilități creatoare decât din pricina unor rafinatele intelectuale înalte, acoperă pereții și spațiul mimând formele artei canonice (pictură, grafică, sculptură), dar, în definitiv, acestea neoferind nimic real privitorului în afara unor forme fără fond. Excepție fac câteva galerii venite din provincie, care au propus fie artiști consacrați, din alte generații, dar care erau, la rândul și la timpul lor, parte din avangarda orientată spre Vest, fie artiști din Basarabia, ale căror lucrări rămân de această dată în sfera creației canonice, abordând figurativul și alte teme clasice ale picturii și ale graficii. Artiștii din Basarabia fac oarecum notă discordantă cu restul, iar, datorită originii lor, par cumva tolerați cu milostivie. În rest, aceleași nume pe care le vedem mereu la Malmaison sau la Combinat, aceiași artiști care par să nu aibă nicio pregătire tehnică profesională și diverse nume pe care propaganda lgbtqr+ le tot reciclează în proiecte și expoziții, făcându-le de fapt un mare serviciu. Acesta este pe scurt cadrul primului târg de artă contemporană românească, așa cum este ea înțeleasă și promovată de galeriile bucureștene grupate în jurul programului MNAC și UNARTE, o artă cu adevărat radicală și disruptivă față de fenomenul general al artei actuale, orientată evident către Vest, aliniată la direcțiile oficiale ale politicii și ale propagandei neomaxismului cultural occidental.

Diametral opus, la două stații de metrou mai jos, masa de oameni din Piața Victoriei sacada energie lozinci de tipul „Noi nu ne vindem țara!” sau „Noi suntem români, aici pe veci stăpâni!”, proclamându-și nu numai independența, ci și o dorință arzătoare de îndepărtare de Occident și de închidere a granițelor, dacă nu și efectiv, atunci măcar simbolic. Probabil cu excepția organizatorilor, nimeni nu părea să știe cu certitudine de ce se află acolo sau pentru ce protestează mai exact, participanții eșuând în mod repetat să comunice cu sens și cu substanță în pauzele de la sloganurile repetitive. Singurul lucru cert este sentimentul general de nemulțumire și de revoltă în fața situației actuale, fie ea politică, socială sau economică, și faptul că soluția pe care protestatarii o propun este cea de închidere în fața „stăpânilor de la Bruxelles”.

Privită de la distanță, acțiunea grupurilor de la Piața Victoriei părea mai animată și mai interesantă decât cea de la RAD. Ambele politice, populiste, lucrând cu un areal vizual similar (improvizații grafice pe materiale perisabile cu mesaje propagandistice) și cu un program ideologic explicit, chiar dacă, în cazul protestatarilor, ceva mai limpede, aceste acțiuni sunt în fond manifestări ale aceleiași dezordini profunde care ne caracterizează astăzi. Pare că suntem lipsiți de capacitatea elementară de a ne înțelege interlocutorul și de a formula la rândul nostru un răspuns coerent, intimidăți în continuare de formele culturale ce vin din Occident, pe care le primim umil fără a le pune la îndoială nicio secundă, fericiți că suntem în sfârșit și noi băgați în seamă, ca o rudă mai săracă ajunsă cu întârziere la destinație. Nu știm exact ce ni se bagă pe gât, nu putem spune deschis că Împăratul este gol, dar nici nu știm ce anume salvăm atunci când cerem închiderea granițelor, sub pretextul că noi nu ne vindem țara. Pentru a lămurii măcar aspectul acesta, adevărul este că nu ne-o vindem, pentru că asta ar implica o tranzacție, serviciu contra serviciu sau contra unor fluxuri de investiție, dar vorba banului, mai rămânem și cu banii luați.

Între aceste două exemple paradigmatiche, senilitatea de care vorbeam se manifestă nestingherită pe toate palierele societății; suntem confuzi în legătură cu ce avem, cu ce dăm sau cu ce ni se ia și, mai ales, cu ceea ce primim în schimb. Iar memoria noastră a dispărut de mult, odată cu profesorii care știau care este rolul istoriei. De atunci ni s-a tot dizolvat și reperatele sociale și morale, iar în curând probabil că acel contract pe care l-am semnat cu toții involuntar și anticipat via Rousseau va deveni ilizibil pentru omul nou, care vorbește și trăiește în lozinci, indiferent din ce parte vin ele.

1. Mesajul târgului ținteste demontarea mitului apartenenței la o clasă elitistă drept condiție pentru a deveni vizitator sau colecționar de artă: „Vrem ca oamenii să vină deschis spre artă, iar cei care se gândesc să colecționeze, să nu creadă că arta nu este accesibilă și bugetelor lor. Există o nouă generație de colecționari care se formează acum în România și care pot să înceapă și cu venituri de la 100-200 euro, pentru edițiile unor lucrări expuse în târg”, explică Daniela Palimariu. RAD dorește să aducă atmosfera internațională din marile târguri de artă în România. Dorind afirmarea unei identități aparte, RAD este văzut de creatoarele sale precum o escapadă ideală de weekend, povestește Catinca Tăbăcaru. <https://www.qmagazine.ro/rad-cel-mai-mare-targ-de-arta-contemporana-in-premiera-in-romania/> 15.04.2023

„Balada lui Pinteazul”

DECALOGUL ARTISTULUI DE MIJLOC

Pavel ȘUȘARĂ

Printre preocupările constante ale românilor este și aceea de a-și inventaria darurile genetice. Și generozitatea matricială, pe lângă faptul că este inegalabilă, are și avantajul de a fi inepuizabilă; românul s-a născut poet, românul s-a născut creștin, românul s-a născut defensiv (adică n-a dus niciodată războaie de expansiune), românul s-a născut român, chiar și atunci când nu era decât dac, peceneg, cuman sau simplu soldat al Imperiului. Ba s-a mai născut chiar și cu acele calități care, la data nașterii sale, nici nu erau inventate; românul, de pildă, s-a născut președinte. Pentru că altfel nu se poate explica stihiala vocație prezidențială, fără pereche în nicio altă țară europeană, care se manifestă subit atunci când devine cazul cu alegerile. Dar toate acestea, la urma urmelor, pot fi reduse la una singură: românul s-a născut, așa cum bine zice el din tată-n fiu, poet. Adică s-a născut cu vocația *exemplarității*, s-a născut *ales*. În timp ce alte nații au trudit din greu, vreme de zeci de generații, ca să dobândească anumite deprinderi (și acum fac eforturi mari pentru a le consolida și perpetua prin educație), românul este înzestrat spontan, adică prin transmitere naturală. Din această pricină, vocația lui este *geniul* și orice somatie a rigurilor profesionale anonime este o adevărată insultă. La o privire oricât de sumară prin istoria culturii noastre se va observa negreșit că ea are o structură oligarhică, oarecum asemănătoare binecunoscutelor modele politico-economice din țările Americii Latine. Un număr mic de personalități a acaparat cam toate teritoriile spiritului, în timp ce o masă amorfă, o foșgăială de nume și de chipuri, abia dacă acoperă vreo câteva pogoane. Clasa de mijloc a culturii, cea care asigură vigoarea, continuitatea și dinamica unui organism sănătos, dacă nu lipsește cu totul, este suferindă, costelivă și somnambulă.

Pus alături de Vlahuță, fără îndoială un profesionist al scrisului, Eminescu este la o asemenea distanță, încât numai distanța dintre Sadoveanu și Grigore H. Grădina sau aceea dintre Grigorescu și Stăncescu îi mai pot oferi o vecinătate convingătoare. Nu același lucru se poate spune și despre marile culturi occidentale, unde diferența dintre primul eșalon și nivelul mediu este de multe ori insesizabilă, iar aceste culturi sunt cu adevărat mari nu din pricina personalităților exemplare pe care le-au dat, ci din pricina solidității și a performanțelor nivelului lor de mijloc. Iar când acest nivel mediu este înalt, nici performanța nu poartă nume chiar lipsite de sonoritate: Shakespeare, de exemplu, sau Dante, Leonardo, Rabelais, Goethe și Cervantes sugerează o onomastică destul de convingătoare. Dar între Leonardo, spre pildă, și foarte mulți alți pictori italieni, care i-au fost sau nu contemporani, diferența este una inefabilă, de amplitudine a gândirii și de energie a exprimării, și nu una de cunoaștere a meseriei, de stăpânire a tehnicilor sau de știință, în sensul strict al picturii. Anvergura acestor culturi, amplitudinea respirației lor și chiar șansa expresiei desăvârșite se leagă strâns de acest pământ ferm al profesiștilor, al meseriașilor instruiți cu soliditate și plini de sială în fața tentației demiurgice.

Spre deosebire de culturile mici, care se manifestă sincopat, prin erupții spontane de genialitate,

prin exemplare malformate în ultimă instanță, culturile viguroase evoluează firesc și se dezvoltă organic tocmai datorită stratului fertil pe care îl oferă munca ordonată și etica profesională ale celor care nu s-au născut poeți, dar au știut să devină poeți, pictori, muzicieni ș.a.m.d. prin educație, prin efort și prin rigoare. Privit în acest orizont mai larg, artistul plastic din România de astăzi nu este prea bucuros să facă parte din *clasa de mijloc a artei*. Pentru că aici, în mod fatal, nu se întâmplă lucruri surprinzătoare și este aproape obligatorie împăcarea cu ordinea și cu monotonia.

Dar dacă nu se hrănește din spectacolul strălucitor al propriei sale glorii și nici nu acceptă să-și rumege melancolia și resemnarea în cotidiană vodcă a ratării, el are șansa unei prezențe pozitive și gospodărești în câmpul culturii. Absența senzațiilor tari, care vin, indeobște, din aerul ozonat al înălțimilor sau din gradele sporite ale etilului, este compensată viguros de bucuriile unei munci consecvente, ale unei nevoi de informare mereu proaspete, ale unei prezențe publice coerente și ale unui program artistic cu o evidentă continuitate.

„Fiziologia” sa este ușor de aproximat și nici nu pune prea mari probleme de înțelegere. Prin fire, prin educație, prin practică, prin filosofie și prin morală, el este adversar al conservatorismului și dușman al experimentului, individualist cu simțul proprietății, dar cu un puternic instinct al solidarității și cu un remarcabil respect pentru profesie, rezervat în fața zgomotului, însă comunicativ în intimitate și gata oricând să transmită fără emfază ceea ce știe, în raporturi bune cu lumea vizibilă și cu normele raționale pe care toate meseriile, chiar și cele creatoare, le au.

Decalogul său uman și artistic este, aproximativ, acesta:

1. Să nu ai alți dumnezei în afara celor văzute, a marilor maestri și a meșteșugului bine stăpânit;
2. Să nu-ți faci ție însuși chip cioplit și să nu te lași amăgit de fantasmă;
3. Să nu te închini idolilor artistici care încă nu s-au așezat cum se cuvine, că răzbușarea artei confirmate de timp poate fi necruțătoare;
4. Să nu iei numele artei în deșert, căci ea nu-l va lăsa nepedepsit pe cel necuțetat;
5. Cinsteste-ți pe maestrul tău ca pe tine însuși și prețuiește-ți munca mai presus de orice;
6. Să nu ucizi frumusețea confortabilă a artei;
7. Să nu fii desfrânat când ești în fața pânzei sau a pietrei;
8. Să nu furi, folosește doar ceea ce înaintașii ți-au dat în mod legitim;
9. Să nu mărturisești strâmb împotriva breslei și a vecinului tău de atelier;
10. Să nu dorești stilul confratelui tău, nici cromatica lui, nici cumpărătorii lui, nici modelele lui și nici măcar junele pe care el le pregătește pentru admitere.

Confortabil sau nu, acest statut artistic este vital ca aerul. El ține în echilibru atât însăși, aruncă în slavă marile energii și protejează în permanență ochiul de zoaiele corozive ale imposturii.

PARODIE

Lucian PERȚA

Marcel MUREȘEANU

Ceașca

Poezia e tot mai abstractă pentru cititori și tot mai mulți poeți nu mai au viziuni cu porumbelii călători, pasteluri, descrieri de rai, ci numai viziuni de infern cu *șerpi de casă* sau *cele patru teritorii ale sfârșitului*. Se mai pot oare salva? Nu mă lasă conștiința ca, trecând peste *capriciile săgetătorului*, să nu le dau o mână de ajutor. Eu *am fost de față* chiar de la pornirea acestui flagel nimicitor și-i rog stăruitor, de vor vindecarea, să nu mai bea atâtea cești de cafea!

Sărman norocos...

(după poezia *Sărman nenorocos...*)

Toate proiectele mi-au ieșit, până și acelea un pic în care n-am investit aproape nimic! Tot director și inspector, zi de zi, din Prundul Bârgăului în Cluj deocamdată, *pregătit pentru a greși*, dar fără să greșesc niciodată. *Versuri de vacanță* sau numai *scrisori către prieteni* dacă scriam, se publicau, ba chiar uneori și premii primeam. Și de pe a poeziei scenă nu am crezut niciodată! că așa, ca și acum, fără jenă, voi fi parodiat!

*Cuvintele scrise cu italic reprezintă sau fac referire la titluri de volume ale autorului.

Revista NORD LITERAR
Instituție de cultură în subordinea
Consiliului Județean Maramureș
– apare lunar –

Manager: Dana BUZURA-GAGNIUC

Colectivul de redacție:
Gheorghe PĂRJA – redactor-sef
Delia MUNTEAN – redactor
Raluca HĂȘMĂȘAN – redactor

Consiliul consultativ:

Irina PETRAȘ, Mircea MUTHU, Mircea POPA,
Carmen DĂRĂBUSU, Teodor ARDELEAN

Redactori asociați:

Daniela SITAR-TĂUT, Ovidiu PECICAN,
Lucian PERȚA

Colaboratori:

Horia BĂDESCU, Constantin CUBLEȘAN,
Ana OLOS, Echim VANCEA, Ștefan JURCĂ
Nicolae SCHEIANU, Monica D. CÂNDEA

Correspondenți externi:

Theodor DAMIAN, Doina URICARIU (New York)
Ioan BABA, Nicu CIOBANU (Serbia)
Vanghea MIHANJ-STERYU (Macedonia)
Arcadie SUCEVEANU (Chișinău)

Prezentare artistică: Mircea BOCHIS

Acest număr este ilustrat cu lucrări
ale sculptorului VIDA GHEZA

Redacția și administrația:

cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Șincăi, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X

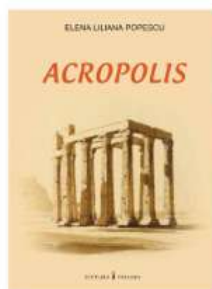
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928
Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare

Costul unui abonament - 2023:

Prin poștă: 3 luni - 24 lei; 6 luni - 48 lei; 12 luni - 96 lei.

• Responsabilitatea asupra conținutului materialelor publicate revine autorilor.
• Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culesse cu semne diacritice și cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.
• Rugăm editurile, revistele și autorii care doresc să le semnalăm cărțile și publicațiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa poștală sau electronică a redacției.

Elena Liliana POPESCU

În 7 mai 2023, a avut loc online evenimentul de lansare a cărții de poezie *Acropolis* (de Elena Liliana Popescu, Editura Pelerin, 2023), ediție multilingvă (română, arabă, armeană, bengali, catalană, chineză, croată, dawan, engleză, franceză, germană, greacă, idiş, indoneziană, italiană, latină, malay, maghiară, portugheză, sardă, slovacă, spaniolă, taiwaneză, tetum, turcă); prefața de Theodor Damian (SUA); postfața de Anca Irina Ionescu; coperta de Mădălin Barbu.

Au prezentat prof.dr. Theodora Theohari Apostolidi (Grecia), conf.dr. Estelle Variot (Franța), Antonio Buozzi (Italia), prof.dr. Raúl Lavalle (Argentina), Marjorie Evasco (Filipine), prof.dr. Anca Irina Ionescu, lect.dr. Joan Llinàs (Spania), lect.dr. Dușița Ristin, prof.dr. Elena Liliana Popescu.

În cadrul lecturii poetice s-a citit în douăzeci și cinci de limbi: Elena Liliana Popescu – română; Sitki Caney (Turcia) – arabă; Aida Markosian (Armenia) – armeană; Mainak Adak (India) – bengali; Joan Llinàs Suau (Spania) – catalană; Anca Irina Ionescu – cehă; Marjorie Evasco (Filipine) – Cebuano-Visayan; Lin Lu (Taiwan) – chineză; Dușița Ristin – croată; Yohanes Manhitu (Indonezia) – dawan; Cristian D. Popescu (SUA) – engleză; Estelle Variot (Franța) – franceză; Christian W. Schenk (Germania) – germană; Yohanes Manhitu (Indonezia) – indoneziană; Antonio Buozzi (Italia) – italiană; Raúl Lavalle (Argentina) – latină; Irén P. Tóth (Ungaria) – maghiară; Yohanes Manhitu (Indonezia) – malay; Raúl Lavalle (Argentina) – portugheză; Anca Irina Ionescu – slovacă; Moisés Castillo Florián (Perú) – spaniolă; Lin Lu (Taiwan) – taiwaneză; Yohanes Manhitu (Indonezia) – tetum; Teodora Doni (Turcia) – turcă. Au mai citit câte un poem, în traducere, și alți invitați: Anca Zlătescu – franceză; Eva Lianou Petropoulou (Grecia) – greacă; András Bandi (Ungaria) – maghiară.

Theodora Theohari Apostolidi (Grecia) – greacă; Yohanes Manhitu (Indonezia) – indoneziană; Antonio Buozzi (Italia) – italiană; Raúl Lavalle (Argentina) – portugheză; Anca Irina Ionescu – slovacă; Moisés Castillo Florián (Perú) – spaniolă; Lin Lu (Taiwan) – taiwaneză; Yohanes Manhitu (Indonezia) – tetum; Teodora Doni (Turcia) – turcă. Au mai citit câte un poem, în traducere, și alți invitați: Anca Zlătescu – franceză; Eva Lianou Petropoulou (Grecia) – greacă; András Bandi (Ungaria) – maghiară.

Au participat la acest eveniment poetic multilingv și alți invitați din țară și din străinătate, profesori, cercetători, oameni de cultură de diferite profesii. Vicențiu Pașol, Victor Alexandru, Mihai Gabriel Popescu, Felicia Zaharescu, Rodica Ceterchi, Ilie Burlacu, Michail Lewintan sunt doar câteva nume ale participanților care ne-au onorat cu prezența lor, în acea după amiază-seară (România, Armenia, Franța, Italia, Germania, Grecia, Spania, Turcia, Ungaria, Indonezia, Argentina, SUA), seară-noapte (Filipine, India, Indonezia, Taiwan) de neuitat. Întâlnirea a fost moderată de Dușița Ristin.

Redăm câteva traduceri ale poemului Elenei Liliana Popescu.

ACROPOLIS

Au trecut anii și timpurile.

Cariatidele susțin impasibile Lumea.

Razele aceluiași soare incing șerpuita cărare.

Ochii căutătorului văd dincolo de ruine.

Pașii pelerinilor șlefuieste dalele vechiului drum.

Orașul de odinioară își contemplă esența.

Lumina templului Tău, Jupiter, arde și-acum.

Indescriptibil este chipul Inimii Tale.

Sentința Ta este, dintotdeauna, perfectă.

***

Anys i temps han passat.

Cariatides sostenen impassibles el Món.

Raigs del mateix sol abrasen el sinuós camí.

Observen escrutadors ulls ruïnes enllà.

Passes de pelegrins de l'antiga via allisen les lloses

Oh la ciutat d'antuvi la seva essència contempla.

La llum del teu Temple, Júpiter, crema encara.

Indescriptible és del Teu Cor el rostre.

Sentència Teva és, sempre, perfecta.

Traduit del romanès al català
per Joan Llinàs Suau

„Buciumaşul”, Muzeul Național de Artă al României

A tak uplynuly roky a časy.

Karyatidy chladně podpírají Svět.

Rozlévají se nad vinutou cestou téhož slunce paprsky

Oči pátrající vidí až za ruiny.

Poutníka kroky leští dlažbu starobylé stezky.

O své podstatě rozjímá i staré město.

Lesk tvého chrámu, Jupiter, stále dnes svítí.

I neopstatelný je obraz Tvého srdce.

Soud Tvůj je vždy dokonalý.

Překlad: Anca Irina Ionescu

***

Années révolues, de même que les temps,

Cariatides qui soutiennent, impassibles, le monde.

Rayons du même soleil encerclant le sentier sinueux.

Ceil de celui qui voit par-delà les ruines.

Pas des pèlerins ciselant les dalles de l'antique chemin.

Ombre de l'ancienne cité contemplant son essence.

Lumière de ton temple, Jupiter, brûlant encore maintenant.

Impossibilité de décrire le visage de ton cœur.

Sentence parfaite, depuis toujours.

Version française : Estelle Variot

***

Aus Jahre sind Zeiten vergangen.

Karyatiden unterstützen teilnahmslos die Welt.

Rote Sonnenstrahlen wärmen den gewundenen Weg.

Oben die Suchenden Augen blicken über die Ruinen hinaus.

Pilger Fußstapfen streifen die Platten der alten Straße.

Oh, die alte Stadt betrachtet ihre Essenz.

Lichter deines Tempels, Jupiter, brennen noch immer.

Ist Unbeschreiblich das Antlitz deines Herzens.

Siehe, dein Rechtspruch ist immer perfekt.

Deutsch Version: Christian W. Schenk

***

Az évek és az idők elteltek.

Kariatidák tartják közönyben a Világot.

Régi nap sugarai izzítják a kanyargó ösvényt.

Ott a kereső szeme a romokon túl lát.

Pellegrinek léptei régi út köveit csiszolják.

Ottfelejtett város saját lényegén mereng.

Látod, templomod fénye most is ég, Jupiter.

Igazán leírhatatlan a Szíved képe.

Szent itéleted örök idők óta tökéletes.

Fordította: Irén P. Tóth

***

Anni e tempi son passati.

Cariatidi sostengono impassibili il Mondo.

Raggi dello stesso sole cingono il sentiero serpeggiante.

Occhi indagatori vedo oltre le rovine.

Passi di pellegrini lisciano il selciato del vecchio cammino.

Oggi la città di prima contempla la sua essenza.

La luce del Tuo tempio, Giove, arde ancora.

Indescrivibile è il volto del tuo Cuore.

Sentenza la Tua che è, sempre, perfetta.

Traduzione di Luca Cipolla

Anos passaram, tempos passaram...

Cariatides sustentam impassíveis o Mundo.

Raios do mesmo sol cingem a serpenteante vereda.

Os olhos perscrutadores veem além das ruínas.

Passos peregrinos gastam as lajes do antigo caminho.

O burgo de antanho contempla a própria essência.

Luzes do Teu templo, Júpiter, ainda agora ardem.

Indestrutível é a imagem do Teu coração.

Será sempre perfeita a Tua sentença.

Tradução do romeno por Luciano Maia

***

Ako sa pominuli roky a časy.

Kariatídy ľahostajne nesú na pleciah Svet.

Rozlievajú sa na krivolaký chodník lúče toho istého slnka.

Oči hľadajúceho dovidia až za ruiny.

Pútnici krokmi brúšia dlaždice starej cesty.

O vlastnej podstate staré mesto kontempluje.

Lúče Tvojho chrámu, Jupiter, svietia ešte aj teraz.

I neopísateľný je obraz Tvojho srdca.

Súd Tebou vyneseny je odjakživa dokonalý.

Preložila: Dagmar Mária Anoca

***

Años y tiempos han pasado...

Cariatides impassibles sostienen el Mundo.

Rayos del mismo sol encienden el serpenteante camino.

Ojos de buscador miran más allá de las ruinas.

Pasos de peregrinos pulen las losas del antiguo sendero

Oh la ciudad de antaño contempla su esencia.

La luz de Tu templo, Júpiter, sigue ardiendo.

Indescriptible es el rostro de Tu Corazón.

Sentencia Tuya es, desde siempre, perfecta.

Traducido por Moisés Castillo Florián &
Joan Llinàs Suau

***

Ah geçti yıllar ve zamanlar.

Canlı tutuyor Dünyayı sütunlar.

Rengârenk ayı güneşin ışınları kazdırıyor dolambaçlı patikayı.

O dervişin gözleri görüyor harabelerin ötesini.

Parlatıyor taşlarını eski yolun, hacıların adımları.

O bir zamanların şehri düşüyor özünü.

Lakin senin tapınağının ışığı Jüpiter hala yanıyor.

İnan tarif edilemez Senin kalbinin görüntüsü.

Senin hükmün her zaman eksiksiz.

Romen dilinden çeviri Teodora Doni

5948485 970010